

B-2043 I

architectuur

Eesti NSV

arhitektuur

1961

m

B-2043_I

Eesti NSV

arhitektuur

Artiklite
kogumik

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
53806

ARHIIVKOGU

TOIMETUSE KOLLEEGIUM:

H. ARMAN, V. HERKEL, U. KAMMAL, B. MIROV, A. MURDMAA, H. PAPP, M. PORT,
U. SISA, V. TAMM, U. TÖLPUS, A. VOLBERG.

«АРХИТЕКТУРА»
Сборник статей

На эстонском языке

Государственный комитет Совета Министров Эст. ССР
по делам строительства и архитектуры

Таллин, ул. Мюривахе 3

*

Koostanud ja toimetanud *U. Kammal ja U. Sisa*
Kunstiline ja tehniline toimetaja *K. Einberg*
Korrektor *T. Einberg*

Ladumisele antud 8. VII 1961. Trükkimisele antud 18. XI 1961. Paber 54 × 84, 1/8. Trükipoognaid koos
lisadega 9,5. Arvutuspoognaid 6,52. Trükiarv 1500. MB-09335. Tell. nr. 6447. Hans Heidemanni nim.
trükkikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. II.

Hind 65 kop.

Saateks

AASTA-AASTALT HOOGUSTUB ja võtab laiema ulatuse ehitustegevus Eesti NSV-s. Kerkivad nägusad ja otstarbekohased elamud, koolid, haiglad, kultuuriasutused. Rajatakse uusi kvartaleid, haljasalaseid ja linnu. Seni aga ei ole Nõukogude Eesti kaasaegne arhitektuurilooming endale trükisõnas väärilist kohta leidnud, jõudes lugejani napilt ja laiailpillatuna paljude trükiste veergudel.

Käesolev artiklite kogumik, mida on kavas alates 1962. aastast välja anda perioodiliselt, vähemalt kaks korda aastas, tahab hakata seda lünka jõudumööda täitma.

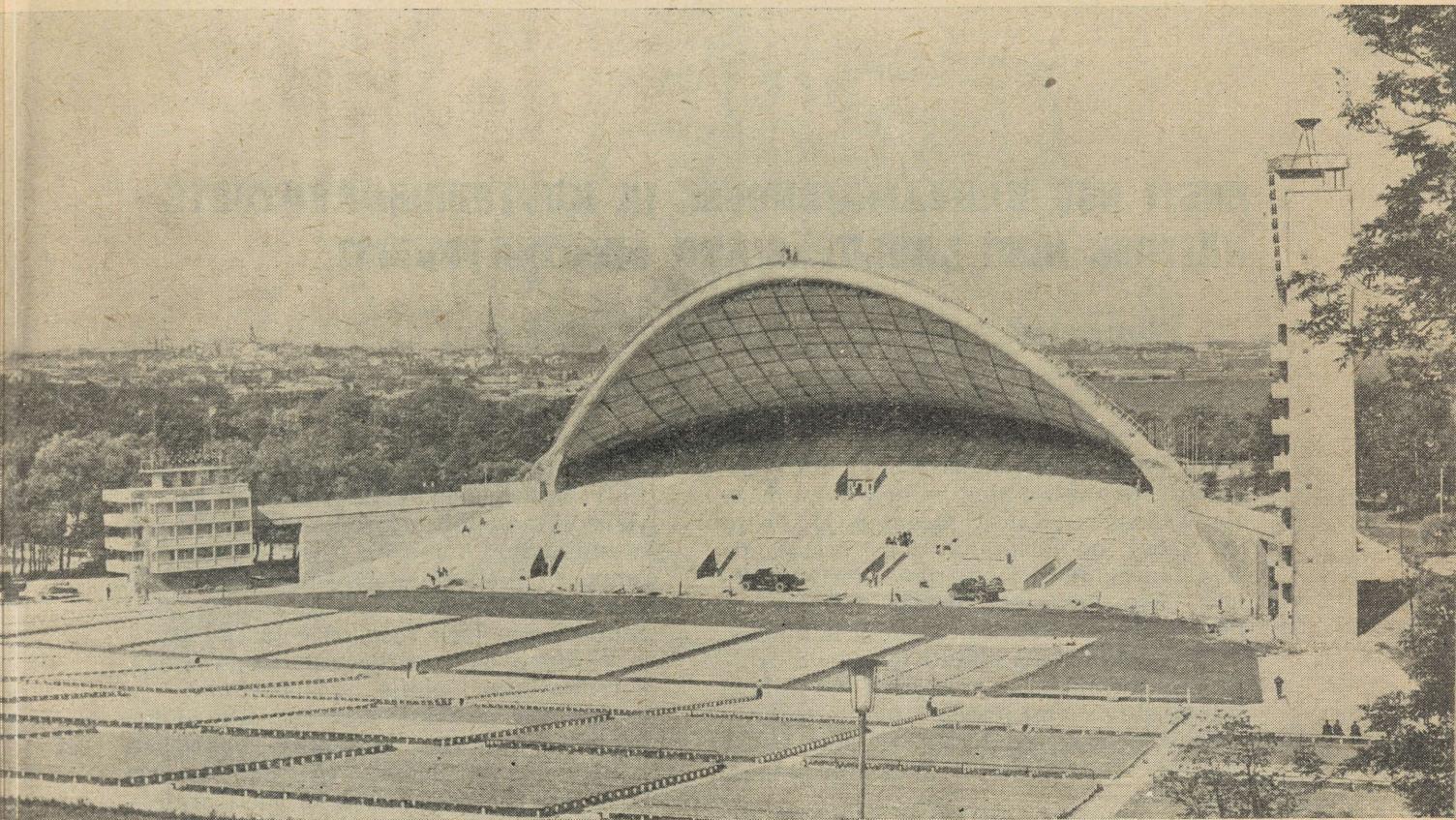
Järgnevates väljaannetes, nagu käesolevaski, on kavatsusel avaldada eeskätt materjale arhitektuurselt õnnestunumaist uusehitustest, linnaehituse ja ruumi- ning mööblikujunduse saavutustest vabariigis. Lähema tuleviku ehitustegevusest antakse mõningane ülevaade rubriigis «Arhitekti töölaualt».

Põhiteemale kaasneb ka palju muud, nagu arhitektuuripäränd ja selle kaitse, arhitektide järelkasvu päevamured meie vabariigis; arhitektuurialased teoreetilised probleemid, nimekamate arhitektide looming ja tegevus; arhitektide reisikirjad jne.

Et oma ülesandeid paremini täita, ootab toimetus rohkeid ettepanekuid ja soove väljaande sisu ja kujunduse kohta aadressil:

Tallinn, Müürivahe tn. 3. Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee.

TOIMETUS

Laululava Lasnamäelt.

EESTI NSV RAHVAMAJANDUSE JA KULTUURISAAVUTUSTE NÄITUSE NING LAULUVÄLJAKU ARHITEKTUURIST

Planeerimisprojektist

A. Kotli

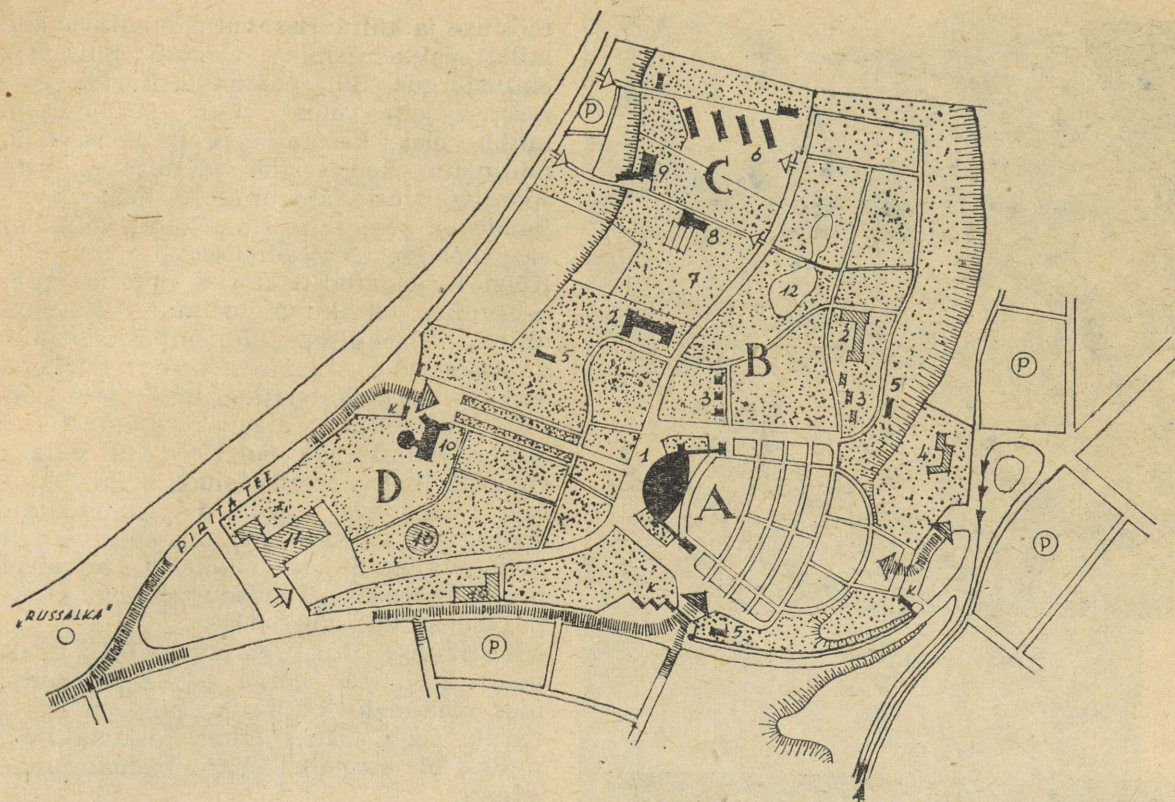
Eesti NSV Rahvamajanduse ja kultuuri-
saavutuste näituse ning lauluväljaku maa-
ala Tallinnas, Narva maantee ja Pirita
tee vahel, on kasutatud juba aastaküm-
neid laulupidude ja näituste korraldami-
seks. Esmakordselt kõlasid siin laulud
1928. aastal — Eesti üheksandal laulupeol.
Tolleks laulupeoks ehitati laululava arhi-
tekt K. Burmani kavandi järgi. Laululava
akustiliste omaduste parandamiseks
rekonstrueeriti seda kahel korral (1933.
ja 1947. a.) arhitekt K. Tauk'i projektide
kohaselt.

Lauluväljaku kõrvale, Pirita tee poolsesse
ossa, rajati kodanlikul perioodil ka põllu-
majanduse näituse väljak, kuhu püstitati
rida ajutise iseloomuga paviljone ja
kioske. Maa-ala üldine heakorrastamine
piirdus vaid kõige hädapärasemaga, nagu
osalise dreenaži ja mõnede teede ehitami-
siga.

Nõukogude korra aastatel on toimunud
Eesti majandus- ja kultuurielus silma-
paistev areng. Näituse ning lauluväljaku
ehitused ja territoorium jäid kitsaks ega
rahuldanud enam tänase päeva vajadusi.
Tekkinud olukorda tõi kardinaalse muuda-
tuse EKP Keskkomitee ja ENSV Minist-
rite Nõukogu määrus 9. augustist 1957. a.,
mis näeb ette rahvamajanduse- ja kul-
tuurisaavutuste näituse ning laulupeoväl-
jaku kompleksse ja suurejoonelise välja-
ehitamise koos territooriumi laiendami-

sega ligi 30 hektarini. Ülesande kohaselt
peab siia kujunema heakorrastatud rahva-
park. Viimase mitmekülgne kasutamine —
laulupidude, muusika ja tantsuette-
kannete, vabaõhuetenduste, spordiüri-
tuste, mitmesuguste näituste jne. läbi-
viimiseks — loob soodsad eeldused pargi
ja ehituste ökonoomseks majandamiseks.
Territooriumi üldise planeerimise ja
hoonestuse projekti koostas RPI «Eesti
Pröjekt» (autorite kollektiiv koosseisus
arhitektid A. Kotli, H. Sepman ja
H. Sepp), kusjuures aluseks võeti projek-
teerimisele eelnenud ideekavandite võist-
lusel esimese preemia vääriliseks tunnis-
tatud A. Kotli kavand. Vastavalt ehituste
väga erinevaile ülesandeile on hoonestus
planeerimiskava kohaselt jaotatud nelja
gruppi, funktsionaalselt erinevasse sekto-
risesse, mis on aga territoriaalselt kindlalt
piiritlemata ja moodustavad koos ühtse
terviku. Mõnevõrra rohkem on muust
alast eraldatud põllumajandusnäituse
sektor. Viimase detailse planeerimiskava
koostas RPI «Eesti Põllumajanduspro-
jekt».

Keskse sektori moodustab laulupeoväljak
s. o. laululava koos kuulajate väljakuga.
Laululava ees on 70 m laiune horison-
taalne murupind rahvatantsude ja teiste
massettekannete korraldamiseks. Edasi
algab väljaku tõus Lasnamäe suunas.
Enamus väljakust on varustatud statsio-

Üldskeem.

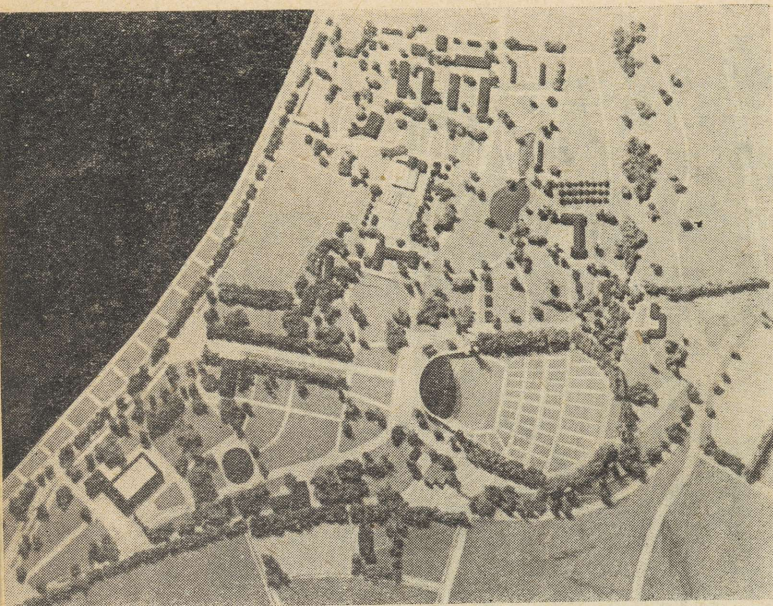
A — Lauluväljak; B — Külatajate puhketsoon; C — Põllumajandussektor; D — Tööstuse- ja kultuuri-sektor. Viirutusega on näidatud seni väljaehitamata ehitised.

naarsete pinkidega, tagumises osas võib ettekandeid jälgida aga ka murul istudes. Laulupidude ajaks asetatakse pingid ka väljaku horisontaalsele osale, millega kokku jätkub istekohti 50-tuhandele kuulajale. Kui ettekanded toimuvad laululava esisel murupinnal, antakse külatajate kasutusse ka laululava, mis täidab sel juhul tribüüni ülesandeid. Ruumikujunduslikel ja akustilistel kaalutlustel on lauluväljak piiratud mitmest puude-reast koosneva haljasvööndiga. Et lauluväljakul ka ettekannete ajal toimub pidev inimeste liikumine, on põiksuunalised vahekäigud rajatud süvistatutena, mistõttu istujad näevad liikujaist üle.

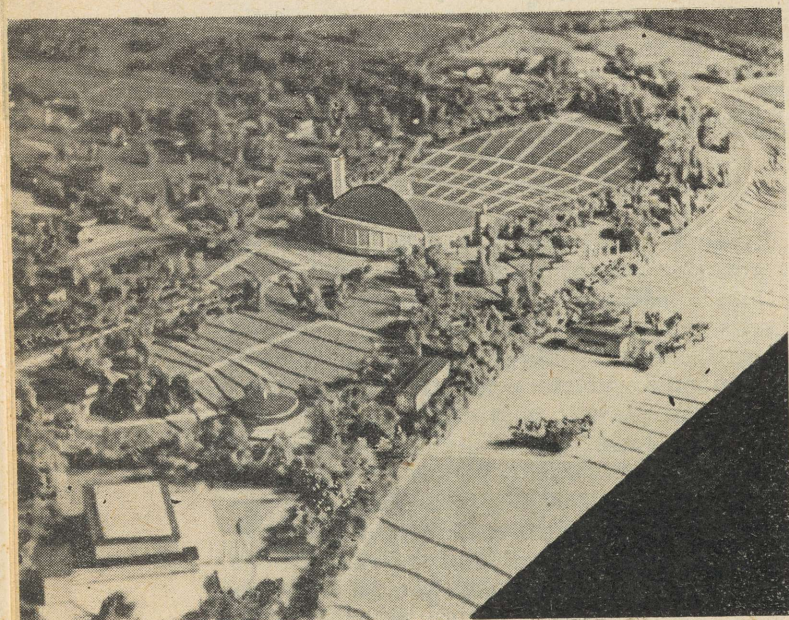
Lauluväljakust põhjapoole on planeeritud omaette sektorina piduliste puhkeala, kuhu püstitatakse piduliste teenindamiseks vajalikud ehitused: kaks avarate terrassidega sööklad, rida kioske, kohvik Lasnamäe pealses osas jm. Kui sööklad töötavad üldiselt vaid suuremate ürituste ajal, siis Lasnamäele rajatav kohvik, kust avaneb kaunis vaade Tallinna lahele, võib kujuneda alaliselt kasutatavaks.

Põllumajandusnäituse ehituskompleks on planeeritud territooriumi põhjapoolsesse ossa ja moodustab koos katsepõldude ja siin juba varem rajatud aiandiga kolmanda sektori.

Neljandaks sektoriks on territooriumi

Vaade maketile ülalt.

Vaade ehituskompleksile linnulennult (makett).

tööstuse ja kultuurisaavutuste näituse ala, mille väljaehitamine teostub hilisemas ehitusjärgus. Siia püstitatakse rida näitusepaviljone ning suur peapaviljon, milline oleks kasutatav peale näituste ka miitingute, konstsertide ja mitmesuguste spordivõistluste läbiviimiseks. Peale paviljonide on sektori territooriumil väljakud eksponaatide ülesseadmiseks.

Kõigi kirjeldatud sektorite detailne planeerimine on kujunduslikult allutatud ühtsele plaanilisele üldkompositsioonile; viimases võib organiseerivate teguritena eeskätt märkida territooriumi merepoolsest sissepääsust algavat esinduslikku mitme liiklusreaga puiesteed ja sellega ristuvat üheksa meetri laiust, kõiki sektoreid ühendavat peateed. Lahenduses domineerib eriti esimene, mis koos võimsa laululava, kuulajate väljaku ja Lasnamäe pealse sissepääsuga moodustab kogu kompositsiooni nn. suure telje.

Maastikuliselt tuleb mõjukana esile ühelt poolt Lasnamäe kõrge paekallas, andes idas maa-alale kindla ruumilise piiri, ja teiselt poolt läänes laiuv Tallinna laht, millest üle paistab Tallinna kaunikujuline siluett.

Mõjukamaks ehituseks territooriumil on uus laululava, mille monumentaalne siluett ühes peotuld kandva sihvaka torniga valitseb kogu hoonetekompleksi. Kogu maa-alale loodusliku pargi ilme tagamiseks on teised vähemamahulised hooned paigutatud hõredalt, suhteliselt suurte vahemaadega. Üldpilti rikastava elamendina on põllumajanduse näituse ja lauluväljaku vahelisse ossa projekteeritud suur tiik.

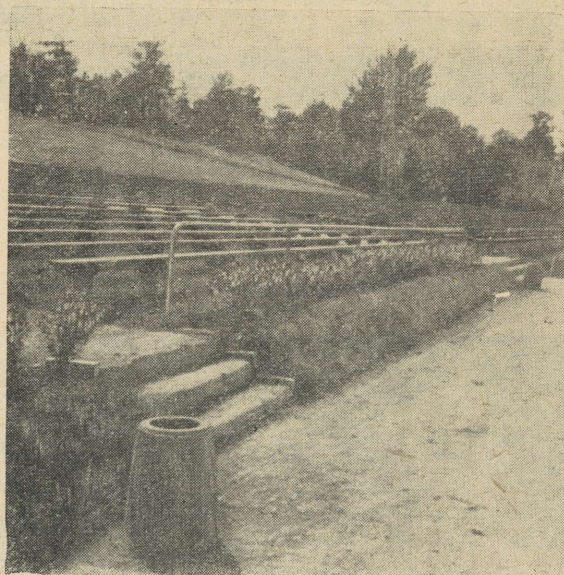
Sõltuvalt juurdepääsuteedest ja üldisest liikluskemist on sissepääsud territooriumile projekteeritud kolmest küljest. Peasissepääsuks võib lugeda pääsu Pirita teelt, kust algab ülalnimetatud «suur telg» ja mille kaudu liigub laulupeoväljaku laulupidude ajal ka lauljate kolonn. Narva maanteel, Kuristiku tänava kohal asuv sissepääs on mõeldud mööda Narva maanteed ja läbi Kadrioru pargi tulevate rahvale. Sissepääs Lasnamäelt teenindab

aga eeskätt autotranspordiga saabunud publikut. Siia on sissepääsu lähedale planeeritud ka peatuskohad autobussidele ja avarad parkimisväljakud autodele. Peale nimetatud põhiliste sissepääsude on näituse territooriumile veel mõned täiendavad sissepääsud põllumajandusnäituse ja tööstusnäituse sektorisse koos autode vähemate parkimisväljakutega. Sellega tagatakse territooriumi kasutamine kas tervikuna või osaliselt, vastavalt vajadusele.

Lauluväljaku ja näituse ala ehitustest on valminud esimeses ehitusjärjekorras: laululava, rida puhkesektori ehitusi (kohvik, kioskid, käimlad) ning aianduspaviljon, neli loomakasvatuspaviljoni, kasvumajad ja abihooned põllumajandussektoris. On korrastatud ja planeeritud enamik territooriumist, ehitatud piire ning väravaehitused jne. Planeerimiskava lõplik realiseerimine nõuab aga veel hulk tööd. Tahaks loota, et see suurejooneline pargi ja ehituskompleksi tervikuna valmib juba üsna pea, kujunedes Kadrioru pargi kauniks ja kaasaegseks jätkuks.

Laululava läänest.

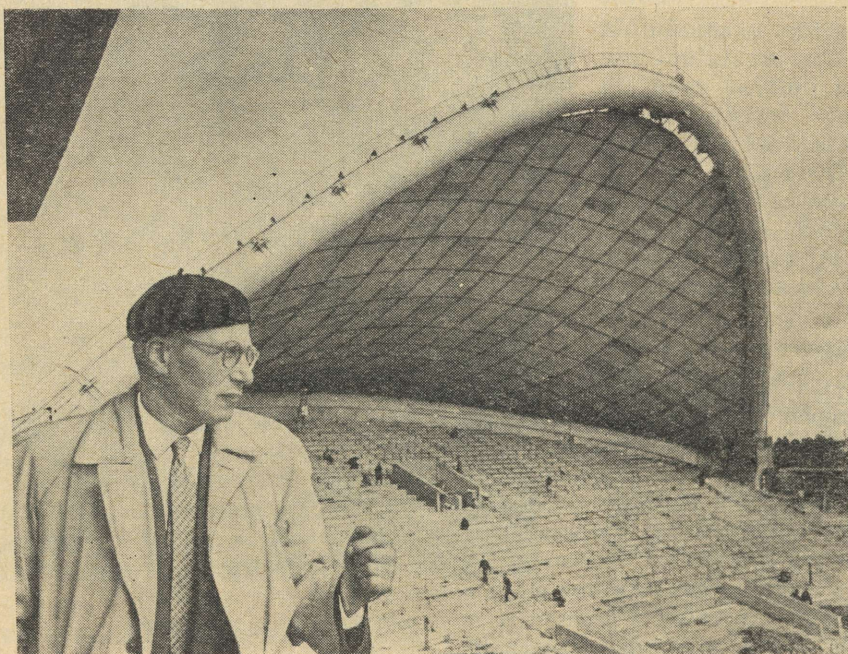
Tee kuulajate väljakul.

РЕЗЮМЕ

Автор статьи, который является главным автором проекта общей планировки и застройки территории выставки (соавторы Х. Сепман и Х. Сепп) описывает ход планировки и застройки всей территории до настоящего времени. По строительству певческого поля и выставки к настоящему времени закончены: певческая эстрада, ряд построек зоны отдыха (кафе, kioski и т. д.) и большинство сельскохозяйственных построек выставки. Спланирована и благоустроена большая часть территории, построено ограждение с устройством входов, ворот и калиток. После окончательного выполнения всей программы планировки, общая территория выставки и певческого поля образует красивое современное продолжение Таллинского парка Кадриорг.

Laululava esikaare
tõstmine.

Arhitekt A. Kotli.

Hoonestusest

B. Miron

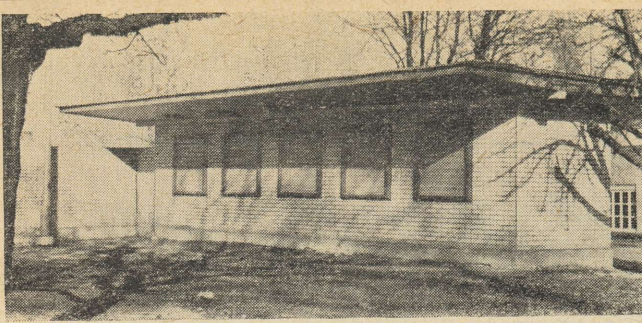
Tallinna laululava projekteerimist ja ehitamist võib lugeda vabariigis sõjajärgsete aastate arhitektuuriloomingu suurimate saavutuste hulka. Arhitektuurse vormi kooskõla ehituse funktsionaalse ja konstruktiivse lahendusega on saavutanud siin selguse, mida enamasti imetleme ehituskunsti klassikalistes näidetes. Kompositsiooni dünaamika ja monumentaalsus ning asjakohane pidulikkus on saavutatud lihtsate arhitektuursete vahenditega. Õnnestunult on kasutatud looduslikku paekivi ehituse lokaalse omapära rõhutamiseks; meeldivalt ja kooskõlas tervikuga on lahendatud paljud üksikosad ja detailid. Võib-olla oleks seda muljet veelgi süvendanud mõnede puhtkonstruktiivsete osade «julgem» arhitektuuriline läbitöötamine. Kahju on näiteks sellest, et esialgselt kavandatud raudbetoonkaar asendati hiljem suurelääbimõõdulise metallkaarega, et peakaare küljes leiduvad mitmesugused tõstekoosoolid ja konksud jäid kõrvaldamata, et tagumises kaares on avad sulgemata ja kujundatud ebaeksaktselt jms.

Kuigi ehitajad väärivad igati kiitust selle erakordse ehituse kiire ja tähtajalise püstitamise eest, peab ometi märkima mõningaid puudujääke kvaliteedi suhtes. Rääkimata muidugi suurematest vääratustest, nagu kaare jala ehitamine mitte projektikohaselt jne., esineb ka vähemtähtsaid, kuid segavaid üksikasju. Paekivimüür on laotud kohati ebatäpselt. Betooniraketiste vigu pole suudetud kaotada isegi hilisema krohvimisega; ometi oleks hästitehtud raketise puhul võinud jätta betoonipinnad hoopis silumata. Need ja teised sellelaadsed puudujäägid on üldise ehituskvaliteedi taustal tühised, kuid oleks siiski tahtnud, et niisuguse

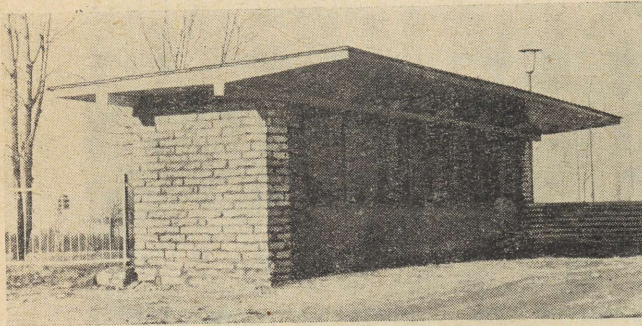
suurejoonelise ehituse juures poleks neidki olnud.

Lauluväljaku ja rahvamajandusnäituse ehitustest on senises ehitusjärgus teostatud peale laululava hulk lauluväljakut teenindavaid abihooned ja osa näitusepaviljone. Laululava lähedusse on ehitatud 616 kohaga vabaõhu-söökla (arh. H. Sepmann). Lauluväljakule on rajatud sissepääsud koos kassapaviljonidega Pirita teelt, Lasnamäelt ja Narva maanteelt; on ehitatud valvuri elamu (arh. P. Madalik) ja muid väiksemaid abihooned. Rahvamajandusnäituse põllumajandussektor on püstitatud neli paviljoni, milles moodunud suvel korraldati ENSV 1960. aasta rahvamajanduse ja kultuurisaavutuste näitus (arh. U. Alas ja ins. R. Keldosild) ning alalise aiandusnäituse paviljon (arh. V. Pormeister).

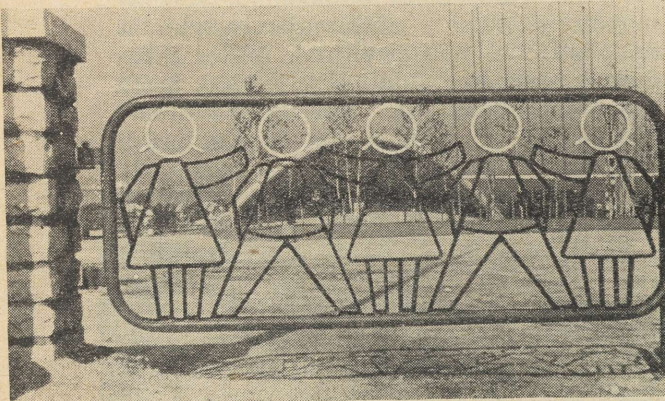
Kõigi nende suhteliselt väikeste ehituste arhitektuur sõltub kas suuremal või vähemal määral monumentaalse laululava naabrusest. Siinõeldu kehtib kõigepealt sissepääsude kujundamise kohta. Lähenedes väljakule on väravaehitused siin valitseva arhitektuurse laadi esimesteks tutvustajateks ja on lauluväljakule sama, mis portaal fassaadile. See esimene mulje on üsnagi soodne. Kassade suured klaasipinnad mõjuvad avaralt ja hästi. Narva maantee poolse sissekäigu astmeliselt paigutatud kassapaviljonid on flankeeritud teisel pool väravaid astmelise müüri- ja mis lõpeb toreda väikese ümarpaviljoniga. (Taolisi varjualuseid ja paviljone võiks olla rohkemgi — vihmavarjuks). Valvuri elamu liitub oma kujunduslaadilt kassade ja sissekäiguga. Üldiselt õnnestunud kompositsioon kaotab puhasvuuk silikaatmüürituse tõttu, tundudes laululava väikese torni paemüürituse

a) kassad;

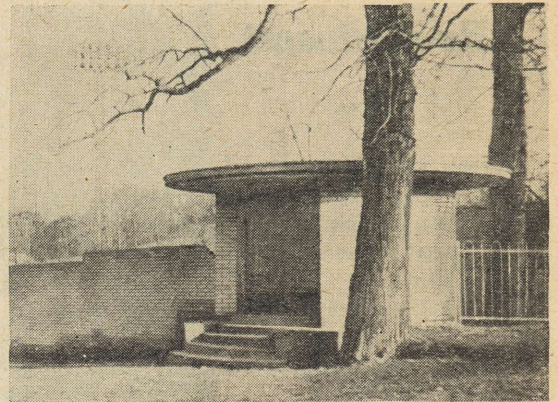
Kassad Lasnamäel.

Värv Lasnamäel.

Narva maantee poolne sissepääs:

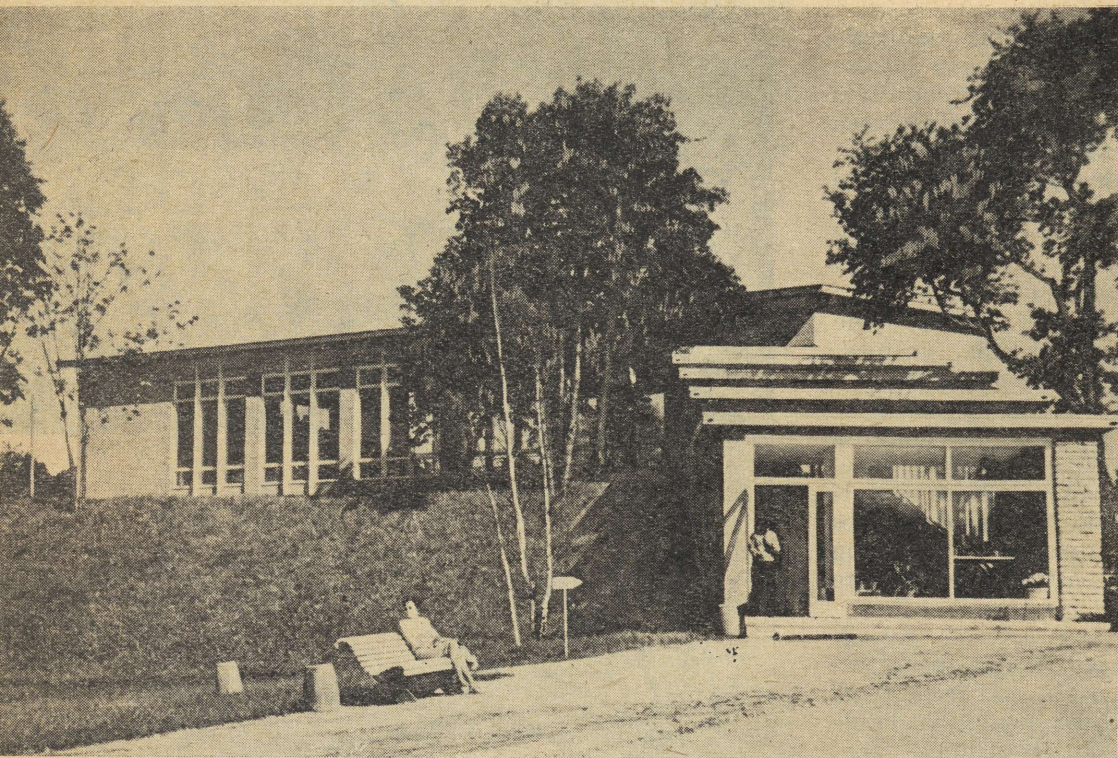
b) ümarpaviljon;

taustal odavana. Kogu ansambli peatolge markerivad kassapaviljonid Piritaa tee ääres ja Lasnamäel on selles mõttes õnnestunud. Madalalt klombitud kvaliteetne paekivisein annab siin sileda klaaspinnaga meeldiva kontrasti ja kassad liituvad paremini väljaku üldise arhitektuuriga.

Laululava tagusel väljakul häirib olemasoleva arhitektuurselt ebakvaliteetse hoonestuse säilumine nii näitusepaviljonide kui ka kioskide näol. Halb oli eriti see, et olemasolevatele lisati pidupäevadel veel arvukalt ajutisi kioske, kohvikuid, sanitaartelke, müügilaudu ja tarasid, mis mõjus isegi mõnevõrra laadaplatsilikult. Õigem oleks olnud koondada kioskid gruppideks ühe katuse alla, sarnaselt laululava naabruses asuvale sööklale.

Söökla kujunduslaad tundub olevat antud kohal ebaõige. Mõnes muus ümbruses võiks sellist, lahtiste puitkonstruktsioonide kasutamisel baseeruvat, veidi talupoegliku maiguga arhitektuuri täiesti kohaseks pidada, kuid laululava haaravalt võimsa kompositsiooni kõrval näib ta sentimentaalsena ja otsitult «rahvuslikuna». Vaatlejale tundub ühtlasi imelikuna,

Põllumajandussektori paviljonid.

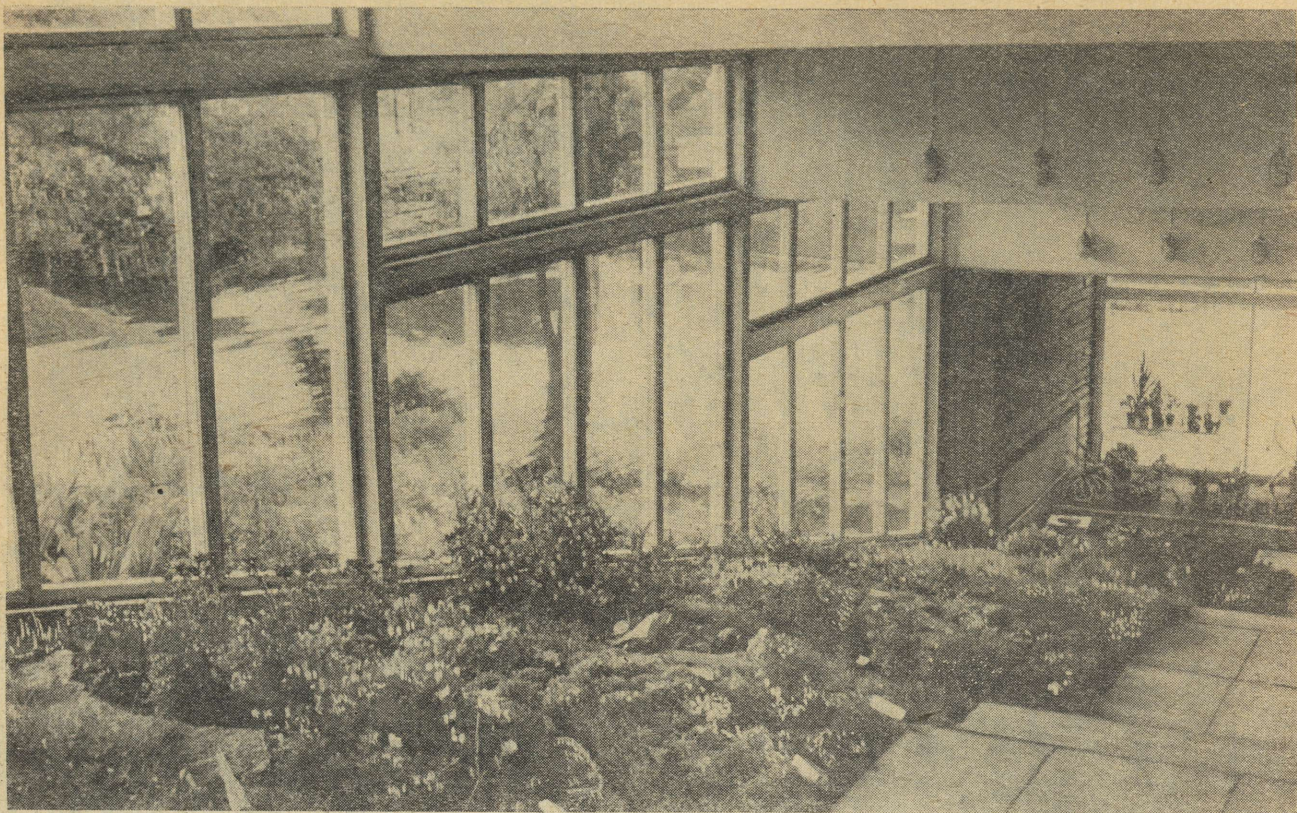
Aianduspaviljon
Pirita teelt.

Ehitus-Montaažvalitsus, töödejuhataja E. Ruud). Paviljon tuleks kvaliteedilt seada etaloniks kõigile järgnevatele rahvamajandusnäituse ehitustele. Suur osa õnnestumises on kahtlemata ka kohusetundlikult teostatud autorijärevalvel ja koostööl töödejuhatajaga.

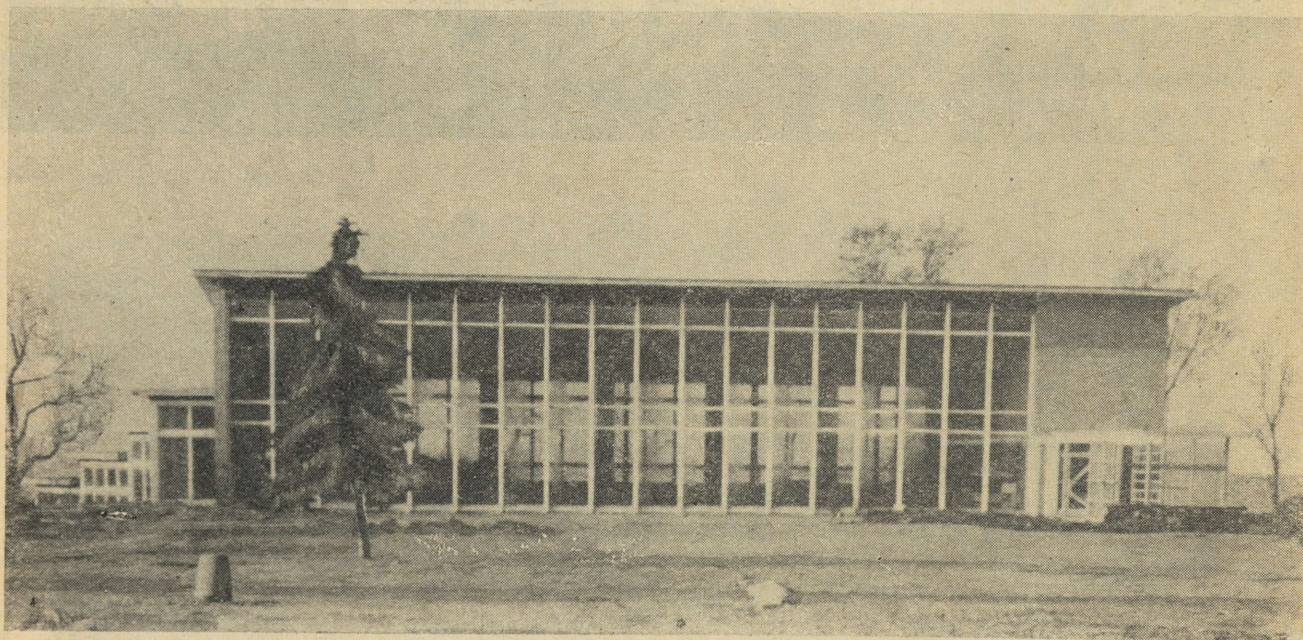
Aianduspaviljonis rõõmustavad meid paljud huvitavad ja uudsed, julgelt lahendatud detailid. Omapärane on mäekallakule trepina ehitatud saal, kus väljas asuv kiviktaimla jätkuks nagu läbi akna siseruumi. Elegantselt mõjub lõunapoolne suur klaasipind. Oskuslikult ja suure mõõdutundega on ehitusosi kasutatud eksponaatidena — näiteks sissepääsuesine pergola, mis oli ühtlasi väljapane-kuks pergolate kujundamise ja kasutamise kohta. Paviljon jättis eriti hea mulje ehisaianäituse päeval (näituse kujundus paviljoni autorilt arh. V. Por-meistrilt), moodustades viimasega koos ühtse, meeldejääva terviku.

Aianduspaviljoni lähedal asub grupp põllumajandussektori paviljone kariloomade eksponeerimiseks. Võrrelduna aianduspaviljoni peenelt läbitöötatud arhitektuurse laadiga jätavad need selle kõrval kohmakama, kuidagi kaubalaoliku mulje. Ka ehitustööde kvaliteet ei ole enam sel tasemel, mida võisime tunnustavalt märkida aianduspaviljonis. Ka paviljonide asetus tee suhtes nurga all tundub põhjendamatuna ega muuda pealegi kompositsiooni elavamaks. Võibolla tuleks paviljonid ühendada kerge varikäiguga, mis muudaks selle hoonetegrupi huvitavamaks ja paremini seotuks aianduspaviljoniga.

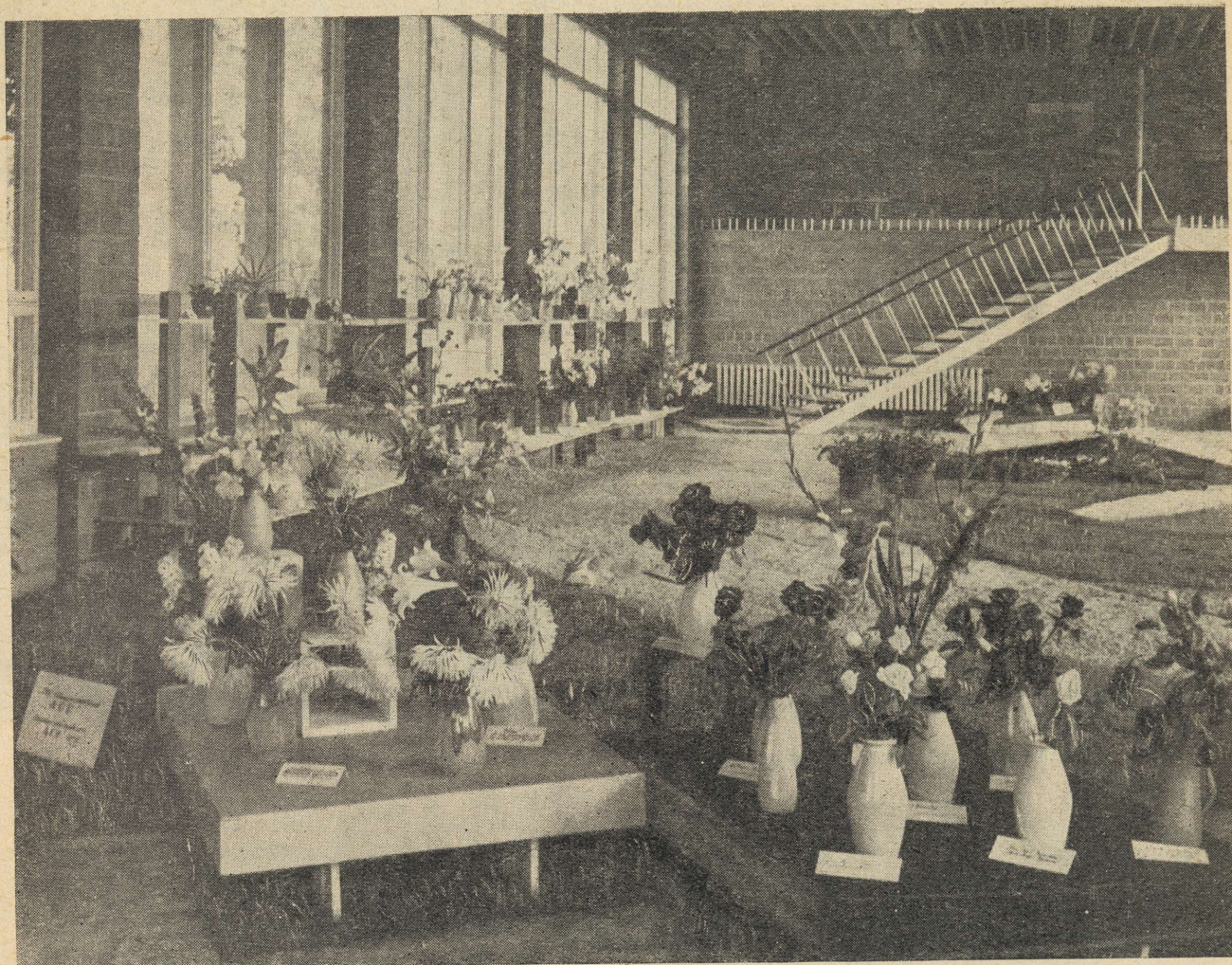
Vaatamata märgitud puudujääkidele on ENSV Rahvamajandusnäituse ja lauluväljaku ehituskompleksi väljaehitamise senised tulemused küllaltki rõõmustavad ja võime kahtlemata loota, et kogu hoonestuse lõpetamisel kujuneb siia üks meeldivamaid ansambleid vabariigis.

Trepistik kiviktaimlaga aianduspaviljonis.

Aianduspaviljon lõunast.

Lillenäitus aianduspaviljonis.

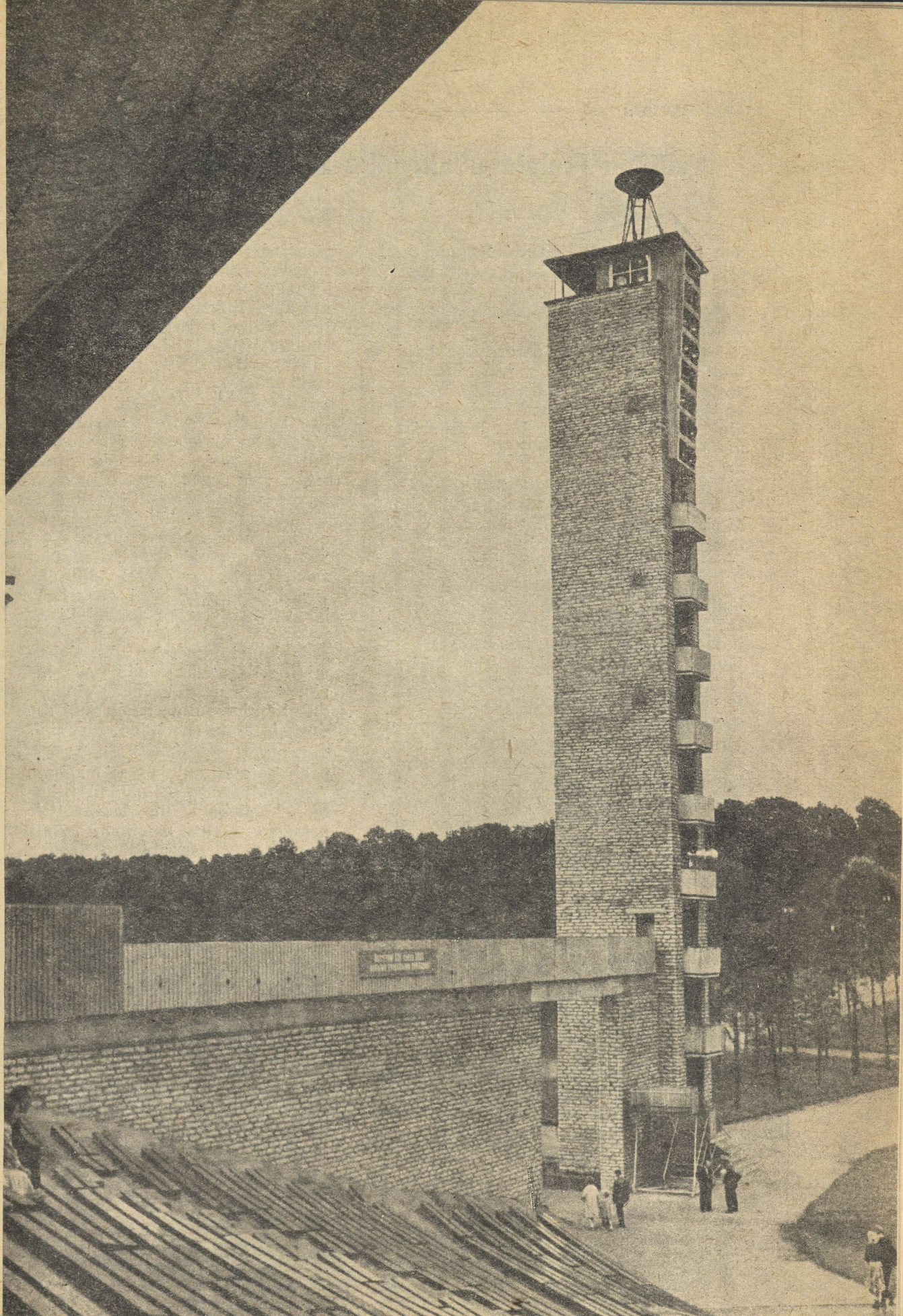
РЕЗЮМЕ

Автор статьи критически анализирует все построенные, до настоящего времени, здания и сооружения выставки и певческого поля, уделяя особенное внимание певческой эстраде (автор А. Котли) и павильону садоводства (автор В. Пормейстер).

Проектирование и строительство Таллинской певческой эстрады автор считает большим творческим достижением в послевоенный период.

Павильон садоводства, наряду с хорошим внешним оформлением, заслуживает внимания также, как пример хорошего качества строительства.

Несмотря на некоторые недостатки в застройке выставки достижений народного хозяйства и культуры Эстонской ССР и певческого поля, этот комплекс сооружений следует считать вполне удавшимся.

Tallinna laululava akustika saamisloost

H. Oru

See oli 20. juuli 1947. a. Nõukogude Eesti esimeseks üldlalupeoks rekonstrueeriti pealinnas laululava, mis pidi looma tingimused suure peo igakülgeks õnnestumiseks.

Lehitseme nende sündmuste meeldetuletamiseks selle suure pidupäeva muljeteraamatut. Siin on ülistavaid sõnu suure lauljatehulga saavutustele laulukunsti alal, kõrge professionaalse kultuuri ja massilisuse sünteesile. Siit kostavad aga ka esimesed kriitilised hääled, et lauluväljaku akustikaga pole kõik korras. Aga laseme kõnelda muljeteraamatul endal Moskva konservatooriumi dotsendi D. Žitomirski märkmete näol:

«Füüsiliselt tajutava kõla suhtes mõjus masskoor nõrgemalt, kui seda lauljatehulka vaadates võis arvata..... Häälte jõud ei tundunud võrduvat nii paljude häältega..... Küsimus koori kõlajõust ja nii suure lauljatehulga parimatest esinemistingimustest on väga oluline ja väärrib põhjalikku uurimist».

Sellest see kõik algas. Rahulolematust järgnevate aastate laulupidudel... Senisest laululavast oli saanud takistus meie laulupidude kultuuri edasiarendamiseks. Eksitustest tavaliselt õpitakse. Hakates projekteerima uut laululava, leiti, et seistakse seni lahendamata ja väga raske ülesande ees. Tõsi küll, ka naabritel Riias valmis 1955. a. uus raudbetoonist laululava, mis oli aga mõeldud tunduvalt väiksemale ühendkoorile ja pidi «katma» helilainetega tunduvalt väiksemat vabaõhualauditooriumi kui meil. Kuna kuskil mujal pole koorikultuur sellise massilisuse seni arenenud kui Balti Nõukogude vabariikides, siis ei olnud võimalik eeskujusid otsida ei ligidalt ega kaugelt.

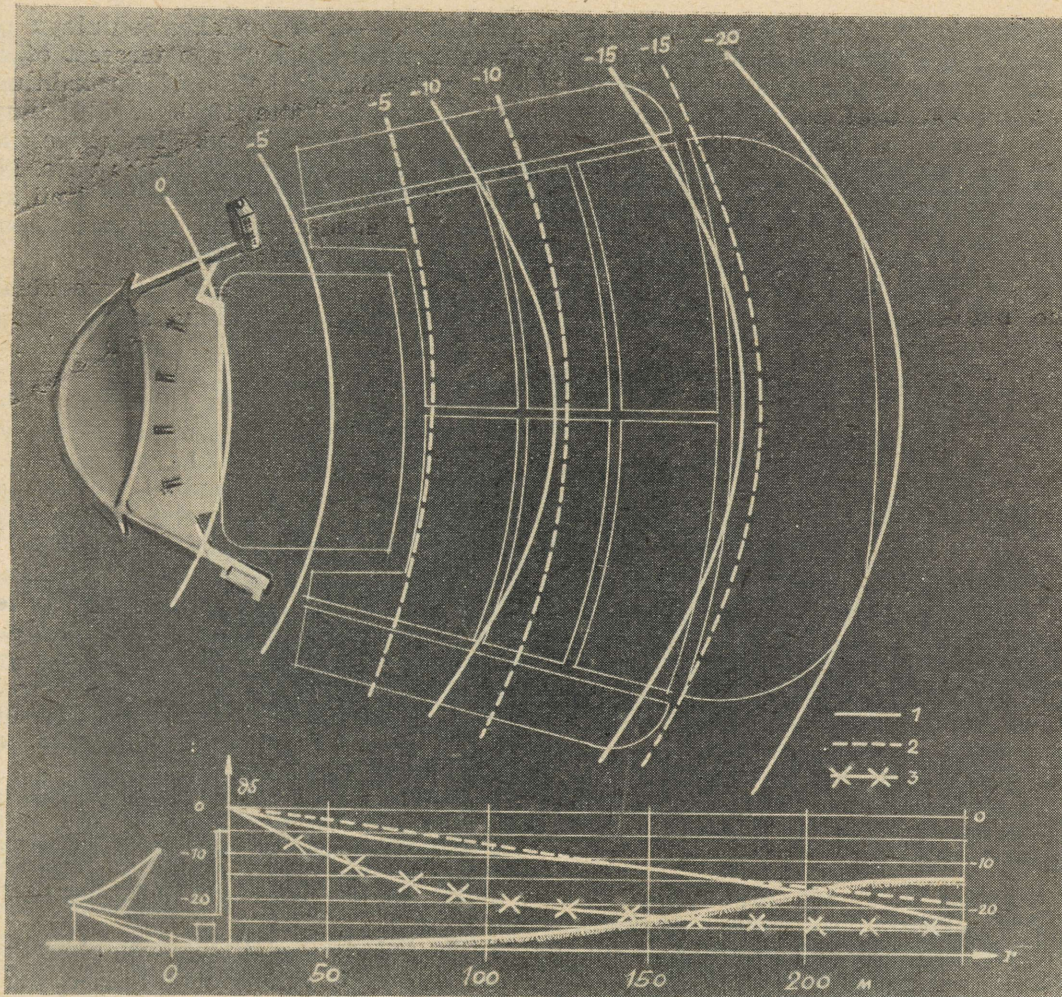
Kõigepealt toimus avalik konkurss laulu- ja näituseväljaku arhitektuurilise lahenduse saamiseks. Žürii oli asetatud küllaltki raskesse olukorda — oli tarvis

otsustada, kas esitatud arhitektuuriliselt parimad laululavad on vajalikul kõrgusel ka akustika seisukohast. Allakirjutanul kui žürii liikmel oli selleks ainult teatud teoreetiline pagas ja sedagi peamiselt ruumiakustika alal. Vabaõhu akustilised tingimused on aga palju keerulisemad; pealegi olid peaaegu tundmatud masskoori mõjujõu seadused. Tuli uurida sellise koori esinemise spetsiifikat ja seda tõsiselt arvestada. Senimest tähelepanekutest oli teada, et ühendkoor või ka mistahes väiksem koor võib oma täit kõlajõudu näidata ainult teatud soodsatel tingimustel. Muidugi mõista on üheks eeltingimuseks repertuaari eeskujulik valdamine. Kuid akustika seisukohast on sama tähtis hea enesekindlus, mis tekib siis, kui kuuled hästi ennast, naabreid, kogu koori. See on ansamblilisuse, kompaktsuse, läbipaistvuse, või kuidas me seda ka ei nimetaks, alustalaks. Saalis tekib selline enesekindlus siis, kui ruumi akustika on hea. Vabaõhu olukorras puudub kinnine ruum, heal juhul saab moodustada ainult poolkinnise ruumi.

Teine vastust ootav küsimus oli oluline pealtvaataja-kuulaja seisukohast. Kuidas kindlustada võimalikult tihe ja ühtlane helivoog üle lauluväljaku, mis pakuks esteetilist naudingut ja mille tugevus võrduks vaatamismuljetega?

Uue laululava lahendus pidi andma vastuse mõlemale küsimusele, ning peale selle rahuldama arhitektuurilis-konstruktiiivseid nõudeid.

Konkursile esitatud projektidest võeti edasise töö aluseks arh. A. Kotli võistlusprojekt. Projekteerimise käigus esitati arh. A. Kotli ja ins. V. Paalmani poolt veel täiendav ideekavand, mille akustilise ekraani kuju oli lähedane hüperboolsele paraboloidile. Lahenduste akustiliste eeliste või taamuste selgitamiseks valmistati maketid. Katsetamisel saadud

Joon. 1. Lauluväljaku plaan ja lõige samatasemejoontega:

- 1 — mudelkatsetusel saadud tulemused, 2 — lauluväljaku teostatud mõõtmiste keskmised tulemused
3 — teoreetiline helitaseme langus, kui laululaval puuduks akustiline ekraan.

tulemused viisid juba üsna kindlale veendumusele, et paraboloid on parem, seda eriti seetõttu, et makett oli valmistatud muudetava kõverusega varikattega, mida võis maksimaalse helivoo saamiseks «välja häälestada». Selline kuju jäigi projekteeritava laululava akustilise ekraani aluseks.*

Nende esialgsete mudelkatsete põhjal sai

asuda projekteerimisele. Lauluväljaku osas tuli piirduda mõõdukate mullatöödega, mis siiski võimaldasid tunduvalt parandada tema pikiprofiili. See oli üheks

* Tehnilised üksikasjad katsetamise kohta on avaldatud ajakirjas «Tehnika ja Tootmine» nr. 9, 1958, lk. 4—8.

eeltingimuseks küllaldase ja ühtlase helitoitumuse kindlustamisel üle kogu 250 m sügavuse lauluväljaku. Teatavasti mõjuvad suurel kaugusel peamiselt pinnalained, mistõttu oligi esmajärgulise tähtsusega tugeva tõusu kindlustamine. Üheks kahtlusttekitavaks küsimuseks oli laululava plaanilised mõõtsuhted. Oluline oli hoida tribüüni sügavust minimaalsena, sest koori sügavusest tekkiv helilainete ajaline nihe võis tekitada kajanähetele sarnaseid efekte. Teine kaja oht võis esineda helipeegelduse tekkimisel varikatte ülaservast, mis asub 34 m kõrgusel tribüünist. Peegeldunud helilaine hiline mine otsese heli suhtes kuulajate esimestes ridades on küllalt suur, nimelt 0,25 sek. Selle küsimuse uurimiseks korraldati hulk laboratoorseid katseid.

Tulemuste põhjal võis järeldada, et laululava varikattest tekkiv helide hiline mine ei ole märgatav. Nagu selgus laulupeol, oli see koori esinemise ajal tõesti nii. Küll võib kaja esineda kõneleja puhul, kes räägib lava poole, sedä aga peamiselt lauluväljaku eesosas, sarnanedes siin ruumi järelkajaga. Seega tekitab laululava varikate teatava kontserdisaalile omase mulje, milline laululavast eemaldumisega väheneb.

Uuesti kerkis üles rida probleeme, kui tööjooniste koostamisel jõuti varikatte kattematerjali juurde. Kaaluti nimelt alumiiniumi kasutamist, mis arhitektuuriliselt ja ehitustehniliselt oleks aidanud viia kogu konstruktsiooni veelgi ajakohasemale tasemele. Seekord pidid akustikud asuma konservatiivsele seisukohale ja seda pärast mitme variandi läbitöötamist. Selle uurimise raames tegime kindlaks, et varikate peab olema heaks mahuliseks resonaatoriks, mida ei kindlusta õhuke plekikõlaline alumiiniummembraan. (Samas oli ka oht, et selline õhuke kate hakkab tuule mõjul vibreerima). Lõplikuks lahenduseks kujunes puidust, õhuvahega, mitmekordne kate, mis, nagu hiljem selgus, õigustas end praktikas täielikult. Edasine sõna oli juba ehitajatel. Oli siingi tõsisid raskusi, närveerimist ja

kahtlusi, — kas saadakse laululava peopäevaks valmis! Kui aga terasest esikaar oli paigaldatud, haihtusid ka kahtlused. Ja jõudsidki kätte 1960. a. üldlaulupeo muljeterohked päevad. Projekteerijate-ehitajate suur pingutus kandis vilja. Meie rõõmu jagas ka suur arv külalisi nii kaugele kui lähedalt, nende hulgas ka soome dirigent Erkki Aaltonen:

«Esimene küsimus, mis laulupeokülalistele siin esitati, ei olnud sugugi: kuidas Teile Tallinn meeldib? vaid: mida Te arvate uuest laululavast?

Sellele küsimusele on tulnud mul juba enne laulupeo algust mitmel korral vastata ja vastus on ikka üks ja sama: see on suurepärase. Laulustaadion, millist nime ma laululava asemel selle suurte mõõtmete tõttu meelsamini kasutaksin, on arhitektuuriliselt õnnestunud, kaunis ja voolujooneline ehitus. Kõige tähtsam selle juures on siiski imepärase akustika, mida lauljad ühest suust kiidavad. Nende arvates nende oma hääl siin estraadil otsekui kasvaks ja tugevneks ja laulda on imekerge ning vaevatu». («Nõukogude Naine», nr. 8. 1960. a.).

Väga ülevaatliku ja asjaliku kriitilise sõnavõtuga esines ENSV rahvakunstnik J. Variste ajakirja «Kultuur ja Elu» veergudel (nr. 11, 1960. a.). Ta kirjutab järgmist:

«Viieteistkümnendat üldlaulupidu võib kunstiliselt ja organisatsiooniliselt lugeda kordaläinumaks kui eelmist. Õigupoolest lootsid paljud, ja täiesti põhjendatult, uult laululavalt uue akustilise ekraani abil veel suuremat kõlalist efekti kui välja tuli. Oli ju mitmete Tallinna kooride eelkatsetustel ja samuti eelproovidel selgunud, et akustilise ekraani, lauluväljaku ümberplaneerimise ning tõusva pinna kujundamise läbi on uus auditorium muutunud tõeliseks vabaõhukontserdisaaliks: kogu väljaku ulatuses olid hästi kuuldavad kõik laulu dünaamilised astmed tugevast fortest kuni kõige vaiksema pianoni: vähe sellest — ka tekst oli selgesti kuuldav ja arusaadav.

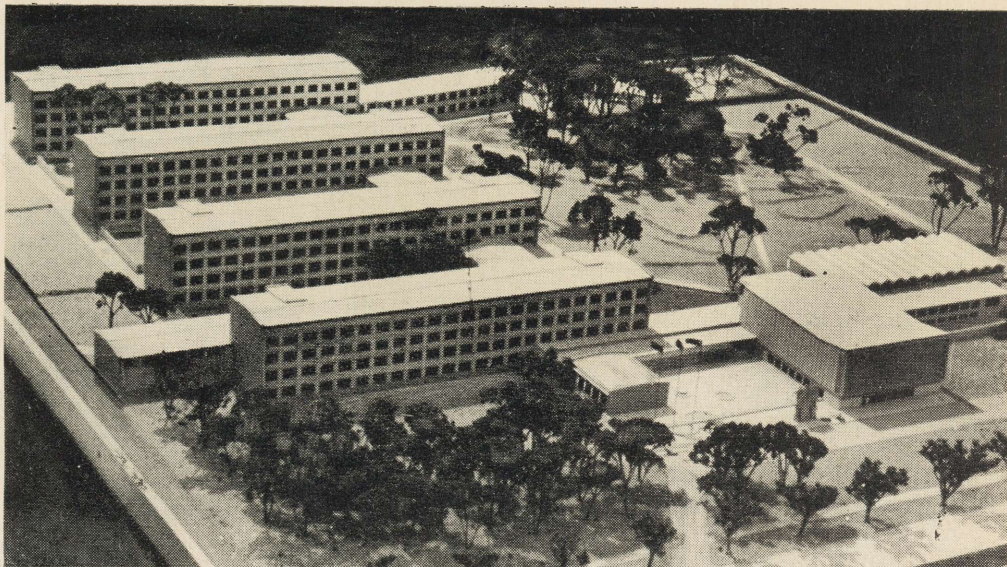
Laulupeo kontsertide ajal aga kujunes

Tallinna Polütehnilise Instituudi hoonete kompleks

PROJEKTI
AUTORID:

arh. Tõlpus, Uno,
arh. Sepmann, Henno,
arh. Kontšajeva, Olga,
ins. Soans, Ado.

«EESTI PROJEKT»

TPI hoonete kompleks on planeeritud 31 ha suurusele krundile uue Mustamäe elamurajooni edelasas 6 km. kaugusel Tallinna tsentrumist. Hooned on planeeritud nelja gruppi krunti katva haljastuse keskele: 1) peahoone, 2) saaliga spordihoone koos mänguväljakutega, 3) kaks ühiselamut 1284 üliõpilasele, 4) pooltööstusliku iseloomuga tehnoloogiahoone, katlamaja, majandushooned ja ehitusmasinate hallid.

Skeemil esitatud peahoone koosneb teaduskondade 4-korruselistest laboratooriumide ja õppekabinettide korpustest, mida ühendavad kahekorruselised üldinstituudilisi õpperuume mahutavad lülid. Samuti on peahoonesse ette nähtud ruumid instituudi direksioonile ja administratsioonile, 600 kohaga aula, raamatukogu 300 000 köitele koos lugemissaalidega ja 150 kohaga söökla.

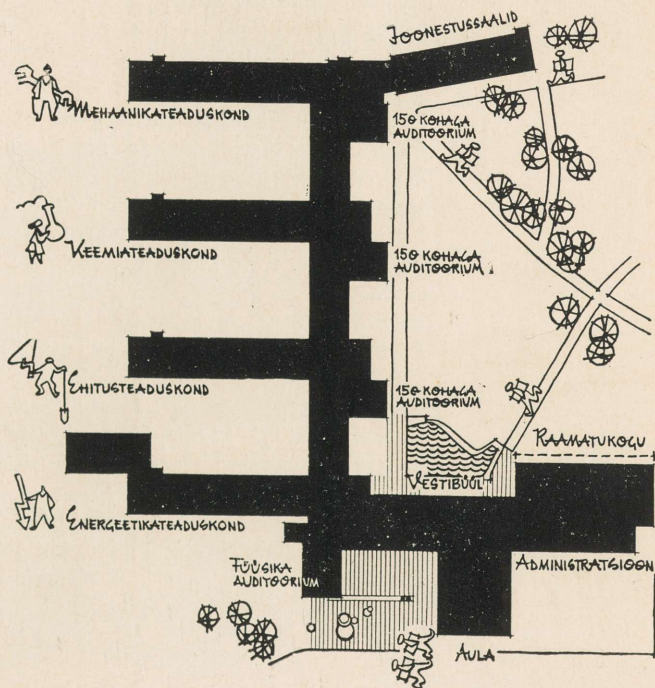
TPI hoonetekompleksi üldkubatuur on 185 461 m³
sellest õppehoonete kubatuur 136 811 m³

Üliõpilaste arv — 2533 üliõpilast.

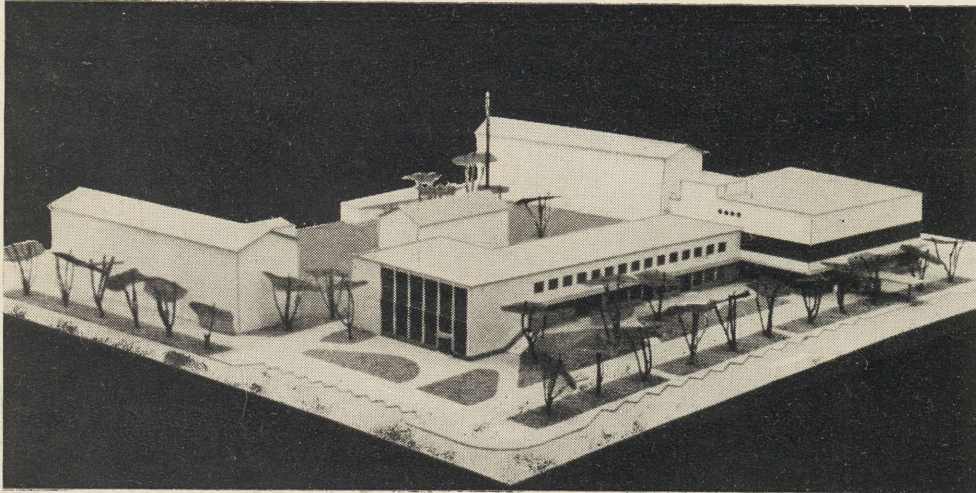
Praegu koostatakse tööjooniseid.

Комплекс зданий Таллинского Политехнического Института

(ГПИ «Эстонпроект»)

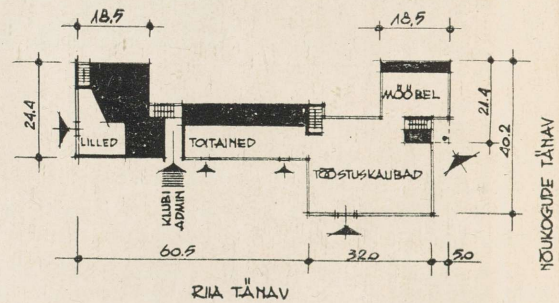
Tartu Kaubamaja

PROJEKTI AUTOR:
arh. Uno Sisa

Tartu Rajooni Tarbijate Kooperatiivi kaubamaja Tartus, Nõukogude ja Riia tänava nurgal. Projekteeritud: Üleliidulise Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu Projekteerimisbüroo Eesti Filiaalis. Ehitustöödega alustati 1960. aastal.

Hoone kubatuur: 32 000 m³
Müügisaalide pind — 2300 m²
Müügikohti — 100.

Hoone kolmekordse peakorpuse I ja II korrusel paiknevad tööstuskaupade müügisaalid. III korrusel asuvad laod ja ostjate teenindusruumid. Nõukogude tänava äärsel kahekorruselisel tiibosa I korrusel asub kaubamaja mööbliosakond, II korrusel - moedemonstratsioonide, uute kaupade näidiste ning kodukultuuri saal.

Riia tänava äärne tiibosa on samuti kahekorruseline. I korrusel asuvad kaubamaja ruumikad toiduainete ja lillede osakonnad, ning II korrusel leiavad omale avarad ruumid Tartu Rajooni Tarbijate Kooperatiiv ja kooperatiivi klubi. Kogu hoone on kellerdatud. Hoone sisustatakse ajakohase sisustuse ja kaubandusliku tehnikaga.

Hoone valmides, 1963. aastal, kujuneb ta Tartu kaubanduslikuks keskuseks, olles ühtlasi suurim kaubamaja NSV Liidu Tarbijate Kooperatiivide süsteemis.

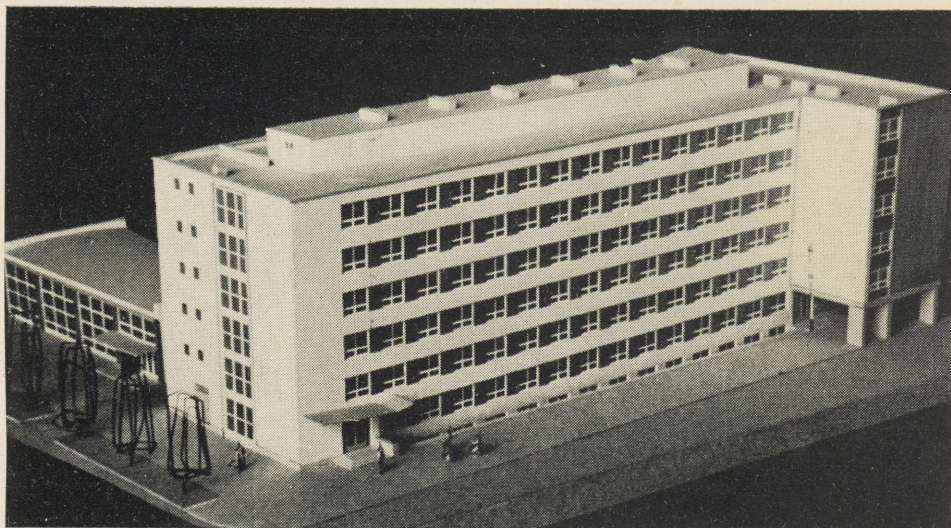
Универмаг ЭРСПО Тартуского
р-на в гор. Тарту (Проектная
мастерская Центросоюза,
Эстонский филиал)

„Eesti Tööstusprojekti“ hoone

PROJEKTI AUTORID:

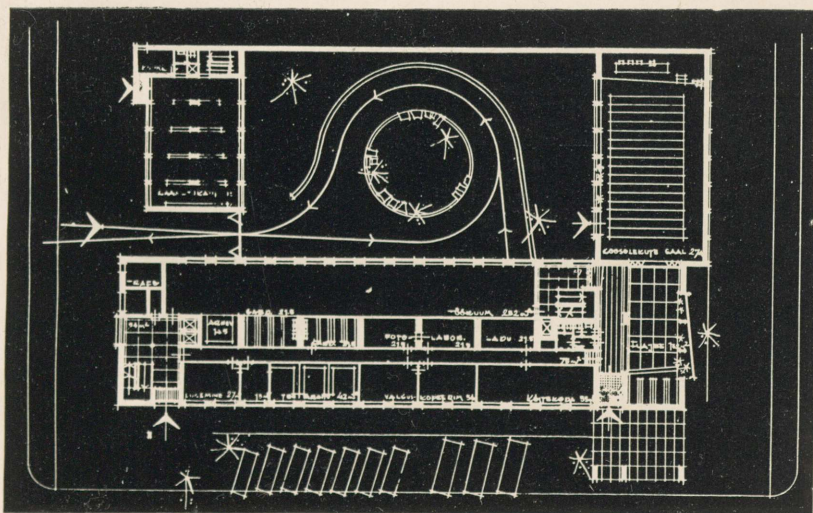
arh. V. Herkel,
arh. Ü. Ilves,
ins. Ü. Tärno.

«EESTI TÖÖSTUSPROJEKT»

Hoone ehitatakse Tartu väljakule rööbiti Tallinna Kaubamajale. Hoone sisaldab projekteerijate saalid à ca 250 m², administratsiooniruumid, laboratooriumid ja universaalse saali mõõdetega 12×24 m. Projekteerijate saalid on koridorideta. Kahe saali vahelist ala kasutatakse töötajate garderoobidena ja abimaterjalide paigutamiseks. Valvega garderoob on administratiivtöötajatel ja külalistel. Välisviimistluseks kasutatakse pritskrohvi, kollast voodritelist, dolomiiti ja tagant värvitud klaasi.

Hoone valmib 1962. a lõpus.

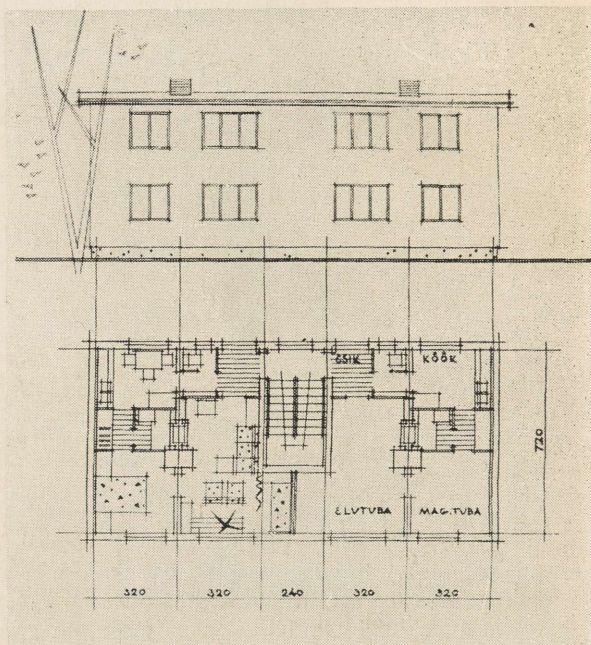
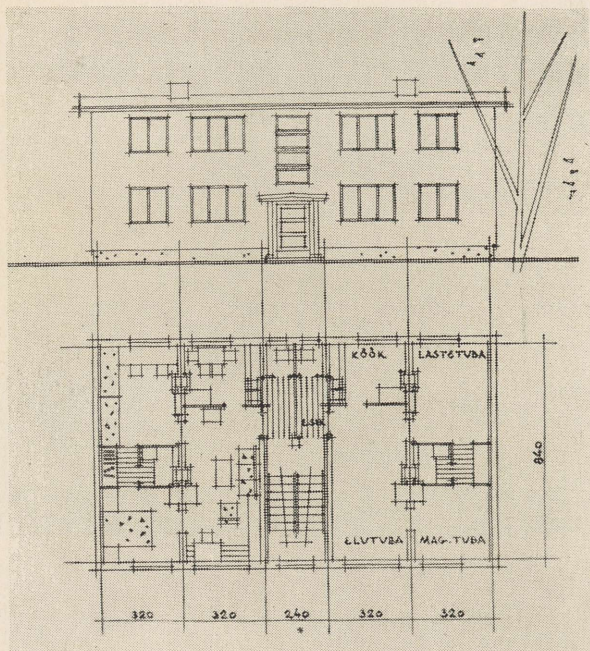

Здание «Эстпромпроект»
в гор. Таллине
(ГПИ «Эстпромпроект»)

Maaelamute tüüprojektide seeria

PROJEKTIDE
AUTORID:

arhitektid B. Mirov, M. Noor,
K. Aarmann, H. Kingo, E. Kaar.

«Eesti Põllumajandusprojektis» on koostamisel uus maaelamute tüüprojektide seeria. Seeriasse kuulub 11 ühe- ja kahekorruselist elamut. Käesoleval aastal valmivad tööjoonised kahele neljakorterilisele sektiioonelamule, ühele kahekorruselisele ja ühele ühekorruselisele ridaelamule ja ühele ühekorruselisele ühe korteriga elamule. Seerias kasutatakse uudisena üleliiduliselt unifitseeritud tööstuslikul teel toodetavaid puitdetalle vahelagedeks, treppideks jne. Sellega on võimalik tulevikus elamuehitust ka maal senisest suuremal määral industrialiseerida.

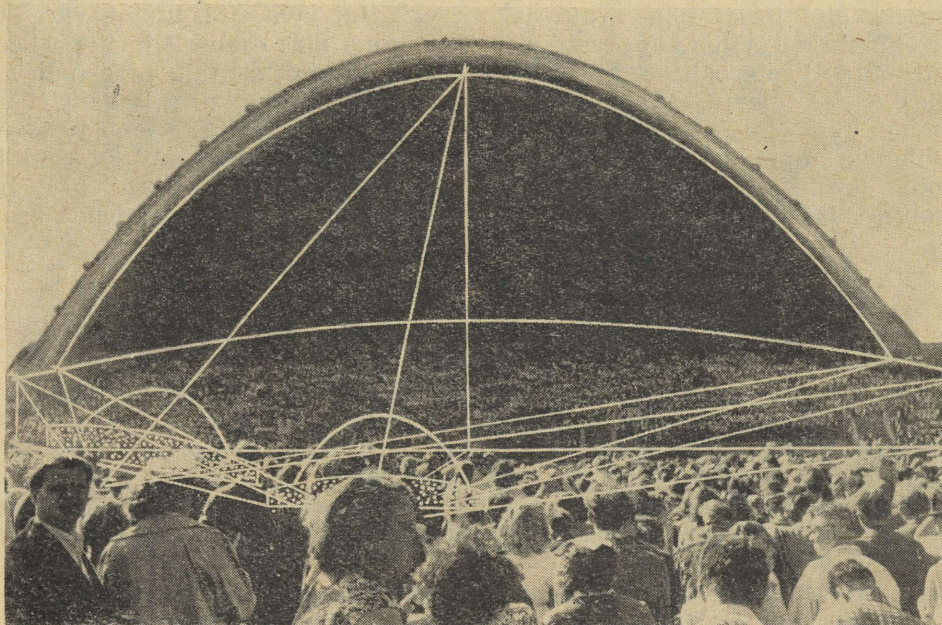
Projekti nr.	Elamu nimetus	Elamispiind m ²		Kasulik piind m ²		Kubatuur (ilma keldrita) m ³
		ühes korteris	hoones	ühes korteris	hoones	
1-10 M-23	Kahekorruseline nelja 2-toalise korteriga sektiioonelamumu	29,4	117,6	42,7	170,9	665,3
1-10 M-27	Kahekorruseline nelja 3-toalise korteriga sektiioonelamumu	40,3	161,2	51,6	206,8	757,8

Серия типовых проектов сельских жилых домов
(ГПИ «Эстсельхозпроект»)

olukord kuulaja seisukohast vähem soodsaks. Ühendkooride ettekanded, samuti tugeva kõlajõuga laulud üldkooride ettekandes (üldsegakoorid ja meeskoorid) olid hästi kuuldavavad kogu väljaku ulatuses, ent vaikne laul vaibus teel lavast kauge-

Lubatagu siinkohal kommenteerida tehtud mõtteavaldust.

Niipea kui tellingud olid laululavalt koristatud, hakkasid õhtuti uusehituse «võimeid» proovima Riiklik Akadeemiline Meeskoor, TPI Meeskoor, segakoor «Rau-

Joon. 2. Vaade lauluväljakule laulupeo ajal. Skemaatiliselt on näidatud teatud punktis kujuneva helitaseme geomeetiline vaste,

Täpitatud pind — otsene heli, täpitamata pind — peegeldunud heli.

nedes. Nähtavasti ilmses siin sama probleem, mis esineb kinnistes kontserdisaalides, mis tühjalt hästi «kannavad», ent publikust täidetuna muutuvad kõlaliselt ebasoodsaiks. Veel rohkem võis aga ulatusliku lauluväljaku juures laulu kandvust negatiivselt mõjutada kõrvaliste helide kompleks (tuul, sahin puude okses, publiku kõnekõmin).

.....
Igatahes tuleb akustika eriteadlastel veel mõelda, kas ja kuidas on võimalik kuuldavust parandada «täissaali» puhul.»

dam» ja rida teisi koore. Kohal oli Eesti Raadio helisalvestusauto ning meie mõõteaparaadid. Mõõdistati heli kuuldavust ja jõudu lauluväljakul kooride mitmesuguse asetuse puhul. Tõelised kontrollkatsed toimusid aga Tallinna ühendkooride proovide ja laulupeo eelproovide ajal. Katseandmeid oli palju ja veel praeguseni pole jõutud neid kõiki läbi töötada. Kuid igaüks, kes lauluväljakul viibis, võis veenduda, et uue laululava kõlajõud oli eelmisega võrreldes tunduvalt tugevam. Mõõtmistel saadud tulemused isegi ületasid omal ajal mudelkatsetel saadud tule-

musi — põhjus oli ka ilmne — väljakul puudus publik (mudelil aga imiteeriti ka publikut).

Võrreldes katseandmeid, mis saadi proovikontsertide ajal, kui publikut oli väljakul vähe, ja tegeliku kontserdi tingimustes, jäid viimased tulemused oodatust mõnevõrra nõrgemaiks. Sm. Varistel on õigus, sest põhjuseks olid tõesti tugev tuul ja ebasoodne õhukihtide jaotus temperatuuri järgi, nagu näitasid mikrokliima mõõtmised kohapeal. Selle tulemusel tekkis suur heli hajumine. Teame, et kontsert toimus tugevale vihmale järgnenud tuulisel keskpäeval, mil akustilised tingimused on märksa halvemad kui tuulevaiksel õhtu-poolikul.

Ebaõnnestus ka laulupeo kontserdi ülekanne raadios, samuti kogu helisalvestus. See kurvastas meid kõige enam, sest eelproovi ajal saadud lindid olid väga head. Ka siin oli süüdi tuul, mille vastu olid võimetud isegi äraproovitud tuulekaitsed. Tuli loobuda mikrofone optimaalsest kaugusest ühendkoorist ning asetada see vahetult lava ette, tuulevarju. Selle tulemusena läks osaliselt kaduma koori sügavuse ja suuruse taju ning heli varjundid. Arvestades kõike eeltoodut võib siiski laululava akustiliste omadustega rahule jääda ning lauljate kui ka kuulajate soojad sõnad «laulustaadioni» omaduste kohta on üldjoontes põhjendatud ja õiged.

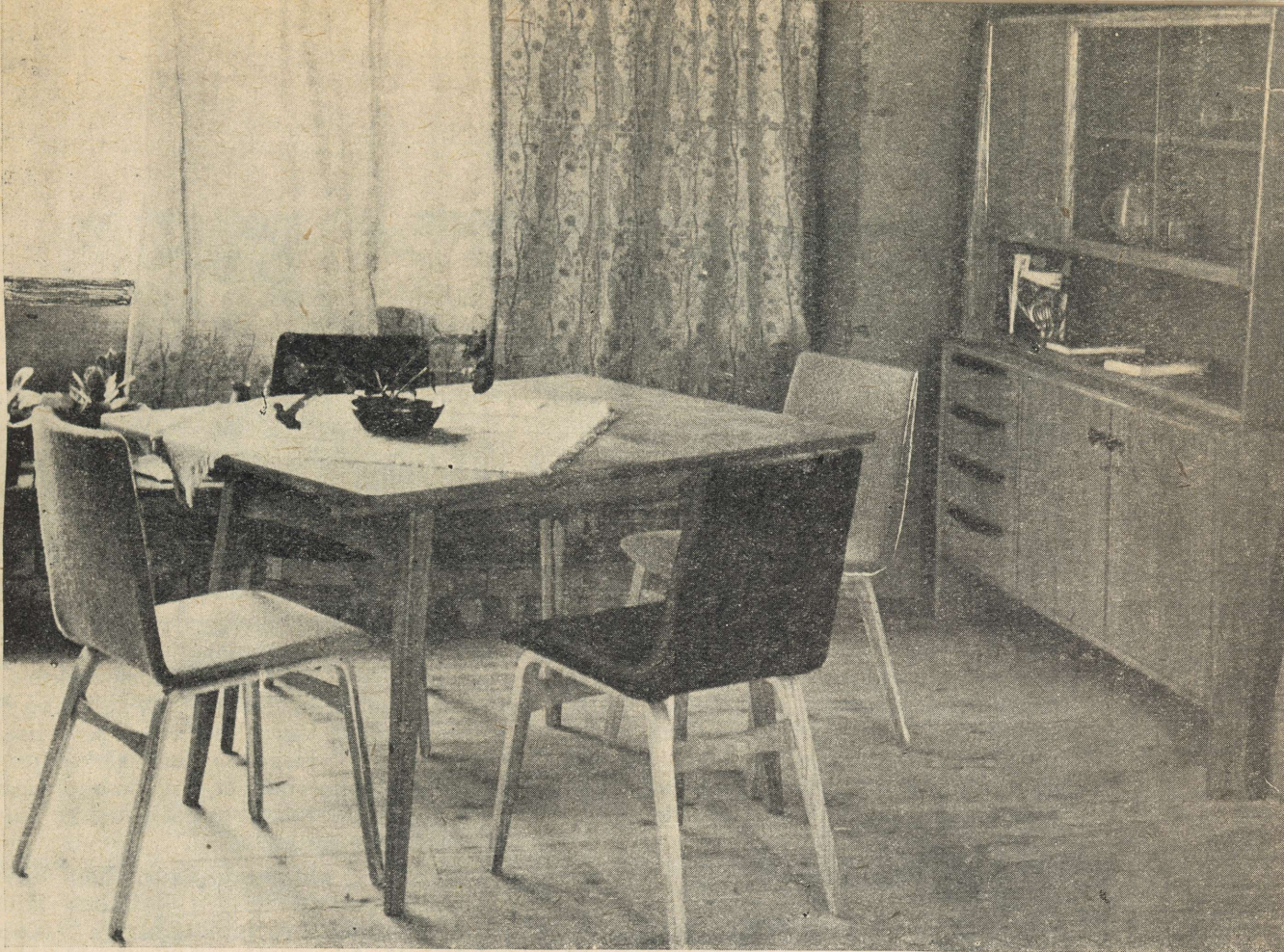
РЕЗЮМЕ

Акустика прежней певческой эстрады была неудовлетворительной, что являлось препятствием для дальнейшего развития певческих праздников.

При проектировании певческой эстрады возникало много сложных, ранее неразрешенных проблем.

Аналогичных примеров подобного строительства не было, так как ни в одной стране хоровая культура не была развита настолько широко, как в Советских Прибалтийских Республиках.

После многочисленных, разносторонних опытов была принята форма звукового экрана певческой эстрады, которая в готовом виде оправдала надежды проектировщиков и строителей, певцов и слушателей.

Arhitektuurialaseid eksponaate ENSV rahvamajanduse ja kultuurisaavutuste näituselt

Paneelelamute projektide seeria

M. Port

RPI «Eesti Projekti» autorite kollektiivile (koosseisus arh. M. PORT, arh. R. URB ja ins. O. MARANIK) anti 1960. a. algul ülesanne projekteerida eksperimentaalne suurpaneel lamu kohaliku materjali — silikaltsiidi — edasiste kasutamisevõimaluste väljaselgitamiseks.

Projekteerimistöökäigus hakkas vähehaaval küpsema haarav mõte: üksiku, pisut nagu akadeemilist hõngu omava elamu projekteerimise asemel püüda leida lahendus tervele reale tõsistele probleemidele, mis praegu pidurdavad industriaalse ehitustegevuse arengu edukust, lähtudes sealjuures Eesti NSV kohalikest eritingimustest. Nii kasvas üksikust projektist suur elumajade seeria, mille projekteerimispõhimõtteid lühidalt tutvustame.

1

Nõukogude arhitektuuri iseloomustab funktsionaalsete, esteetiliste, tehniliste ja ökonomiliste ülesannete kompleksne lahendamine. Mingisuguse ühe külje privilegierimine või koguni vastandamine teistele on vastuolus nõukogude arhitektuuri põhiprintsiipidega ning otseselt kahjulik meie arhitektuuri arengule. Analüüsides niisuguselt lähtekohalt praegu massiliselt ehitatavaid suurpaneel- ja suurplokkelamuid (nende hulgas ka ENSV-s juurutatud seeriaid 1-317 ja 1-464) jõudsimme järeldusele, et suhteliselt edukalt lahendatud tehniliste ja ökonomiliste külgede kõrval on nende juures tunduvalt nõrgemini ja pealiskaudsemalt käsitatud funktsionaalseid, esteetilisi ja linnaehituslikke probleeme. Nii seadsime endile peaülesande: arendada oma töös edasi eriti viimatinimetatud külgi, lähtudes sealjuures vabariigis industriaalseid ehituselemente tootvate suurtehaste tehnoloogiast, nende tehnilistest võimalustest ja arenguperspektiividest.

2

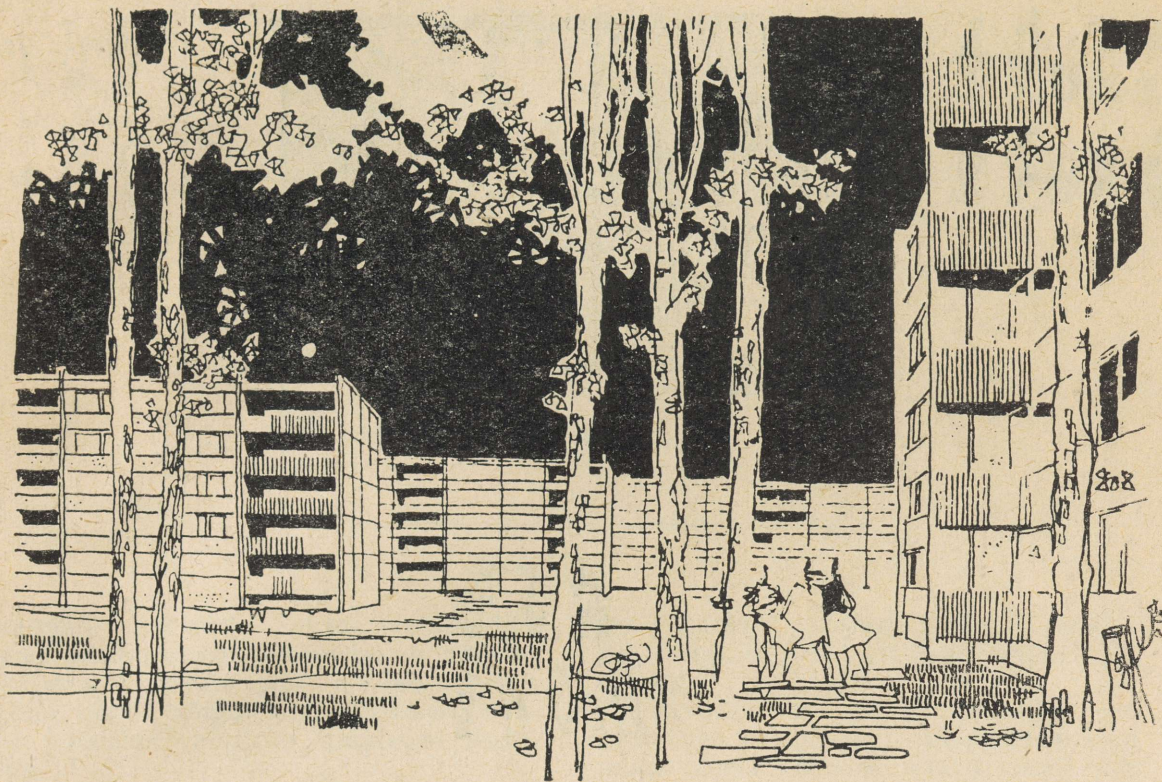
Linnaehituslikest probleemidest on kõige teravam ühelaadsete suurplokk- ja suurpaneel lamute massilise ehitamisega kaasnev uute linnaosade monotoonsus, tuimus, individuaalsete joonte kadumine. Seda põhjustab elamute väline sarnasus, ühtlane korruste arv, võrdne pikkus ja sirge põhikonfiguratsioon.

Neid puudusi suurendab veelgi industriaalsete elamute äärmiselt väike paenduvus orientatsioon suhtes. Sektsioonide plaanilahendus nelja korteriga ühe trepikoja kohta tingib hoonete asetamise võimalikult väikese kõrvalekaldumisega põhja-lõuna suunast, mis omakorda takistab mitmekesiste linnaehituslike hoonetusvõtete rakendamist.

Ilmselt ei ole nende väärnähetega likvideerimine mingi üksiku kuitahes täiusliku hoonetüübi väljatöötamisega võimalik. Nii jõudsimme esimesele järeldusele: ka ühe tehase baasil toodetavatest suurtest tüüpelementidest peab olema võimalik monteerida terve seeria väga mitmekesiseid, küllalt erineva ilmega ehitusi, mille sektsioonides ei tohiks olla ühel korrusel üle 2—3 korteri ühe trepikoja kohta.

3

Funktsionaalsetest probleemidest on peamine korterite kvaliteedi tõstmine. Neist ühe küsimusega puutusime kokku juba eelmises lõigus: neli korterit ühe trepikoja kohta võimaldab kortereile anda aknaid põhiliselt ainult ühe ilmakaare — kas ida või lääne poole. Nii ei pääse meie laiusekraadil talvekuudel päike läbi akende peaaegu üldse ruumidesse. Seevastu lahendused kahe kuni kolme korteriga trepikoja kohta võimaldaksid anda kortereile aknaid kahe ilmakaare suunas

Eksperimentaalelamute perspektiivvaade

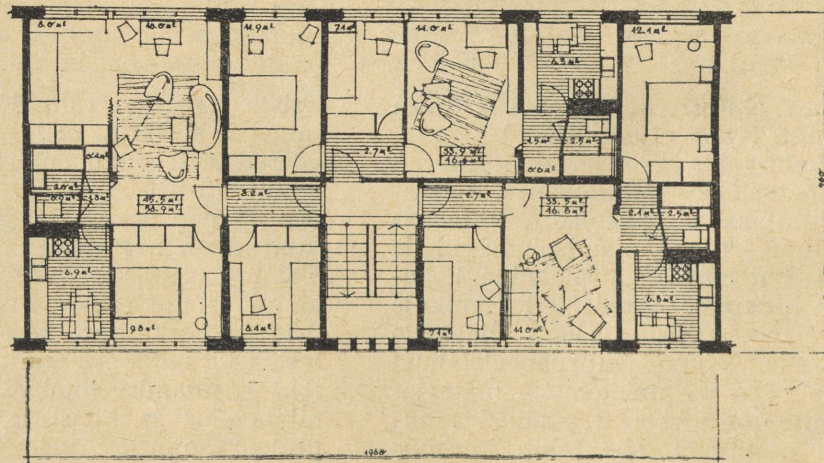
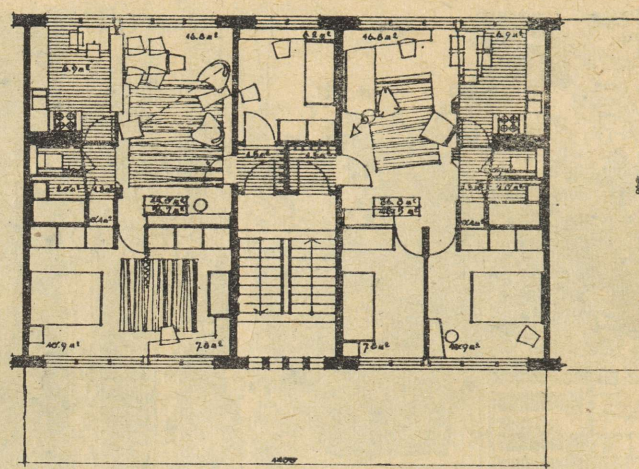
A. Murdmaa joonis

ja pöörata ehitusi ka pikema küljega lõunasuunda (vaba orientatsioon).

Praegu kehtivates projektides esinevad kahe-kolmetoalised väikekorterid, millistesse majutatakse perekonnad arvestusega keskmiselt 8—9 m² elamispinda ühele inimesele. Rahvamajandusplaanide kohaselt peab keskmine elamispind elanikule kasvama 15—20 a. jooksul ligemale kahekordseks. Kuna suurpaneel- elamud ehitatakse väga vastupidavatest materjalidest, mille tõttu hooned püsivad rahuolukorras aastasadu, siis tekib küsimus nende kasutamiskõlblikkusest kaugemas tulevikus. Ilmselt ei vasta tuleviku inimeste vajadustele ja materiaalsetele võimalustele meie tänaste korterite tehnilised seadmed, kui ka pindade suurused.

Teiste sõnadega rahuldavad praegu ehitatavad korterid neile esitatud nõudeid võrreldes tegeliku amortiseerumise ajaga ainult 15—20% kestel, 80—85% vältel aga on nad aegunud tegumoega.

Eeltoduga arvestades tuleb suurpaneel- elamute projekteerimisel lähtuda mitte ainult tänase päeva elamispinna normidest ja keskmisest perekondade suurus- test, vaid näha ette ka korterite edaspidi- seid kasutamisvõimalusi. Korteri- te plaanilahendus ja konstruktiivne põhiskeem peaks seejuures võimaldama tulevikus hõlpsasti läbi viia vajalikke rekonstrue- rimisi, mitte ainult tehnilise täiustamise osas, vaid ka vaheseinte ümberpaiguta- misi ja kõrvaldamisi, naaberkorterite liit- misi jne. Selleks loob eeldused kandvate

Sektsioonide näiteid

vaheldus, värskus, mitmekesisus, erinevate pinnafaktuuride kasutamine, kontrastid tasapinnaliste ja reljeefsemate fassaadikäsitluste vahel, õiged heletumeda ja värvitoonide vahekorrad, kontrastse ja harmoonilise värvigamma oskuslik vastandamine jne.

Enesestmõistetavalt ei või unustada, et elamud peaksid moodustama eeskätt meeldiva fooni ühiskondlikele ehitustele, mille kujundus võib olla unikaalsem ja meeldejäavam. Kuid ka elamutest moodustuv foon ei tohi olla hall ja üksluine, vaid peaks küllaldase vaheldusrikkusega andma mikrorajoonidele kordumatult omapäraseid jooni.

Neid esteetilisi nõudeid aitaks industriaalsete elamute juures senisest edukamalt täita ristküliku kujuliste põhiplaanide kõrval ka astmeliste, saehammaste ja V tähe kujuliste konfiguratsioonide kasutamine, samuti lodžade ja rõdudega saavutatav suurem plastilisus fassaadides, mitmesuguste värvilahenduste ja valgusvarjude mänguga võidetav elavus. Üldmainitu kõrval on esteetilise külje rahuldamisel muidugi väga suur osatähtsus linnaehituslike võtete, haljastuse ja väikevormide oskuslikul kasutamisel.

5

Tehnilise külje lahendamisel lähtusime Tallinnas asuvate Männiku vahtsilikaltsiidi ja Lasnamäe raudbetoon-suurpaneelide tehaste võimalustest.

Vahtsilikaltsiidi tehase tuleks üle viia suurplokide tootmiselt suurpaneelide tootmisele. Autoklaavide diameetrid ei võimalda aga toasuuruste paneelide tootmist. Samuti ei ole otstarbekas ühes tehases toota nii mullsilikaltsiite, kui ka raske mahukaaluga tooteid.

Suurpaneelide tehases on kitsaskohaks välisseina paneelide valmistamine. Kolmekihiliste paneelide valmistamisel on käsitöö osatähtsus väga suur, paneelid on kalli, puudub sobiv materjal välisvoodriks ja isolatsioonikihiks.

Seevastu kassetmeetodil toodetakud kand-

vad sisevaheseinad on ökonoomsed ja lihtsalt valmistatavad.

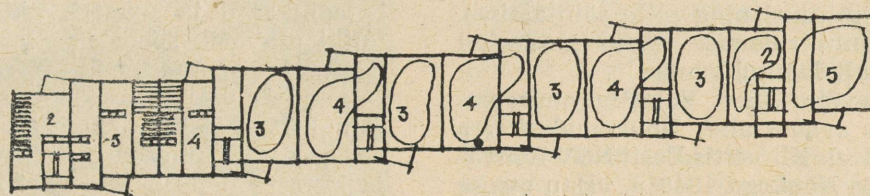
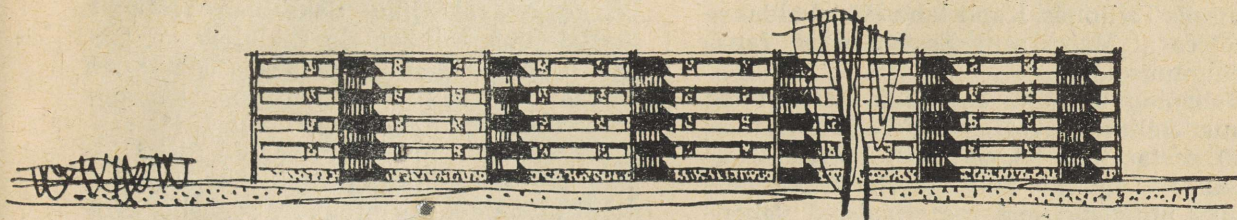
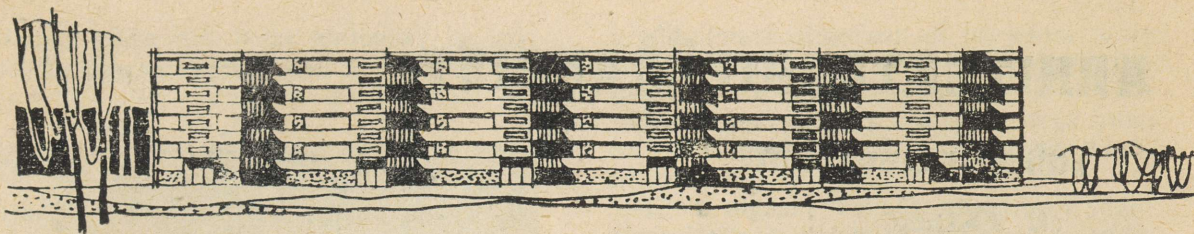
Nii tekkis mõte kooperaerida kaks tehast, kusjuures vaht-silikaltsiidi toodetakse ainult ühekihilisi välisseinapaneele (autoklaavide mõõtudest tingitult kaherealises löikes), raudbetoonist kassetmeetodil aga kõik sisekandekonstruktsioonid. Sel viisil spetsialiseeruksid nimetatud tehased toodangus kitsamale nomenklatuurile, väljalastavad hooned oleksid aga küllalt mitmekesised ja paenduvad eelpoolkirjeldatud nõuete rahuldamiseks.

6

Mis puutub ökonoomikasse, siis korterite arvu vähendamine ühe trepikoja kohta, samuti rõdude ja lodžade kasutamine suurendab mõnevõrra ehituste ja elamispinna ühiku maksumust.

Eeltoodut kompenseerib aga seeriasse kuuluvate hoonetüüpide ja sektsioonide suur valik, mille tõttu on võimalik esimeses järjekorras massiliselt kasutada sektsioone mitte kahe, vaid kolme korteriga ühe trepikoja kohta, samuti loobuda vajaduse korral rõdudest ja lodžadest. Linnaehitusliku mitmekesiduse saavutamisel annab juba ehituste vaba orientatsioon suuremaid võimalusi, samuti võib väiksemal arvul kasutada ka astmelisi, rõdude või lodžadega hooneid. Edaspidi on aga võimalik järkjärgult üle minna suuremate mugavustega varustatud sektsioonide kasutamisele, kusjuures see ei tingi mingeid tehaste rekonstrueerimisi, millel on suur rahvamajanduslik efekt. Samuti on suur ökonoomiline tähtsus asjaolul, et eksperimentaalseeria elamud ei vanane moraalselt nii kiiresti, kui praegu ehitatavad paneelilamud, ning on tulevikus väga hõlpsasti rekonstrueeritavad vastavalt kommunismiajastu inimeste vajadustele ja võimalustele.

Tööst eksperimentaalelamute projekteerimisküsimuste edasisel täpsustamisel ja nende juurutamisega seotud konkreetsete ettepanekute väljatöötamisel võtavad osa RPI «Eesti Projekti» kollektiivi kõrval

Eksperimentaalelamute vaateid

A. Murdmaa joonis

mitmed teaduslikud töötajad ja praktikud Tallinna Polütehnilisest Instituudist (prof. dr. LAUL, tehn. tead. kand. RANDVEE jt.). ENSV Teaduste Akadeemia Ma-

jandusinstituudist (tehn. tead. kand. KASK jt.), ENSV Ehitusvalitsusest (ins. ŽELESNJAKOV jt.). ENSV Ehitusmaterjalide tööstusvalitsusest (ins. UDAM jt.)

РЕЗЮМЕ

Автор статьи, главный архитектор новой серии типовых проектов, составленных в ГПИ «Эстонпроект», дает обзор особенностей и основных направлений новой серии. Основным в серии является возможность максимальной индустриализации и так называемое «гибкое» планировочное решение, которое дает возможность, путем перемещения не несущих стен, изменять число комнат в квартирах. В конце статьи автор затрагивает вопрос о размещении зданий и, как средствах оживления новых жилых районов.

ARHITEKTUURIPÄRANDIST

Vabaõhumuuseum

O. Korzjukov

Käesoleval seitseaastakul kujuneb vabariigis üheks omapärasemaks kultuuriasutuseks Tallinnas, Kopli lahe läänekaldal — Rocca al Mares asuv Eesti Riiklik Vabaõhumuuseum.

Vabaõhumuuseumi rajamise mõte ei ole uus. Selline kavatsus tekkis juba umbes 50 aastat tagasi koos Eesti Rahva Muuseumi loomisega. Sellal ei olnud aga kahjuks mingisuguseid materiaalseid vahendeid ürituse elluviimiseks. Vabaõhumuuseumi rajamisest tehti palju juttu ka kodanlikul perioodil. Kuna tolleaegsed valitsevad ringkonnad suhtusid skeptiliselt rahvakultuuri ning selle säilitamisele, oli muuseumi rajamise üritus määratud paratamatult läbikukkumisele.

Reaalne võimalus Vabaõhumuuseumi rajamiseks avanes alles Nõukogude korra kehtestamisel. Nii võttis Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 1940. a. vastu otsuse rajada Piritale Etnograafiline Park-muu-

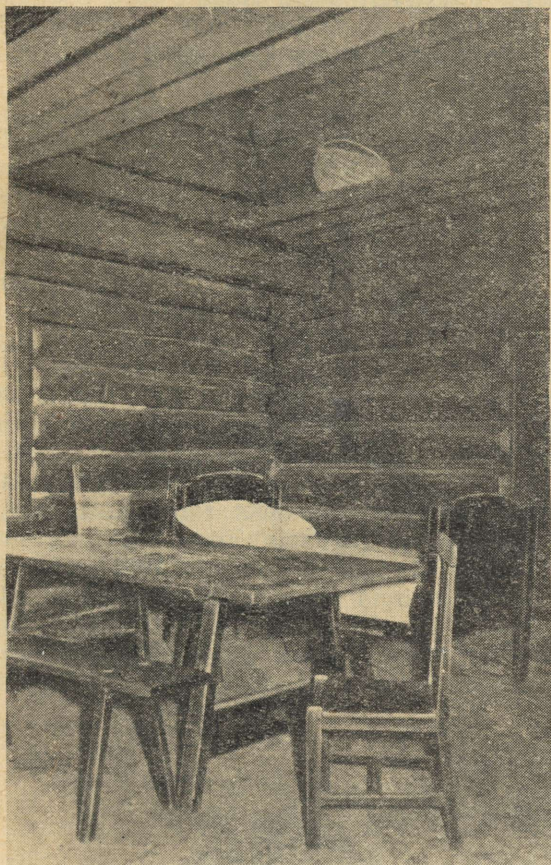
seum, milline pidi alustama oma tööd 1. juulil 1941. a. Kuid organiseerimistööd katkestas fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule.

Kohe pärast Teist maailmasõda võeti vabaõhumuuseumi rajamise küsimus uuesti päevakorda ning nagu 1941. aastalgi, otsustati muuseum rajada Pirita jõe kaldale. Muuseumi projekti koostamine tehti ülesandeks arhitekt A. Soansile. Projektikohaselt hõlmas muuseum 110-hektari suuruse maa-ala ja koosnes kolmest põhilisest osast: ajaloolis-etnograafilise osakonna kõrval nähti siia ette ka botaanikaaed ja zoopark ning isegi küllaltki ulatuslik spordi- ja lõbustuste osa. Ülesande püstitamine projekteerimiseks ja maa-ala valik oli väär — seega ei osutunud ka projekt vastuvõetavaks. Näiteks oli vabaõhumuuseumi ekspositsioonide jaoks ette nähtud kõigest 25 ha, mis ei oleks võimaldanud objekte normaalselt

Köstriaseme talu
rehielamu:
a — vaade.

eksponeerida ega luua ajaloolist ja looduslik-geograafilist keskkonda, milles elas ja töötas eesti talupoeg XVIII—XIX sa-

b — rehetuba.

jandil. Peale nimetatut oli projektis terve rida liialdusi, mis muutis ta elluviimise kalliks ning seega vähereaalseks.

Eelpoolnimetatud ja mitmed muud puudused tingisid seisaku muuseumi organiseerimistöös.

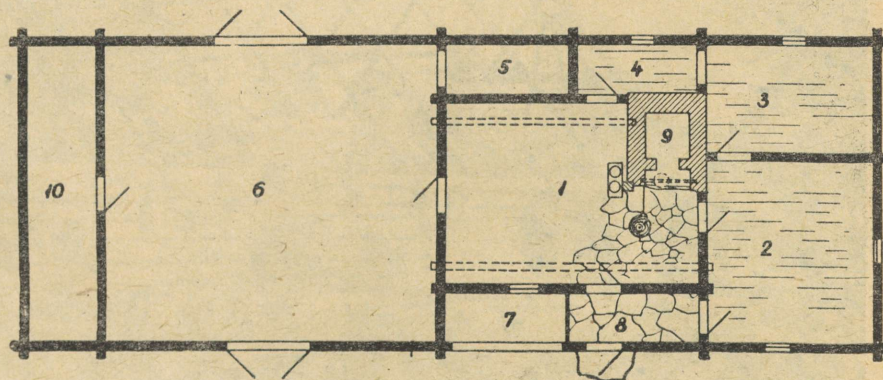
1957. a. algasid Vabaõhumuuseumi organiseerimise ja rajamise tööd uuesti sobiva koha valimisega. Valik langes Tallinnale küllalt lähedal asuvale maa-alale Rocca al Mares. Valitud 64 ha suurune maa-ala kinnitati muuseumile 1957. a. juulis Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega.

Muuseumi rajamiseks eraldatud maa-alal on loodus ja reljeef väga mitmekesine ja vaheldusrikas. Siin leidub rohkesti männimetsa, lehtpuusalusid, kase- ja lepavõsa, liivast kanarbikunõmme, niiskeid-soostunud alasid, heina- ja karjamaid, kõnelemata Kopli lahe äärses kõrgest looklevast merekaldast suurte rändrahnudega. Rocca al Mare oli ammust ajast üheks kaunimaks ja populaarsemaks väljasõidukohaks Tallinna lähistel, kuhu rajati aja jooksul isegi ilus park tiikidega. Park jäi unarusse esimese ja teise maailmasõja vahemikus.

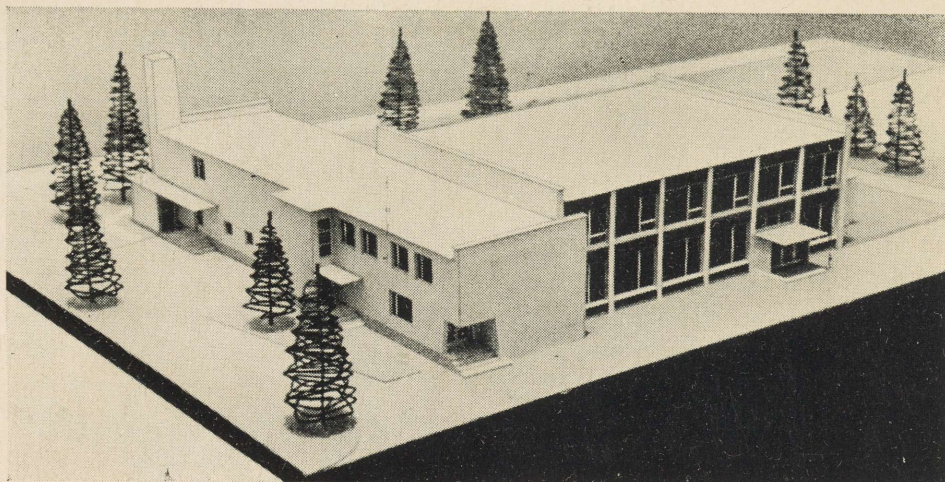
Vabaõhumuuseumi uus planeerimiskava koostati Riiklikus Projekteerimisinstituudis «Põllumajandusprojekt» arhitekt H. Heinsaare poolt. Projekti kohaselt jaguneb muuseumi territoorium neljaks etnograafiliseks tsooniks: Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti, Lääne-Eesti ja saared. Peale

c — plaan:

1 — rehetuba; 2, 3 — elutoad; 4 — ahjutagune kamber; 5 — aganik; 6 — rehealune; 7 — ulualune; 8 — koda; 9 — reheahi; 10 — aganik.

**6 müügikohaga toiduainetekauplus ja
100 istekohaga söökla-restoran**

PROJEKTI AUTOR:
arh. Koidu Lassman

Projekteeritud Üleliidulise Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu Projekteerimisbüroo Eesti Filiaalis.

Hoone kubatuur: 4.995 m³

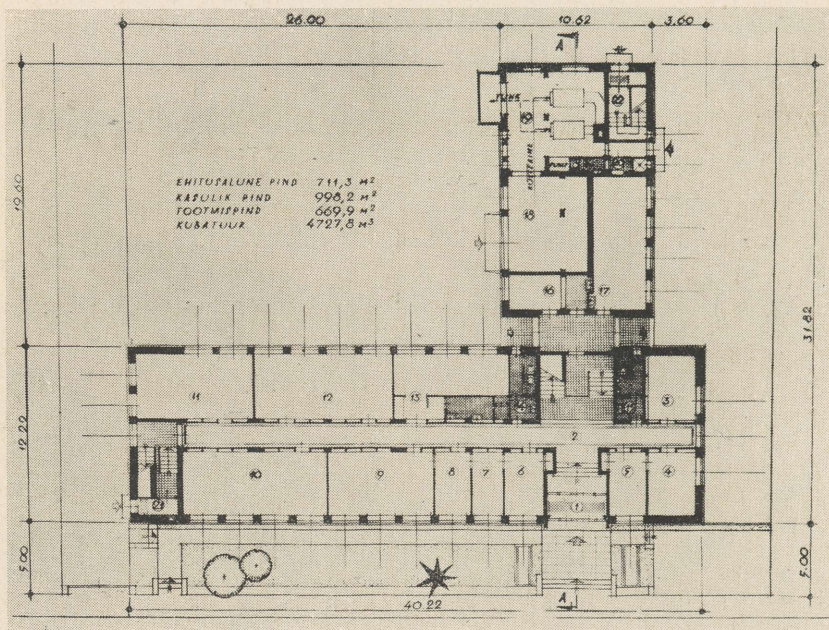
Kasulik pind korrustel: 1162 m²

Nimetatud tüüpprojekti järgi püstitatakse hooneid Tartus, Võrus, Elvas, Võhmas ja Mõisakülas.

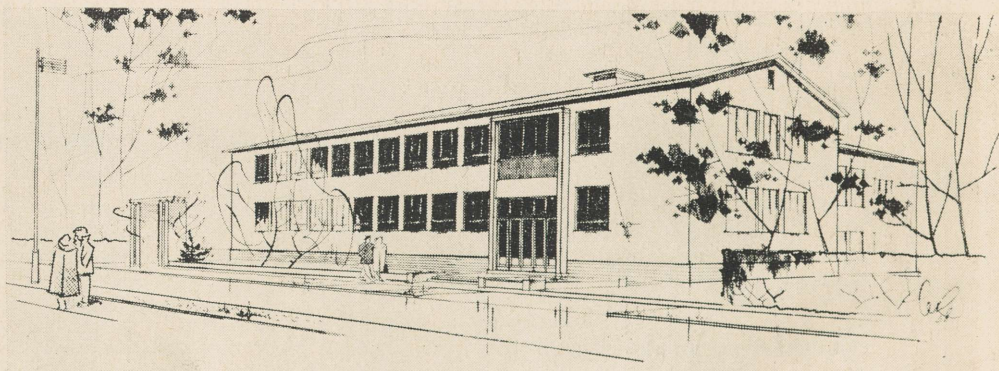
Продовольственный магазин на 6 продовцов и ресторан-столовая на 100 посадочных мест

(Проектная мастерская Центросоюза, Эстонский филиал)

Metsakorralduse kontori hoone

PROJEKTI AUTOR:
 arh. K. Randur.

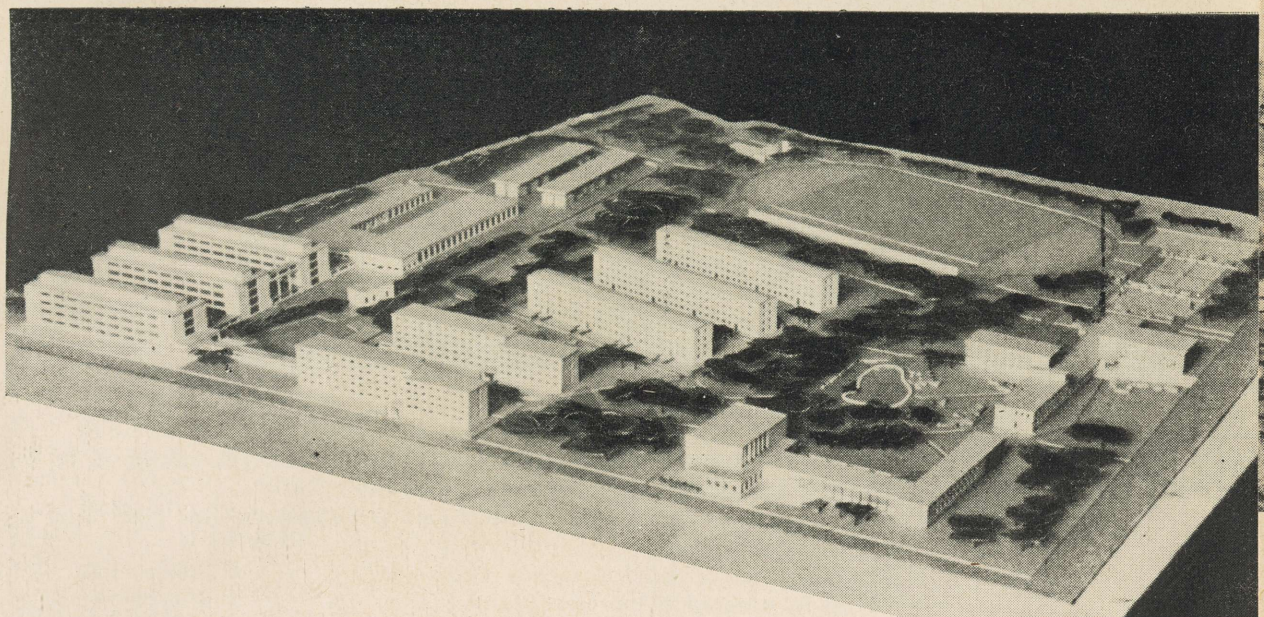
NSVL Põllumajanduse Ministeeriumi Ü. K. «Metsaprojekt» Eesti Aerofoto-metsakorralduse Kontori tootmis-administratiivhoone projekteeriti Riiklikus Projekteerimise Instituudis «Eesti Põllumajandusprojekt».

Hoone esimesele korrusele on projekteeritud ruumid administratsioonile, fotolaboratoorium ja valguskopeerimise töökoda ning joonestussaalid.

Teisel korrusel asuvad tehniline kabinet, nõupidamiste ruum ja joonestussaalid. Tootmis-administratiivhoone ehituslik kubatuur on 4728 m³.

Административное здание
 (ГПИ «Эстсельхозпроект»)

Pimedate Ühingu õppe- ja tootmiskombinaat Tartus

PROJEKTI AUTORID: arhitektid Ü. Ilves,
D. Matve,
L. Plaks,
L. Tomberg.
«EESTI TÖÖSTUSPROJEKT»

Koosneb elu-, kultuuri- ja tööstusehitustest.

Tööstusosa koosneb kolmest, rööbiti asetatud neljakorruselisest hoonest ja ühest V-kujulisest ühekorruselisest hoonest. Üksikhooned on omavahel seotud käigugale-riidega. Peale tootmisruumide, nagu harja-, puidu-, metalli-, pintsli- ja plastmasside töökodade on paigutatud tootmishoonetesse kontoriruumid ja 100 istekohaga söökla.

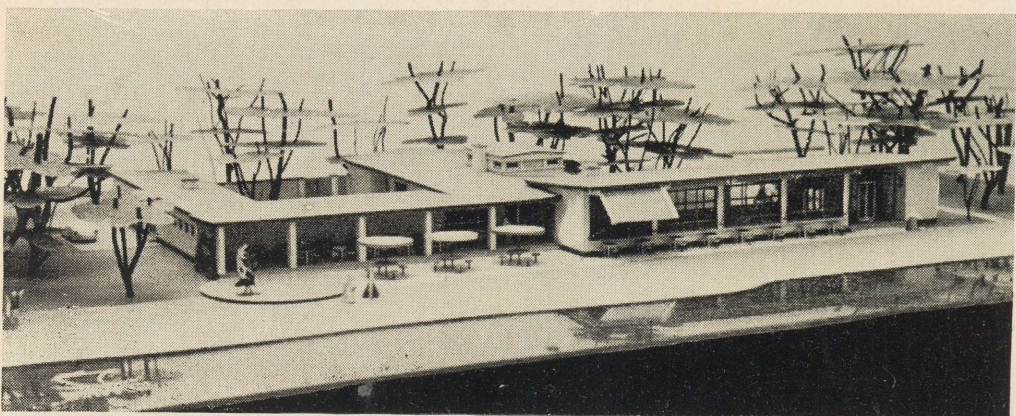
Elamutena on kasutatud vallaliste ja väikeperekondade majutamiseks kahte ühiselamut 1-317A-19 ja perekondadele kolme 64 korteriga neljakorruselist elamut seeriast 1-317.

Klubi on projekteeritud 500 istekohalise saaliga, kus on võimalik ka filmide demonstreerimine. Peale saali on klubihoones ringideruumid ja raamatukogu.

Spordihoone sisaldab võimla mõõtmetega 15 × 30 m, ujula kolme 25 m pikkuse rajaga ja elutarbelise teenindamise töökojad.

*Комплекс зданий общества слепых в гор. Тарту
(ГПИ «Эстпромпроект»)*

80/120 kohaga suverestoran

PROJEKTI AUTOR:
arh. Pärtel Tarvas.

ÕTKK
PROJEKTEERIMISBÜROO
EESTI FILIAAL.

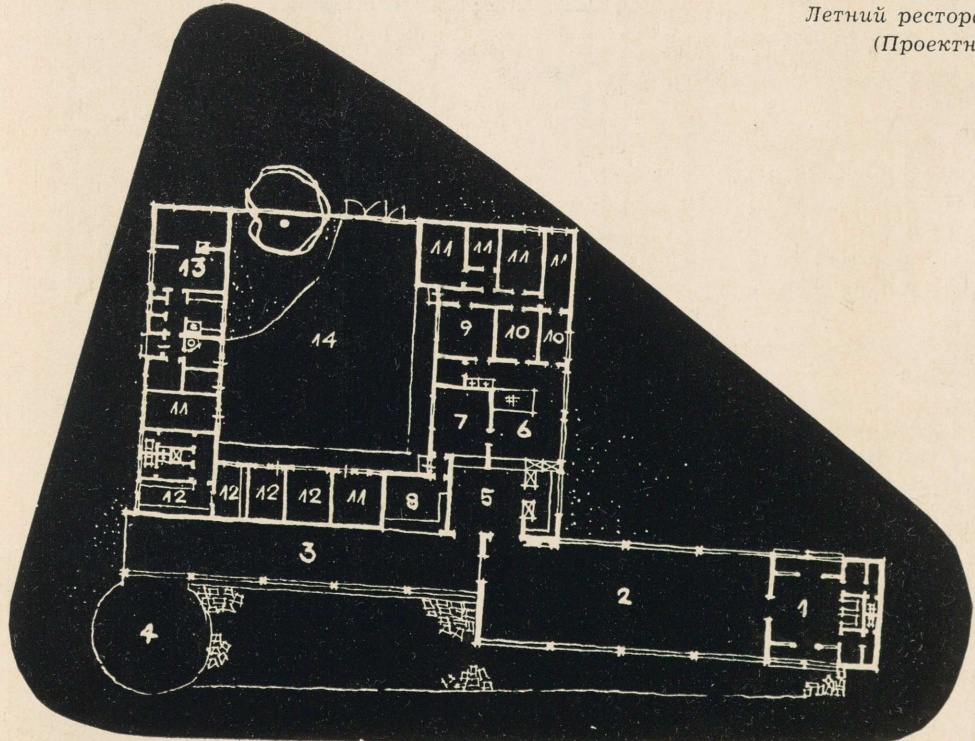
Tüüprojehti järgi ehitatakse suverestorane Eesti NSV looduslikult kaunitesse väljasõidukohtadesse. Restorani saal mahutab 80 külalastajat, ülejäänud 40 kohta on kaetud terrassil. Ehituse kubatuur on 3200 m³.

Kuna hoone paigutatakse vabalt maastikku on majandusruumid koondatud varjatud majandusõue ümber.

Käesoleval aastal Klooga rannas ekspluatatsiooni antud suverestoran «Kajakas» ehitati kirjeldatud tüüprojehti järgi.

Sama projekti järgi püstitatakse suverestorane Paralepa rannas (Haapsalu lähedal) ja Kingissepas.

*Летний ресторан на 80/120 мест
(Проектная мастерская Центросоюза,
Эстонский филиал)*

1. VESTIBÜÜL
2. SAAL
3. KAETUD TERRASS
4. VÄLINE TANTSUPORAND
5. SERVEERIMISE RUUM
6. KÖÖK
7. KÜLMKÖÖK
8. PUHVET
9. KONDIITRITSEHH
10. ETEVALMISTUS
11. LAOD
12. PERSONALI RUUMID
13. MAJAHOIDJA KORTER
14. MAJANDUSÕUE.

test ja geograafilistest tingimustest, mil-
listes elas ja töötas eesti talupoeg XVIII—
XIX sajandil, ja palju teisi küsimusi. Sel-
lel organisatsiooniliselt raskel perioodil
(muuseumis oli alul ainult üks töötaja)
tulid muuseumile appi ürituse heast
kordaminekust huvitatud arhitektid,
kunstiajaloolased, etnograafid. Nendest
moodustati Muuseumi Teaduslik Nõukogu,
kuhu kuuluvad arhitektid K. Tihase,
A. Käsper, H. Rennik, A. Volberg, etno-
graafid A. Viires, A. Moora, J. Linnus,
G. Troska ja kunstiteadlane H. Üprus.
Eriti suure panuse andis projekteerimisel
projekti konsultandina arhitektuuri kan-
didaat K. Tihase.

Pärast projekti valmimist ja selle kinni-
tamist ENSV Ministrite Nõukogus 1958. a.
augustis algas muuseumisse ületoomiseks
sobivate rahvaarhitektuuri mälestusmär-
kide väljaselgitamine ja uurimine, kor-
raldati rida ekspeditsioone Saare- ja Hiiu-
maale, Muhu ja Vormsi saartele, Lääne-
ja Põhja-Eestisse, osaliselt ka Lõuna-
Eestisse. Taluehitustest ja etnograafilis-
test esemetest tehti üle 5000 foto, üle
500 skeemi ja 300 joonise, koostati pal-
jude hoonete ja esemetete nimekiri ja
kirjeldus. Nii ehitustöid kui ka teadus-
likke uurimistöid jätkatakse tänava ja ka
järgnevat aastail.

Seni on Vabaõhumuuseumi territooriumile
juba üle toodud 15 ehitust: 3 rehi-
elamut, 5 aita, 2 lauta, 2 tuulikut, saun,
suveköök-püstkoda ja heinaküün. Nendest
objektidest ja reast teistest, mis veel ei
ole muuseumi toodud, moodustatakse
4 taluõuet. Need on Sassi-Jaani taluõu
Märjamaa rajoonist, Köstriaseme taluõu
Keila rajoonist, Kutsari taluõu Rakvere
rajoonist ja taluõu Kuusalu piirkonnast.
Nimetatud taluõued koos teiste XVIII—
XIX sajandi eesti külapilti kuuluvate ehi-
tustega (vesiveski, tuulikud, kirik jne.)
annavad muuseumi külastajatele lähemal
ajal selge kujutluse talupoegade igapäe-
vasest elu-olust ja ka ehitusviisidest.
Peatuksin alljärgnevalt taluõuedel — kui
muuseumi põhilistel eksponaatidel, veidi
üksikasjalikumalt.

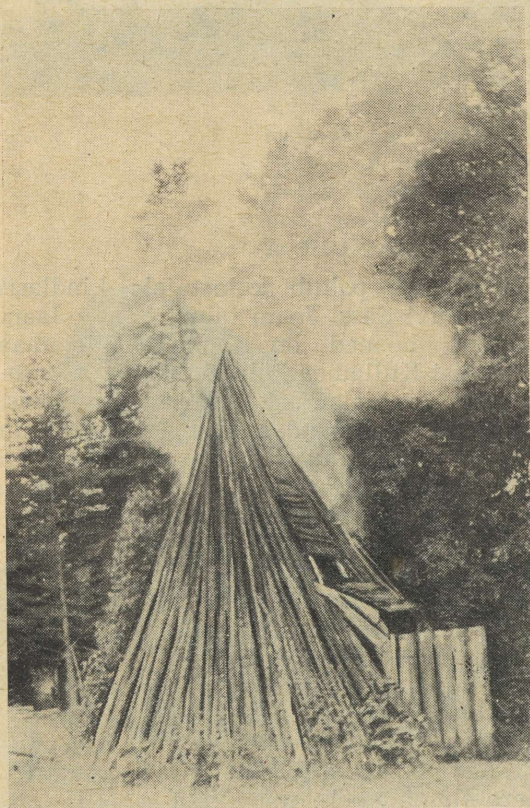

Ait.

Nii näiteks pakub külastajale kindlasti
suurt huvi Sassi-Jaani taluõu. Sassi-Jaani
taluõue hooned on toodud Märjamaa
rajoonist Kullamaa külanõukogust ja koos-
nevad: rehielamust, kolmeruumilisest
aidast ja loomalaudast. Erilist tähelepanu
väärivad rehielamu, mis on ehitatud ligi
190 aastat tagasi väga jämedatest kirvega
raitud ümmargustest palkidest. Rehe-
toas paikneb lahtise kerisega suur ahi.
Rehetoa seinad ja lagi on kaetud paksu
nõekorraga. Vanad ukSED on enamuses
tehtud ilma raudnaelteta. Rehetoa põrand
on kaetud suurte paekiviplaatidega. Kõik
siin jutustab ehituse kõrgest vanusest ja
siin elanud talupoegade karmist elust.
Sügiseti kuivatati rehetoas vilja, rehealu-
ses aga pekseti. Talvel koondus kogu talu-
pere elamine rehetuppa, sest see oli ainu-
keseks köetavaks ruumiks. Kuna rehielamu
ahi oli ilma korstnata, siis kütmise ajal

tuli suits rehetuppa ning pääses toast välja ainult ukse või nn. pajaakna kaudu, mistõttu rehetoa seinad ja lagi olid alati kaetud paksu nõekorruga. Pikakadel sügis- ja talveõhtutel valgustasid rehetuba vaid põlevad männi- ja kasepeerud. Kevadest sügiseni ei olnud talupere elu nii tihedasti seotud rehetoaga. Sel ajal valmistati toitu suveköögis, söödi rehealuses, magati aidas ja lakas.

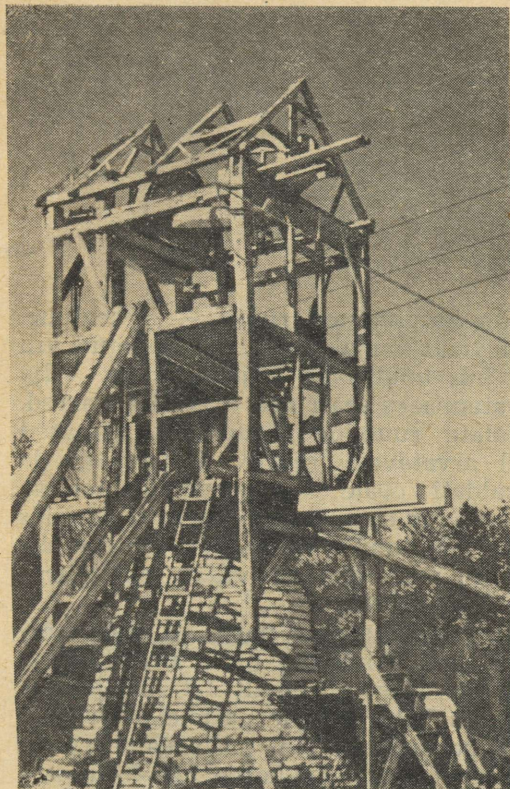
Sassi-Jaani õue lähedusse on rajamisel Kõstriaseme taluõu Keila rajoonist. See taluõu koosneb põhiliselt XIX s. teisest poolest pärinevatest ehitustest: rehielamust, kahest aidast, loomalaudast ja püstkojast. Talu õu piiratakse roigastaraga. Rehielamu on toodud Keila rajoonist,

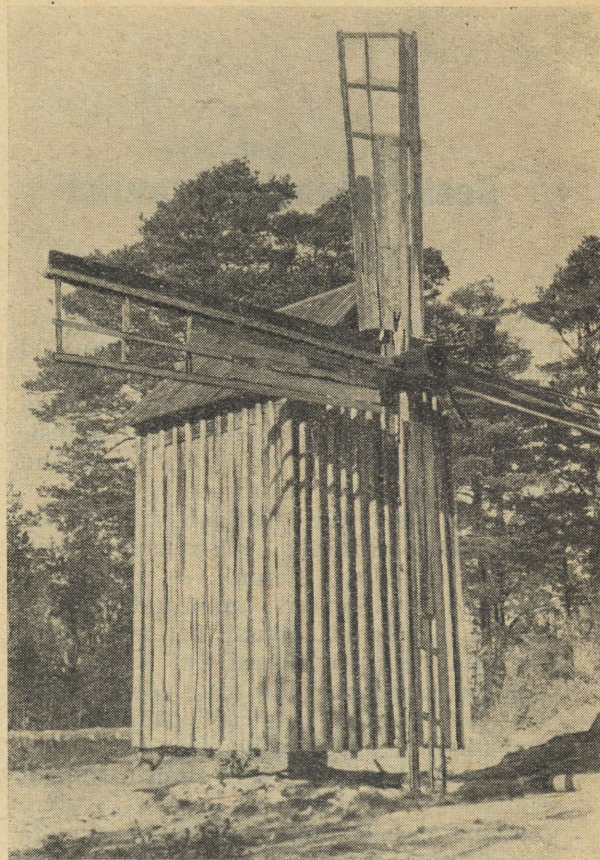
Püstkoda.

Hageri külanõukogust, Kõstriaseme talust. Kui Sassi-Jaani rehielamu ehitamisel kasutati tööriistana ainult kirvest, siis siin on juba tarvitatud saagi. Areng avaldub ka muus. Kasutatakse juba suuremaid kuue ruuduga aknaid, laudpõrandaid jms. Kambrid on aga endiselt kütmata. Üldse koosneb Kõstriaseme rehielamu kahest kambrist, nn. ahjutagusest vähemast ruumist, rehetoast, rehealusest ja aganikust. Sassi-Jaani ja Kõstriaseme taluõuede kõrval on Põhja-Eesti tsoonis rajamisel üks taluõu Rakvere rajoonist, Viru-Nigulast ja teine Harju rajoonist, Kuusalust. Esimese õue rajamiseks on juba rida eksponaate välja valitud ja kohale toodud. Need on Kutsari talu rehielamu Koila külast ja samast külast ka saun. Siin on nagu vanematel rehielamuilgi rehetuba korstnata ahju ja partega, kuid elamiseks rehetuba enam ei kasutatud. Elamine toimus avarates ja soojades kambrites. Toitu ei keedetud enam rehetoas suitsuahju koldele, siis on selleks eraldi ehitatud köök pliidiga. Kutsari elurehes näeme selgelt uue tungimist vanasse. Üheltpoolt traditsiooniline rehealune ja rehetuba ja teiselt poolt uus element meie küla elamus — köök pliidiga ja soojad kambrid. Teiseks huvitavamaks eksponaadiks Kutsari taluõuel on saun. See koosneb kahest ruumist: saunaruumist ja väikesest kambrist, kus elasid kas sulased või talupere vaesemad sugulased.

Nimetatud taluõuede kõrval jätkatakse käesoleval aastal teede rajamist ja piirde- aia ning muuseumi peavärava ehitamist. Koostatakse tehniline dokumentatsioon, et üle tuua puust kirik Ruhnu saarelt ja vesiveski Kahala külast, Harju rajoonist. 1964. aastaks on muuseumil kavatsusel välja ehitada Lääne-Eesti, Põhja-Eesti, saarte ning demonstratsiooni-puhketsoon. Nii kujuneb Eesti Riiklik Vabaõhumuuseum juba lähematel aastatel eesti rahva materiaalse kultuuri säilitamise ning populariseerimise üheks suuremaks keskuks.

Tuulikud vabaõhumuuseumist.

РЕЗЮМЕ

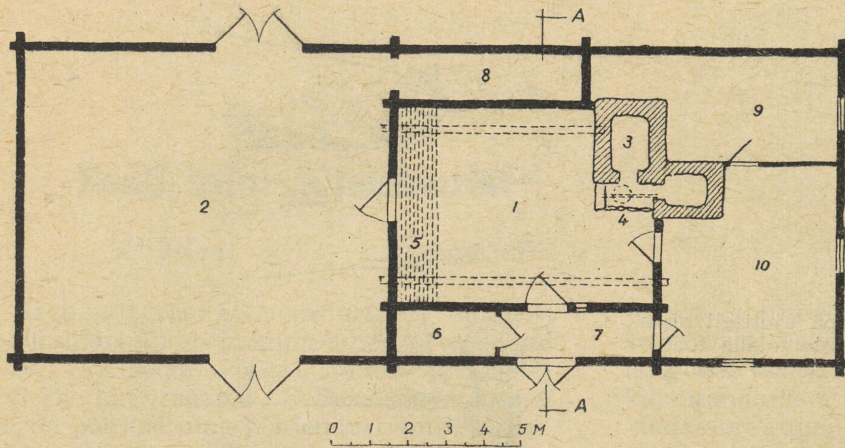
В течении текущей семилетки в столице республики Таллине будет создано одно из своеобразных культурных учреждений — парк-музей народного зодчества.

Мысль создания парка-музея получила начало примерно 50 лет назад, но лишь в 1957 году начались работы по закладке и организации его.

Проект планировки парка-музея была составлена в ГПИ «Эстсельхозпроект» (архитектор Х. Хейнсаар). По этой программе территория в 64 га разделяется на 4 этнографические зоны: северная Эстония, южная Эстония, западная Эстония и острова.

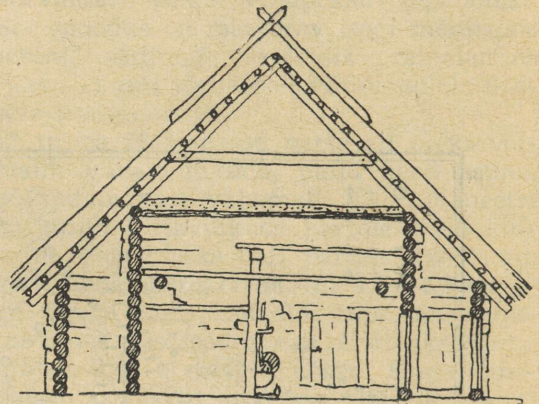
В каждой из указанных зон будут установлены типичные для соответствующей этнографической зоны памятники старины, которые по возможности полно могли бы отобразить строительное искусство эстонского народа и его быт.

До настоящего времени на территорию парка-музея уже перевезено 15 построек: 3 риги, 5 амбаров, 2 хлева, 2 ветряных мельницы, баня, летняя кухня и сеной сарай.

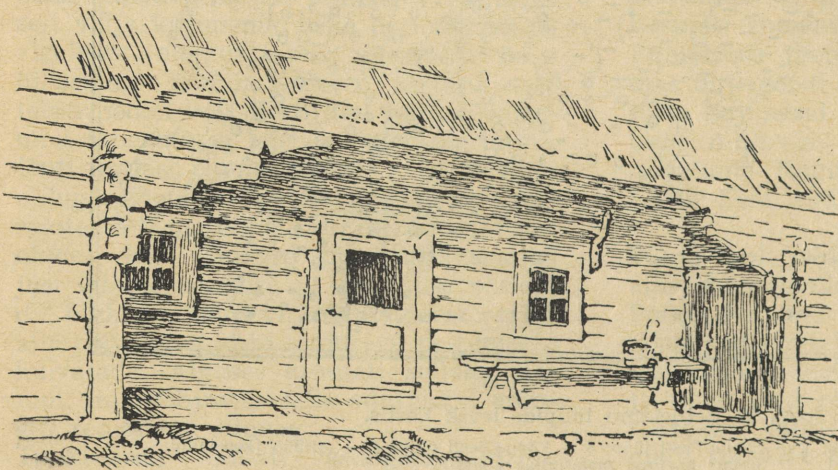

Joon. 3. Põhja-Eesti tüüpi rehielamu (Keila r-n. Allika k., Kalamatsu talu. Ehitatud XVIII s. keskel).

Põhiplaanis: 1 — rehetuba, 2 — rehealune, 3 — lahtise kerisega ahi, 4 — lahtine tulekolle ahju suu ees, 5 — parred, 6 — sahver, 7 — esik (koda), 8 — aganik, 9, 10 — elutoad (autori mõõdistis)

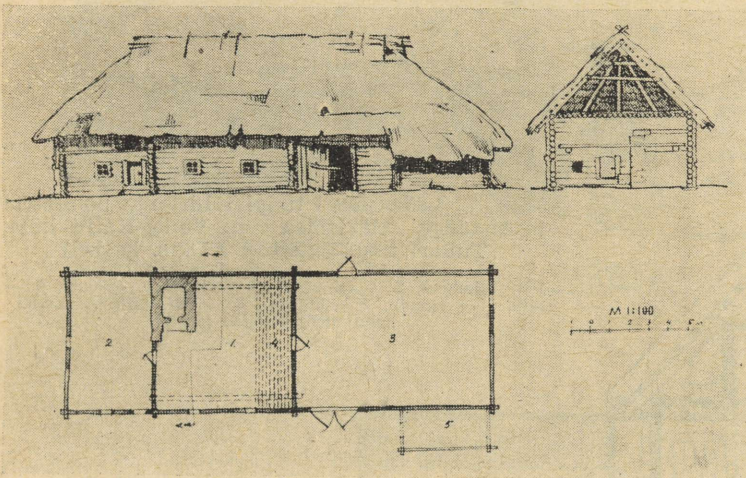
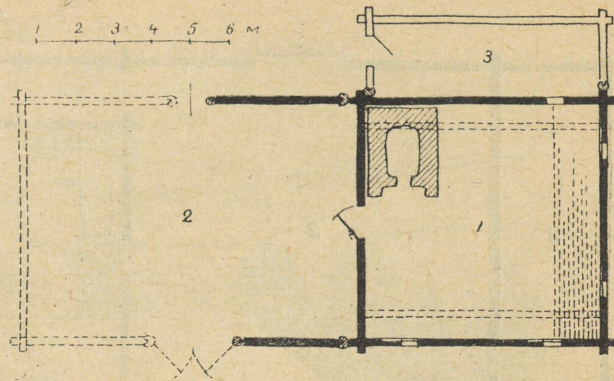
LÕIGE A-A

Joon. 4. Ulualune. (Loksa r-n. end. Loksa küla. Kõrtsi talu) (autori joonis).

Joon. 5. Lõuna-Eesti tüüpi rehielamu põhiplaan (Võru r-n. Obinitsa k. Lõhmuse talu, ehitatud umbes XVIII s. lõpul.

1 — rehetuba, 2 — rehealune (kriipsjoonega osa maha lõhutud), 3 — hiljem juurde ehitatud kamber (arh. A. Kullerkupu ja autori mõõdistis).

Joon. 6. Lõuna-Eesti tüüpi rehielamu põhiplaan, eestvaade ja ristlõige (Võru r-n. Perametsa küla, Kesa talu. Ehit. ümber XIX s. algul).

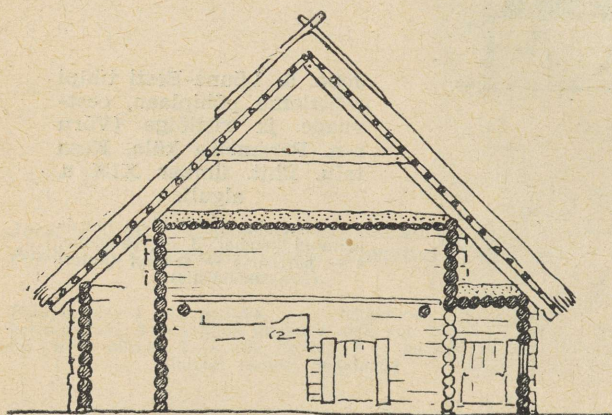
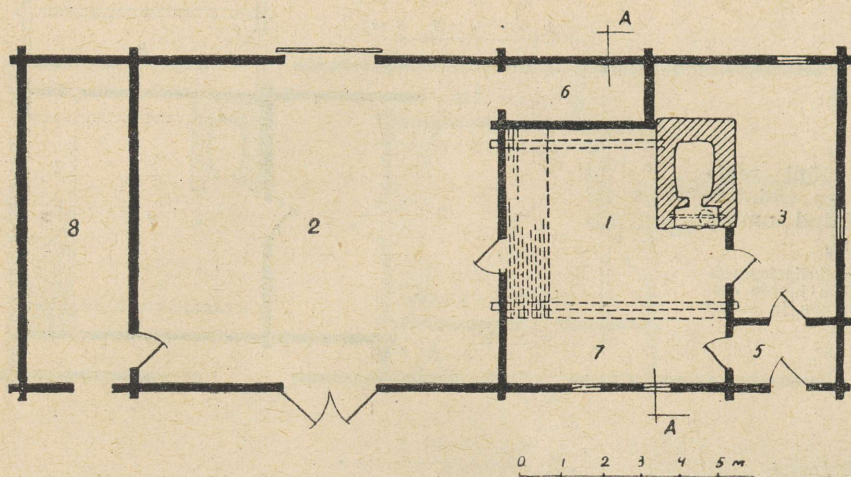
1 — rehetuba, 2 — hiljem juurde ehitatud kamber, 3 — rehealune, 4 — parred, 5 — sealaut (autori mõõdistis).

matsu talu rehielamus (Keila raj., Allika küla) rehetuba ümbritsetud igast neljast küljest ruumidega ja saab valgust vaid läbi lahtiste uste esiku kaudu (joon. 3). Selles mõttes on rohkem kasutatud ulualusega lahendus märgatavalt soodsam, võimaldades rehetoaale anda akna. Enamikel juhtudel tehti ulualune rehetoa õuepoolsele küljele, sest siis oli ulualune otseselt seotud rehetoa välisuksega (joon. 4) ja seda sai kasutada mitmesugusel otstarbel.

Lõuna-Eesti rehielamuil on seevastu rehetuba ja rehealune ühekõrgused ja -laiused (joon. 5), mistõttu rehielamu välisilmes

domineerivad kõrged välisseinad (joon. 6). Sama katuse all paiknevail kambreil on küll välissein ehitatud rehetoa ja rehealuse seinte kõrguseni, lagi aga asub enamasti madalamal (ruumi kõrgus umbes 2,5 m). Sel teel kambri peale tekkiv avar lakk on panipaigaks.

Lääne-Eesti rehielamus on rehetuba küll rehealusest ja kambrist kõrgem, omab aga Põhja-Eesti tüübist erineva konstruktiivse lahenduse. Nimelt on rehetuba esi-, või tagaseina juures «murtud» lae arvel madalam (joon. 7). Ruumi madalamat osa nimetatakse liigtoaks, selle pealset lage aga liiglaeks. Horisontaalse liiglae asemel

LÕIGE A-A

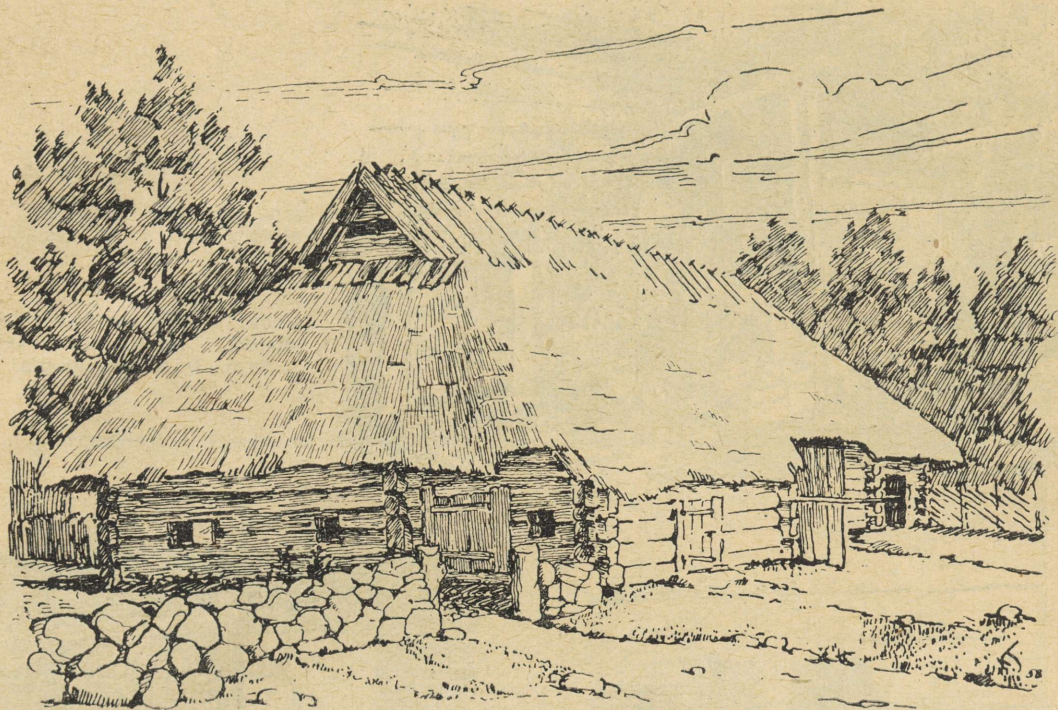
Joon. 7. Lääne-Eesti tüüpi rehielamu põhiplaan ja ristlõige. (Märjamaa r-n. Väike-Kalju küla, Tullari talu. Ehitatud XIX s. keskel)

1 — rehetuba, 2 — rehealune, 3 — kamber, 4 — ahi, 5 — esik, 6 — aganik, 7 — liigtuba, 8 — tall. (arh. A. Kullerkupu moodistamise järgi).

esineb kohati ka viltune lagi, mis vastab ligilähedaselt katuse kaldele. Seega moodustab Lääne-Eesti rehielamu teataval määral segatüübi, mis selgub ka paljudes teistes üksikasjades. Tõenäoliselt tema tekkimiskohaks on Saaremaa, kust ta hiljem kui arenenum ja otstarbekam tüüp siit Lääne-Eestisse ja veelgi kaugemale ida poole levis.

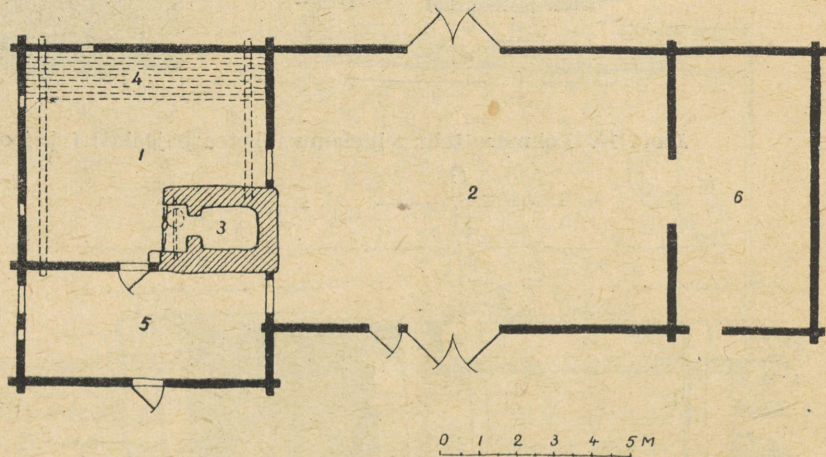
Vabariigi mõningates kohtades (Kuusalu põhjarannikul, Häädemeestes Lääne-Saaremaal ja mõningal määral Hiiumaal) esineb eritüüpi rehielamuid, mis erine-

vad eelpool mainitud Põhja-, Lõuna- ja Lääne-Eesti tüüpidest põhiliselt selle poolest, et rehetoa ahi ning parred on asetatud rehetoa piki hoonet (joon. 8). Põhja- ja Lõuna-Eesti rehielamute põhiliste ehituslike iseärasustena võiks veel märkida järgmist: Põhja-Eesti rehielamu rehetoaal on sissepääs esiküljelt (õuepool-selt küljelt), Lõuna-Eestis aga rehetoa esiküljel uks puudub. Sissepääs toimub viimases kas rehealuse või kambripoolse koja kaudu. Seevastu on Põhja-Eestis

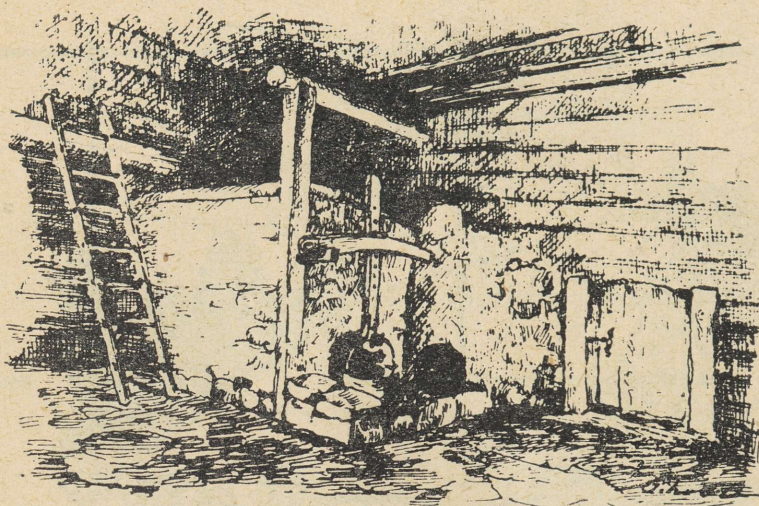
Joon. 8. Eritüüpi rehielamu
(Saaremaa, Leedri k., Roosta
talu. Vanus tõenäoliselt
üle 200 aasta).

A — Oldvaade; B — põhiplaan.
1 — rehetuba, 2 — rehealune, 3 —
rehetoa ahi, 4 — parred, 6 — vei-
selaut (autori mõdustis).

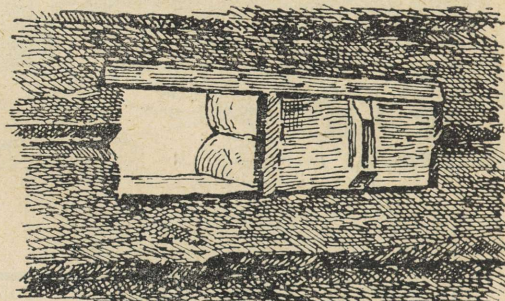
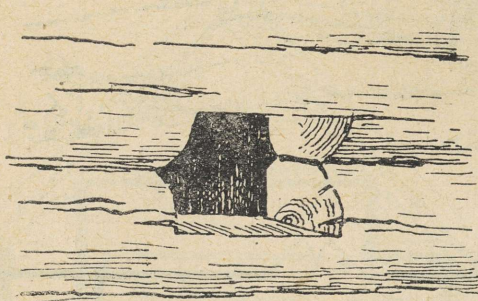

rehielamuil rehetoa ja rehealuse vaheline
uks vähemtähtis (see on väike, kõrge
lävega ning nimetatakse «uksik»; mõnel
vanemal rehielamul puudus aga see uks
üldse).

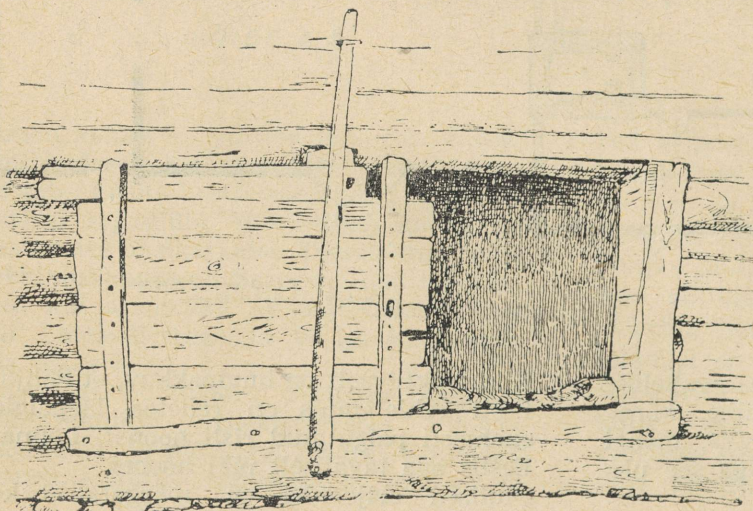
Konstruktiivselt on huvipakkuv, et Põhja-
Eesti rehielamuis on rehetoa laepalgid
enamasti paigutatud ristis hoonet, Lõuna-
Eestis aga tavaliselt piki hoonet.
Olulised erijooned on märgatavad ka

Joon. 9. Kalamatsu rehielamu rehetoaahi (vt. joon. 3) Autori joonis.

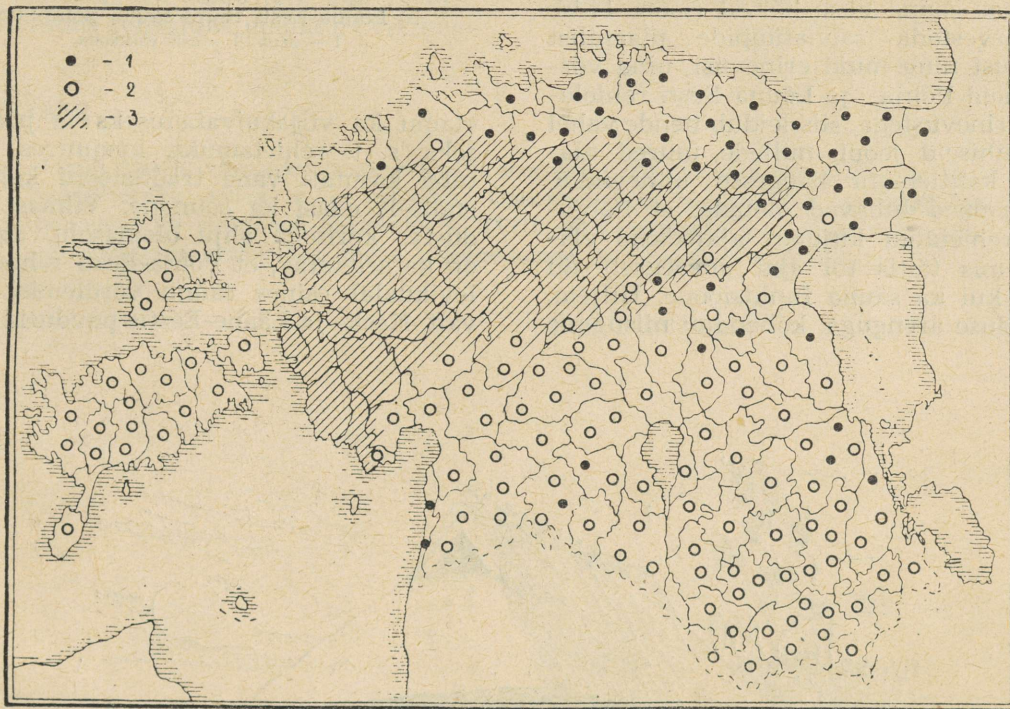
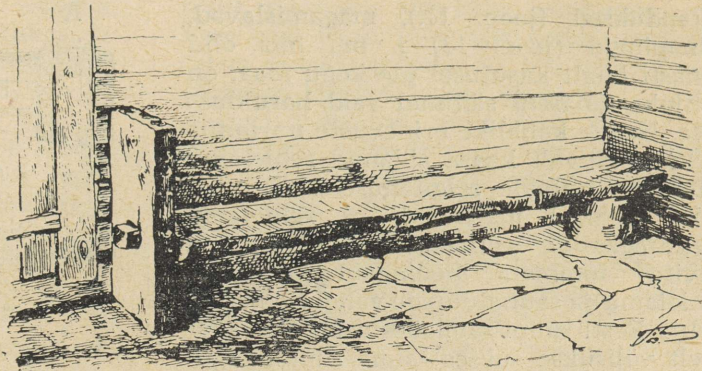

Joon. 10. Lõhmuse talu rehielamu rehetoa pajaaken (vt. joon. 6). Autori joonis.

Joon. 11. Rehetoa lükanduks (Lihula r-n. Kiriku küla, Allika talu). Autori joonis.

Joon. 12. Rehetoa seinapink
(Loksa r.-n. Uuri k. Sepa talu).
Autori joonis.

Joon. 13. Saunatüüpide levik.

1 — Põhja-Eesti tüüp, 2 — Lõuna-Eesti tüüp, 3 — Viirutatud alal saunu ei esinenud. (Koostatud autori materjalide põhjal).

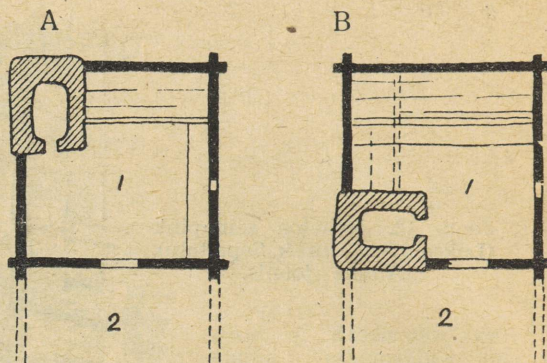
küttekoldeis. Põhja-Eesti rehielamuis on valdavaks kerisega ahjud, Lõuna-Eestis aga umbahjud. Samuti on esimesel iseloomustav, et ahi ulatub läbi rehetoa

seinte (joon. 3, 9.), mida aga Lõuna-Eestis esineb harvem.

Mõningaid rehielamu ehituslikke detaile, nagu lükandluukidega aknad (joon. 10),

lükanduksed (joon. 11.), magamislavad, seinapingid (joon. 12) j. m., mis olid vanasti laialt kasutusel üle kogu maa, on kahjuks tänaseni säilinud vaid haruldus-tena. Nende kohalike erinevuste uurimine oleks tunduvalt kaasa aidanud rehielamu erinevate tüüpide selgitamisele.

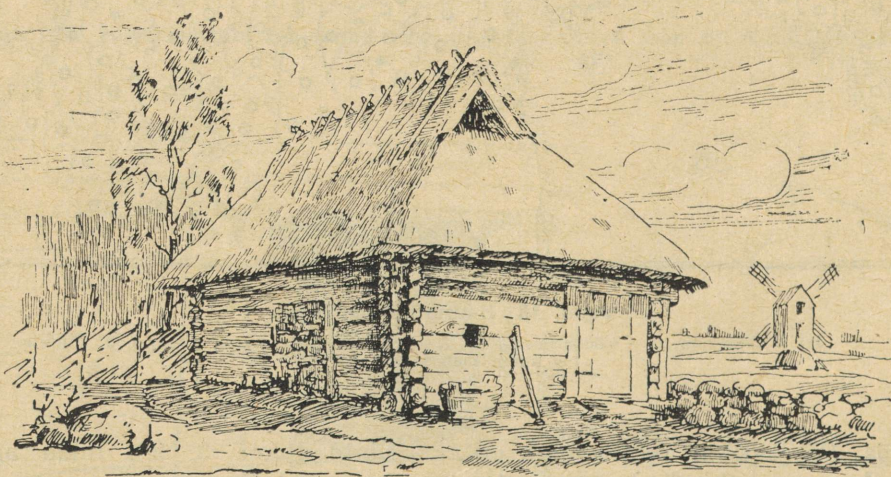
Olles eespool märkinud, et rehielamu algastmeks oli saunakujuline elamu, on huvitav tõmmata mõningaid paralleele rehielamu ja saunatüüpide vahel (joon. 13). Põhja-Eesti tüüpi saunades asub ahi tavaliselt välisukse suhtes sauna-ruumi tagumises nurgas, suuga vastu välisust (joon. 14 a); Lõuna-Eestis asus ahi aga sauna esinurgas sauna ukse kõrval (joon. 14 b). Kui arvestada saunatüüpide plaanilist lahendust ning muid erinevusi, ning võrrelda neid Põhja-, ja Lõuna-Eesti rehielamute erinevustega, siis leidub nende vahel palju ühiseid jooni, millede juured ulatuvad kahtlemata kaugesse minevikku. Need jooned lubavad oletada, et Põhja-Eesti rehielamu kujunes ajajooksul elamust, mis täitis tol ajal üheaegselt nii elamu kui ka sauna funktsioone. Hiljem, põllunduse arenguga, kohandati niisugune

Joon. 14. a) Põhja-Eesti tüüpi sauna põhiplaan.
1 — saun, 2 — esik ehk koda

b) Lõuna-Eesti tüüpi sauna põhiplaan
1 — saun, 2 — esik ehk koda.

elamu ka viljakuivatamiseks ja peksmiseks, s. t. rehielamuks, kusjuures rehetuba kasutati vana traditsiooni kohaselt endiselt edasi ka saunana. Viimast soodustas kerisega ahju olemasolu. Sellega on ka seletatav, et Põhja-Eesti rehielamu levikualal esines saunu võrdlemisi harvalt, Kesk- ja Lääne-Eestis puudusid need

Joon. 15. Saun.

(Saaremaa, Linnak k. Jaani Mihkli talu). Autori joonis.

hoopis. Lõuna-Eesti rehielamus esineva umbahju tõttu polnud seda võimalik saunaks kasutada, mille tõttu esines siin hoopis tihedam saunade võrk kui Põhja-Eestis.

Siinkohal on huvitav märkida, et elamu ja sauna mõistete ühtivus esines meil kuni hilisajani. Tavaliselt kehviktalupoja elamut nimetati saunaks vaatamata sellele, et see kujutas enesest väheldast rehielamut. Ka vanu suitsuelamuid nimetati ikkagi saunaks.

Kui oletada, et Põhja-Eesti rehielamu kujunes sel teel, et saunakujulisele elamule ehitati rehealune kõrval (arvestades sissekäiguga esiküljel), siis Lõuna-Eestis ehitati rehealune elamu ette, mis-

tõttu esimeses sissekäik rehetuppa toimus otse õuest (ehk läbi esiku; joon. 3), teises rehealuse (joon. 5), või rehetoa otsa ehitatud kambri kaudu (joon. 6).

Kohati kohandati nähtavasti elamu ees asuv koda rehealuseks, ning neis kohtades rehealusele vastava ruumi nimetuseks jäi püsima «koda», mitte rehealune.

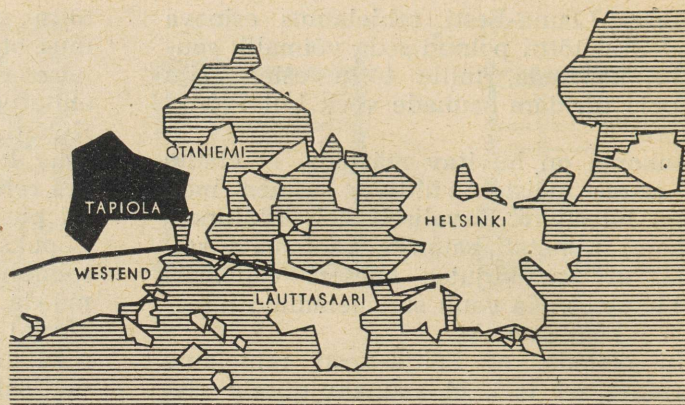
Lõpuks olgu märgitud, et elamu areng ei toimunud mitte puhtevolutsioonilist teed mööda, vaid rohkem arenenud tüüpide kõrval jäid kauaks ajaks püsima ka vanemad arhailised vormid. See aga võimaldab säilinud elamuarhitektuuri mälestusmärkide põhjal teha sügavale minevikku ulatuvaid järeldusi.

РЕЗЮМЕ

Автор статьи описывает особенности и способы строительства в различных этнографических зонах в республике. Одновременно автор дает обобщающий материал по усадебной архитектуре XVIII—XIX столетия и рассматривает распространение отдельных типов строительства по территории Эстонии.

TAPIOLA

D. Bruns

Tapiola asend.

Viibides Nõukogude noorte delegatsiooni Soomes, püüdsin arhitektina saada võimalikult põhjaliku ülevaate ka naaberriigi ehituskunstist. Paljust nähtust-kuuldust on järgnevas ruumi vaid väikesele, kuid eredalt meeldesööbinud osale — muljetele Helsingi uuest elamurajoonist Tapiolast.

Tapiola, mille rajamistööd algasid 1952. aastal ja kavatakse lõpetada 1962. aastaks, asub Soome lahe maalilisel kaldal, umbes 9 km kaugusel Helsingist. Uue elamurajooni asukoha valiku põhjustas eelkõige suurepärase looduslike tingimuste kõrval asjaolu, et siitkaudu kul-

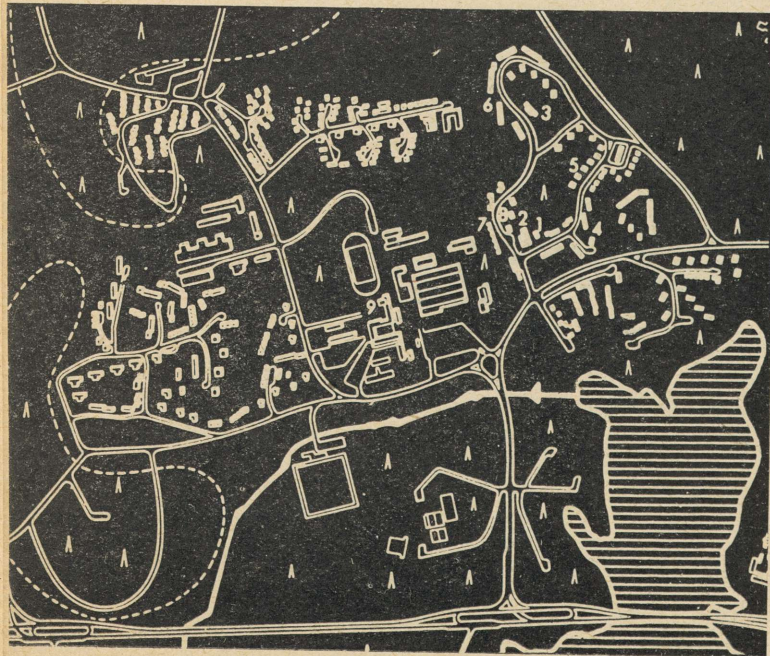
geb suur transport-magistraal Helsingi ja ühe ta suurima eeslinna — Hagalundi vahel.

Uus linnaosa saab koduks umbes 15 tuhandele helsinglasele ja hõlmab koos ümbritsevate pargialadega ca 240 ha suuruse territooriumi. Seega on siin elanike tihedus erakordselt väike — vaid 65 inimest hektarile. Tapiola on selgelt ilmeline aedlinn, kus nn. vaba hoonestus on suurepäraselt istutatud maastikku. Märkimisväärne on reljeefi oskuslik kasutamine mikrorajoonide arhitektuurilise kompositsiooni loomisel.

Tapiola planeerimisprojekti autoreiks on arhitektid O. Meierman ja J. Siltavuori. Autorid on valinud planeerimisstruktuuri aluseks kolm eraldipaiknevat, metsamas- siividesse rajatavat mikrorajooni, millede vahel laiub avar ühiskondlik- ja kaubanduslik keskus. Viimase lähedalt möödub ka ülalnimetatud transportmagistraal.

On huvitav märkida, et elamurajooni generaalplaani kohaselt rakendatakse 30—50% töövilmsel elanikkonnast kohapeal. Väikestele, sanitaarhügieeniliselt kahjututele ettevõtetele on eraldatud maa-ala keskuse lähedal. Suuremad tööstusettevõtted paiknevad omaette, elamurajoonist läänes.

Tapiola plaan.

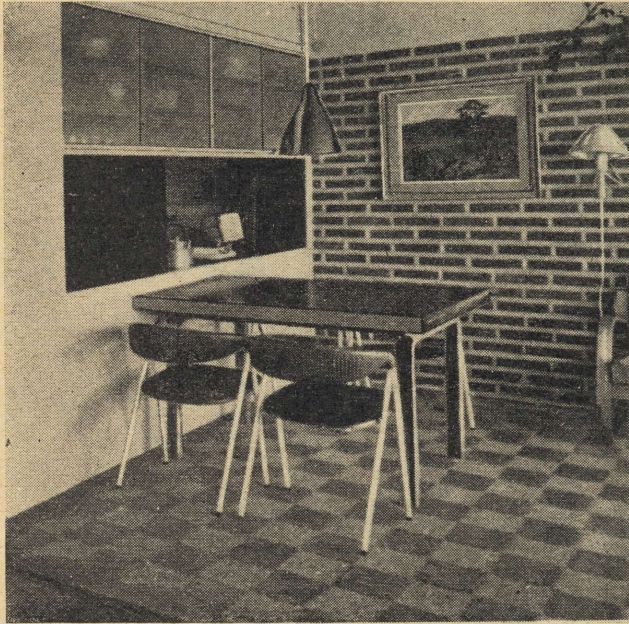
Vaateid Tapiola esimesest
ehitusjärjekorrast.

*

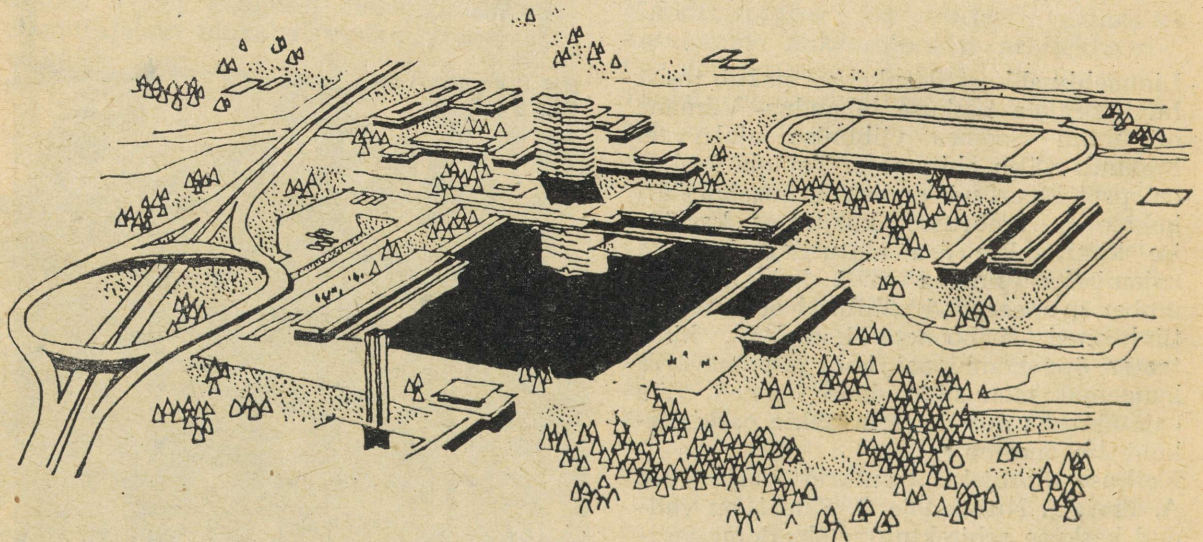
Linnaehituslikust seisukohast pakub tõsist huvi Tapiola keskuse lahendus. Viimane oli minu Soomes viibimise ajal veel lõplikult välja ehitamata. Tapiola keskus on projekteeritud endise kruusakarjääri kohale ja ümbrusse, kusjuures karjäär ise kasutatakse ära ulatusliku basseini rajamiseks (pindala ca 1 ha). Basseini ümber grupeeruvad põhilised administratiivhooned, ärihoonete kompleks, kino, teater, õppekombinaat, kool ja mõnevõrra kaugemal teenustöökodade hooned. Siia rajatakse ka autode tsentraalne parkimis-koht 100 masinale.

Keskuse projekti autorid arhitektid A. Ervi, T. Nironen ja O. Kuusi, on valinud keskuse arhitektuurseteks dominantideks tornmajad (kontorid). Õnnestunud on ka keskuse funktsionaalne lahendus:

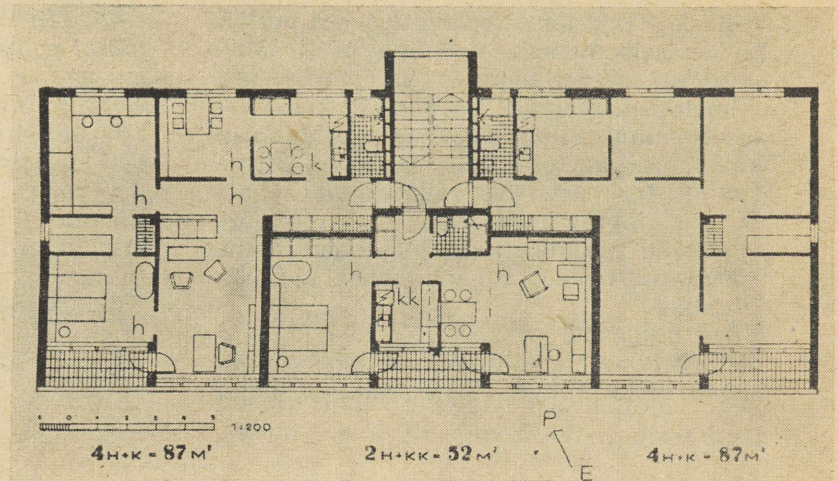

Ridaelamu.

Tapiola keskuse perspektiivvaade (A. Murdmaa joonis).

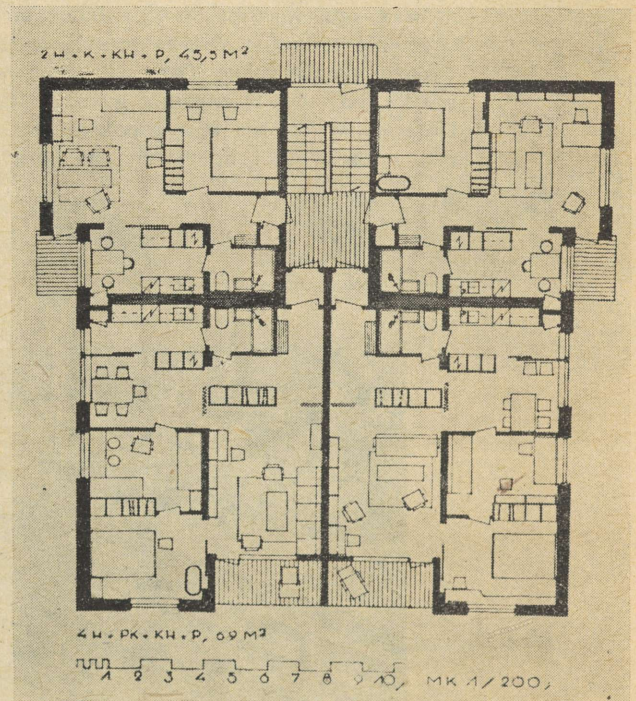
Elamute plaaninäiteid
Tapiolast.

keskväljakul on kontorihoone ja teater, äriväljak hõlmab aga vähem paraadse koha ja on isoleeritud transpordist.

Elamurajooni väljaehitamise esimeseks järjekorraks, mis lõpetati põhiliselt juba 1958. aastaks, on idapoolne mikrorajoon. See kujunes peasjalikult eksperimentaal-rajooniks, kus katsetati mitmesuguseid ehitusmeetodeid ja erinevaid elamutüüpe.

Maastikuliselt iseloomustab männimetsalist mikrorajooni neli orgudega eraldatud vähemat kõrgendikku. Hoonestus sektsioon- ja tornmajadega on kontrastiderikas ja ilmekas — 8-11 korruselised tornmajad vahelduvad madalate, sektsioonelamutega. Hoonestus on hästi sobitatud reljeefiga, kusjuures huvipakkuv asjaoluna võib märkida, et elamud paiknevad risti reljeefile. Omapäraselt on lahendatud ka tänavavõrk. Tänavad kulgevad vaid orgudes, elamugruppide vahel. Juurdesõidu- ja kõnniteed puuduvad hoopis. Eeldatakse, et siin toimub liiklus suvel vabalt, talvel aga mööda suusaradu. Seetõttu jääb otse metsa rajatud mikrorajoonist väga maaliline ja looduslähedane üldmulje.

Nagu vihjamisi märgitud, esineb selles mikrorajoonis rida elamutüüpe ja korterite palju erinevaid eksperimentaallahen-

dusi. Kortereist õnnestus külastada kaht korterit sektsioonelamus, üht korterit ridaelamus (kaht korrust hõlmav korter) ja üht üheperekonnaelamut.

Kõik korterid jätsid eranditult hea mulje. Neid iseloomustab eelkõige hästi läbi mõeldud plaanilahendus ja kvaliteetsed viimistlusmaterjalid. Tõepoolest, eeskujulikult valmistatud aknad ja ukсед lausa kaunistasid kortereid. Seejuures on paljuruumilistes korterites rakendatud kohati kergeid, liigutatavaid vaheseinu, mis võimaldavad vajaduse korral ühendada kaht kõrvutipaiknevat tuba üheks avaraks ruumiks.

Väga mugavad on korterite köögid. Kui otstarbekohasele ehituslikule lahendusele lisada eeskujulikud elektriseadmed, nagu

siin, siis on arusaadav, et ühelgi pere naisel polnud köögi kohta mingeid pretensioone.

Tõsi, kulmukortsutusi tajusin küll siis, kui küsisin andmeid korteri üüri kohta, sest viimane moodustab kuni veerandi perekonna sissetulekust.

Elamud on varustatud kaasaegsete insenerseadmete ja insenerliku heakorras-tusega.

Kokkuvõttes võib väita, et Tapiola on üheks huvitavamaks ja õnnestunumaks näiteks Skandinaavia riikide linnaehitus-praktikas.

РЕЗЮМЕ

Автор, в форме описания путешествия, дает интересную информацию о впечатлениях архитектора, полученных во время пребывания в Тапиола в городе-спутнике столицы Финляндии Хельсинки.

Работы по закладке Тапиола начались в 1952 году и должны быть закончены в 1962 году. Город-спутник даст жилье 15 тысячам жителей гор. Хельсинки.

По мнению автора этот город является интереснейшим положительным примером современной практики градостроительства в Скандинавских государствах.

Arhitektide järelkasvust

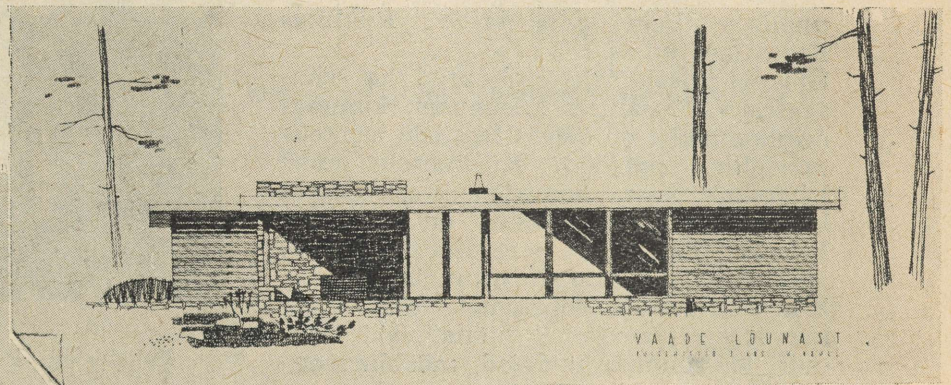
P. Tarvas

Arhitektide ja ruumikujundajate taime-
lavaks meie vabariigis on Eesti NSV
Riikliku Kunstiinstituudi arhitektuuri
teaduskond.

Kodanlikus Eestis oldi arhitektide ette-
valmistamise võimalustes kodumaal väga
kahtleval ja isegi eitaval seisukohal ning
õppetöö toimus korrapäratult ja vaid aju-
tiselt. Seevastu tänapäeval on jõutud
kindlale veendumusele, et arhitektide
ettevalmistus tuleb korraldada vabariigis,

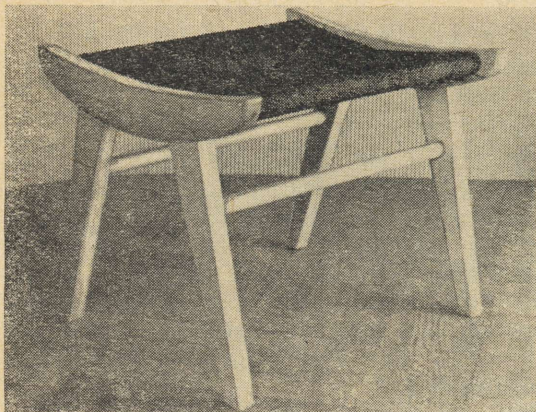
sest ainult sel teel saab luua reaalsed
eeldused ühise, kohalike tingimusi ja
traditsioone arvestava arhitektuuri suuna
väljakujunemiseks. Et kasvatustöö koha-
peal end õigustab, seda näitab kujukalt
meie arhitektide võimekas noor põlvkond,
kes edukalt lahendab erialalisi probleeme
ja võtab aktiivselt osa arhitektuurielu
juhtimisest.

Peale sõda on kaadri kasvatamine olnud
pidev — alul Tallinna Polütehnilises Insti-

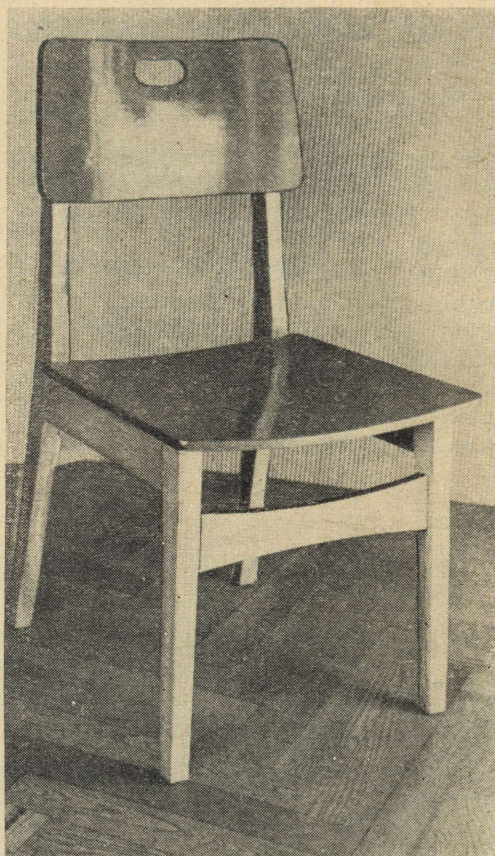

VAADE LÖUNAST

Aiamaja. Puitehistöö I kursus
H. Krull (põhiplaan ja vaade).

Järi. Puitehistöö I kursus. A. Aasme.

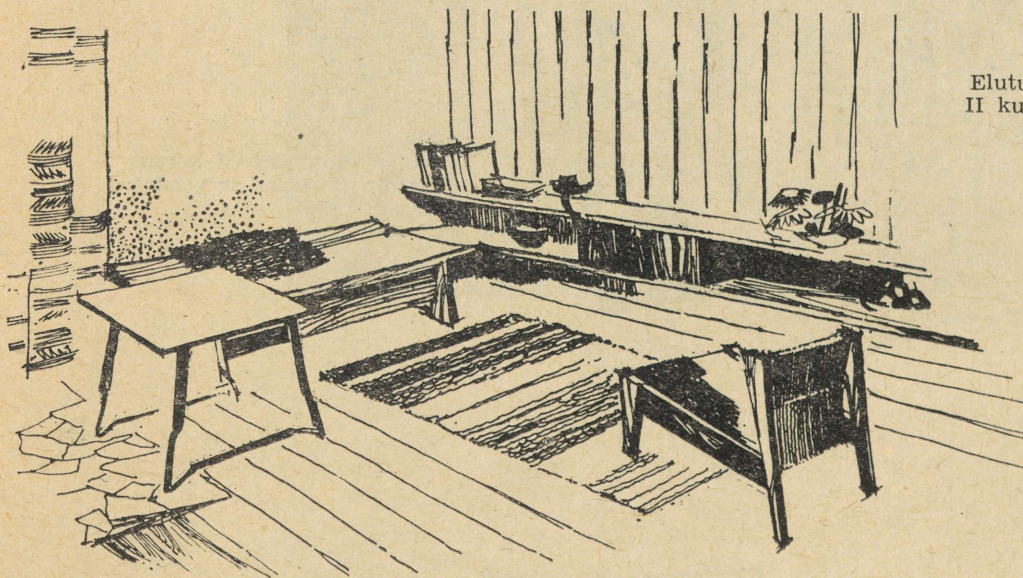

Tool. Puitehistöö II kursus. M. Frey-Laretei.

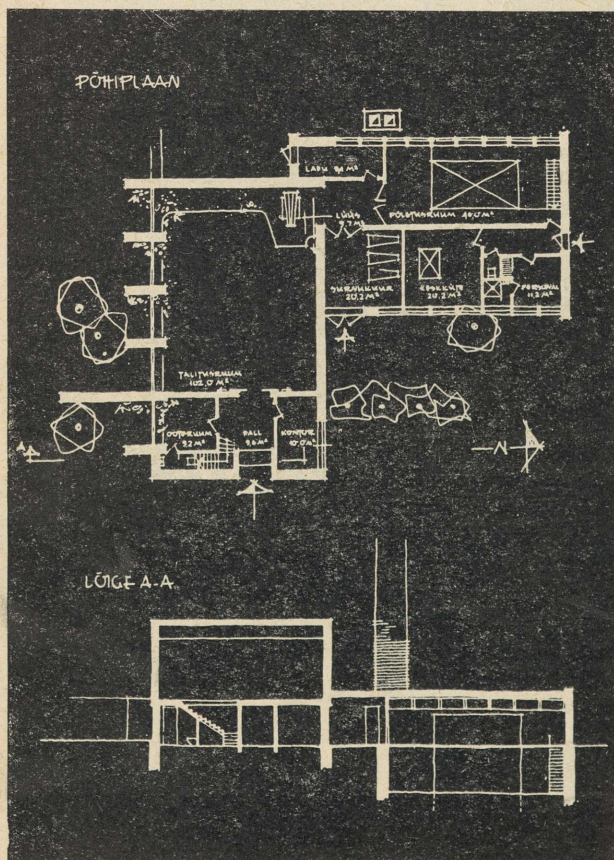
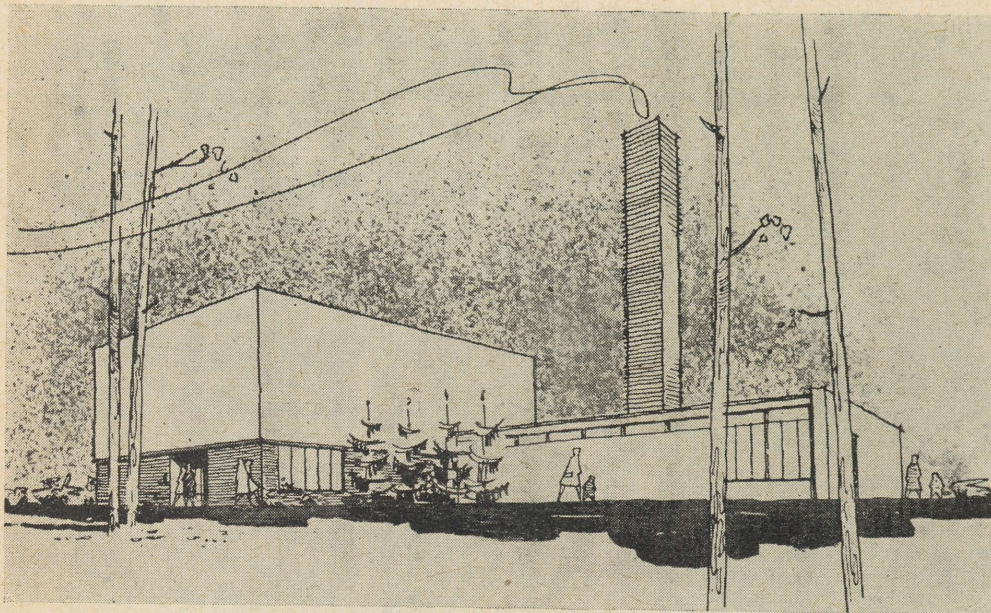
tuudis, hiljem Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis.

Ühisele seisukohale on jõutud ka oma-aegses vaidlusaluses küsimuses: kummas eelnimetatuist on õigem teostada arhitektuurialast õppetööd? Küsimusele andis lahenduse vastav komisjon, kes leidis, et konkreetsetes tingimustes on otstarbekohasem korraldada ettevalmistust Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis.

Kunstiinstituudi lõpetanud arhitektide kõrval on saavutanud hinnatavaid tulemusi ka ruumikujundajad, mööblilikavandajad ja aiaarhitektid.

Elutuba. Puitehistöö II kursus. A. Aasme.

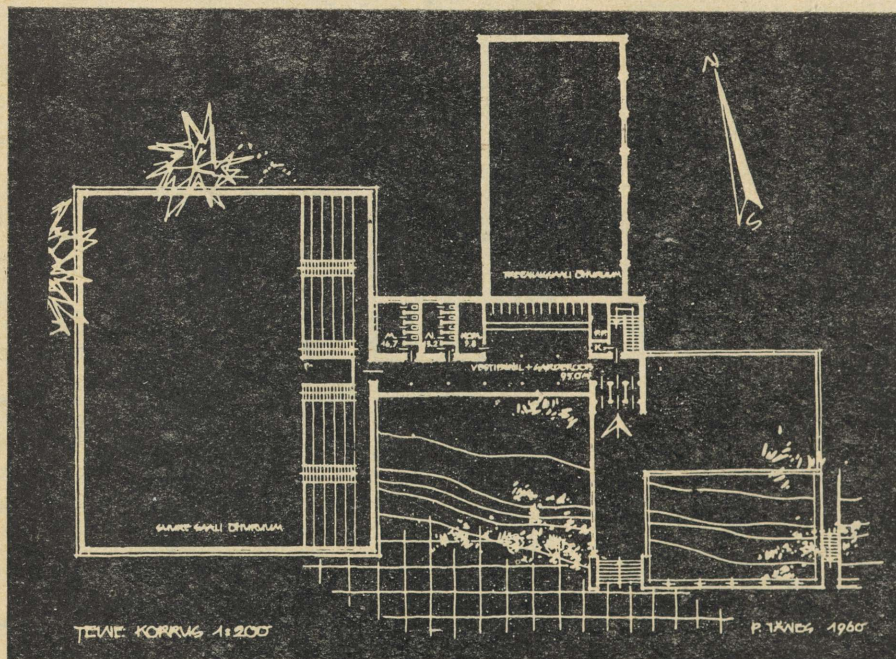
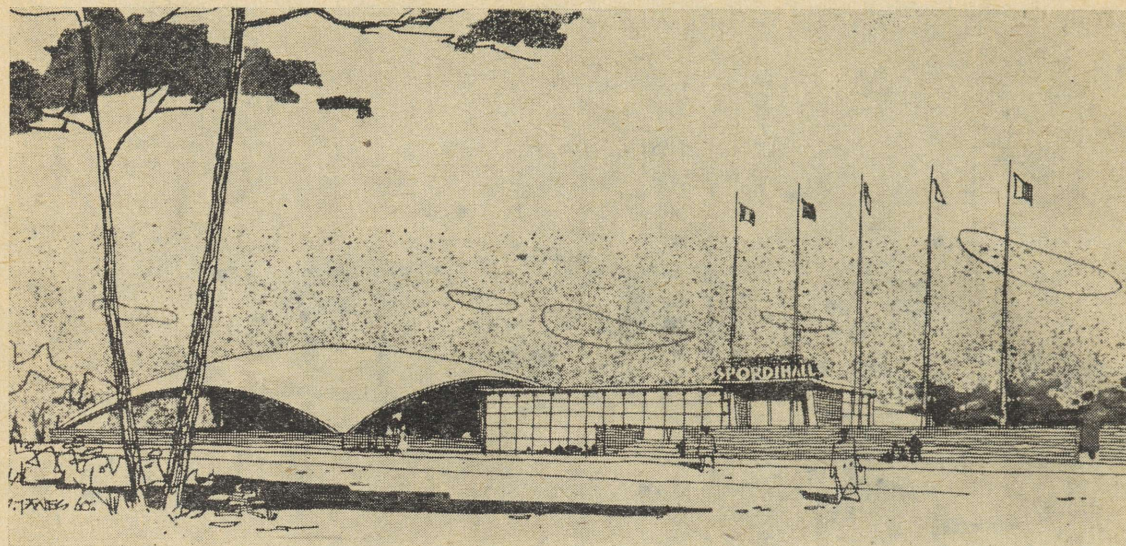

Krematoorium. II kursus. H. Randma.
Plaan, lõige ja perspektiivvaade

Eesti NSV Arhitektide Liit korraldas 27. oktoobril 1960. aastal Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi arhitektuuri teaduskonna õppetöö ja üliõpilastööde ülevaatuset, kus Instituudis tehtud töö leidis väärilist hindamist. Arutluse käigust võrsus hulk häid näpunäiteid edasise töö parandamiseks.

*

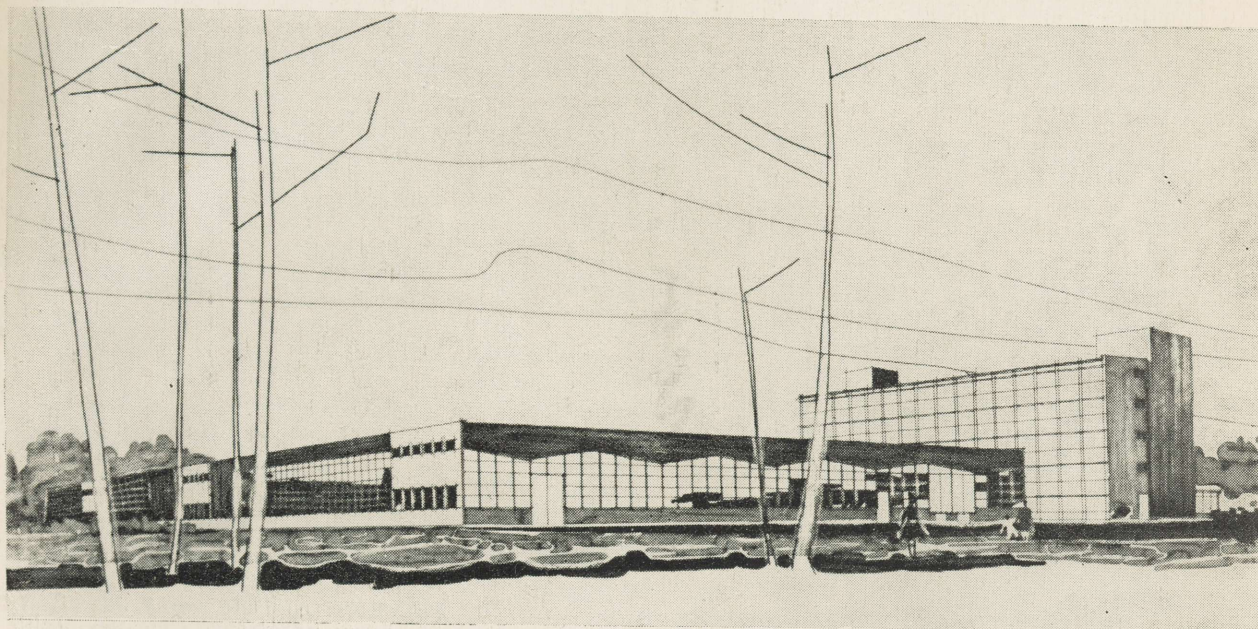
Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi Arhitektuuri teaduskonnas on kaks osakonda: päevane- ja õhtune osakond. Päevases osakonnas toimub õppetöö kahes harus: arhitektuur ja ruumikujundus. Mõlema haru õppetöö koos diplomitöödega kestab kuus aastat. Õhtune osakond on veel noor, olles tegutsenud vaid kaks aastat. Seetõttu on siin

Spordihoon. III kursus. P. Jänes.
Plaan ja perspektiivvaade.

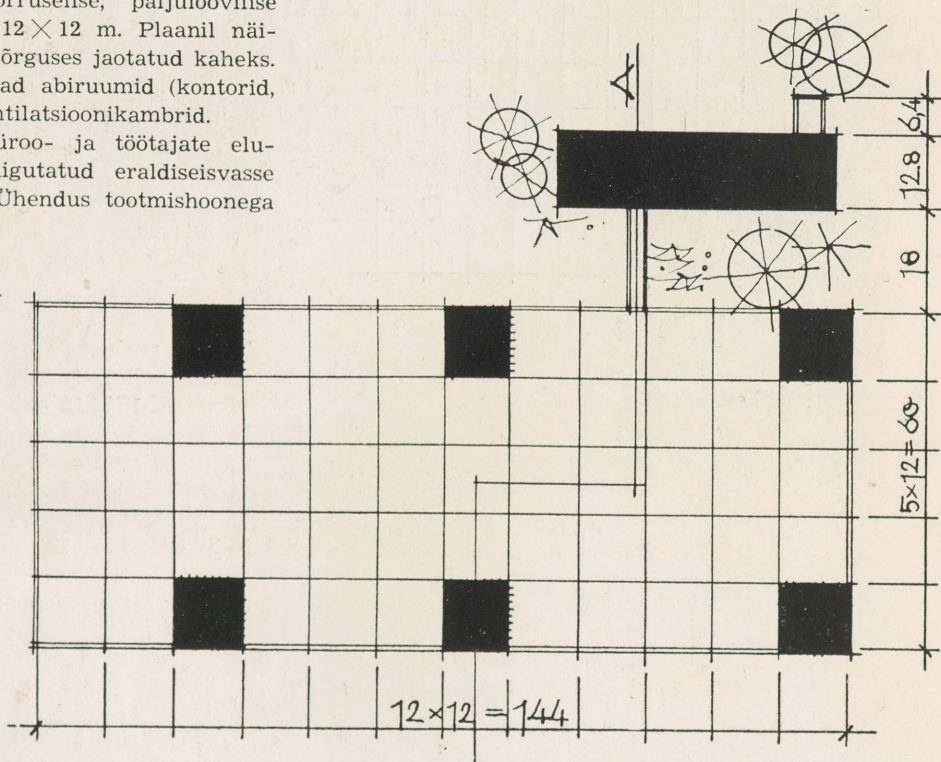
Türi väikeelektrimootorite tehas

PROJEKTI AUTOR: arh. K. Valdre
«EESTI TÖÖSTUSPROJEKT»

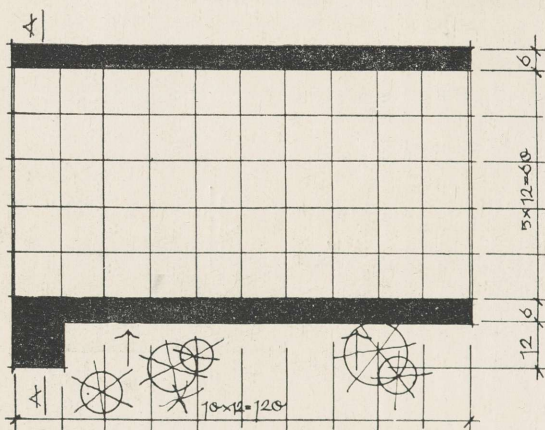
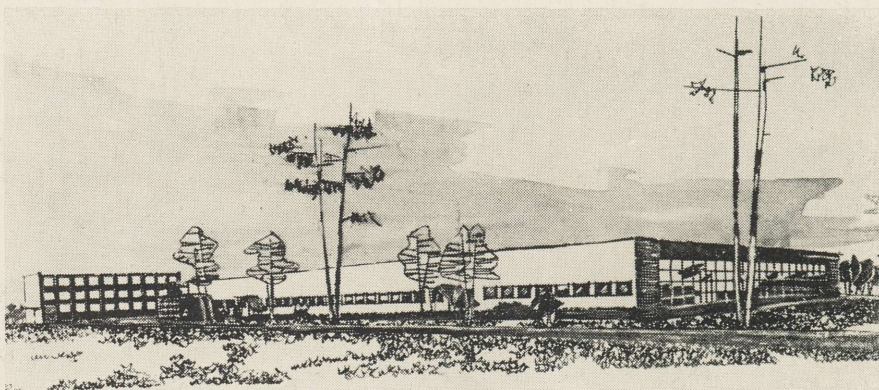

On projekteeritud ühekorruselise, paljulöövilise hoonena postide võrguga 12×12 m. Plaanil näidatud mustad ruudud on kõrguses jaotatud kaheks. Esimesel korrusel paiknevad abiruumid (kontorid, WC-d), teisel korrusel ventilatsioonikambrid. Kontori-, konstrueerimisbüroo- ja töötajate elukondlikud ruumid on paigutatud eraldiseisvasse viiekorruselisse hoonesse. Ühendus tootmishoonega on läbi köetava galerii.

Завод малых электромоторов в Тюри
(ГПИ «Эстпромпроект»)

Turba kõrgepingeseadmete tehas

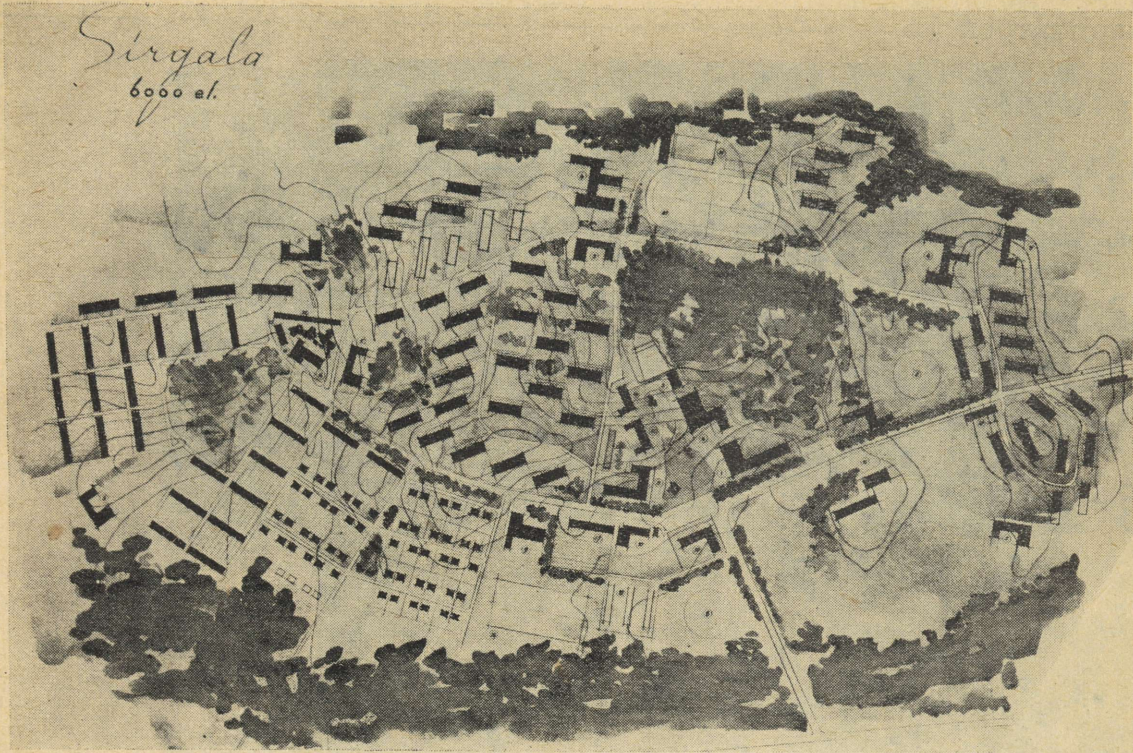

PROJEKTI AUTOR: arh. S. Jõe
«EESTI TÖÖSTUSPROJEKT»

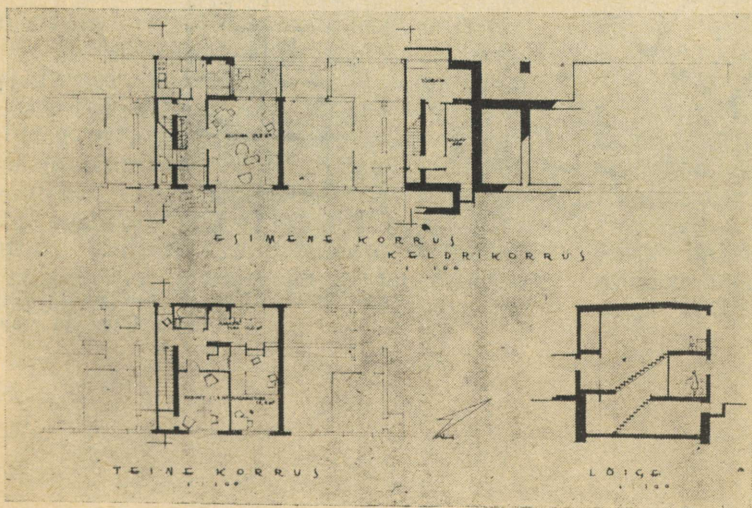
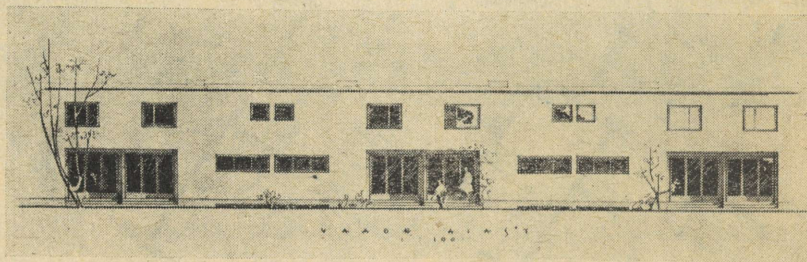
Tehase peakorpus — ühekorruseline, paljuavaline, universaalset tüüpi tööstushoone, konstruktiivse võrguga 12×12 m. Põhitootmine toimub hoone keskosas. Külgmistesse — 6 m laiustesse avadesse on paigutatud abitootmine ja elutarbelised ruumid, mille kohal II korrusel asuvad ventilatsiooni- ja elektriseadmed.

Põhikorpusele liituvad söökla ja 3-korruseline administratiivhoone.

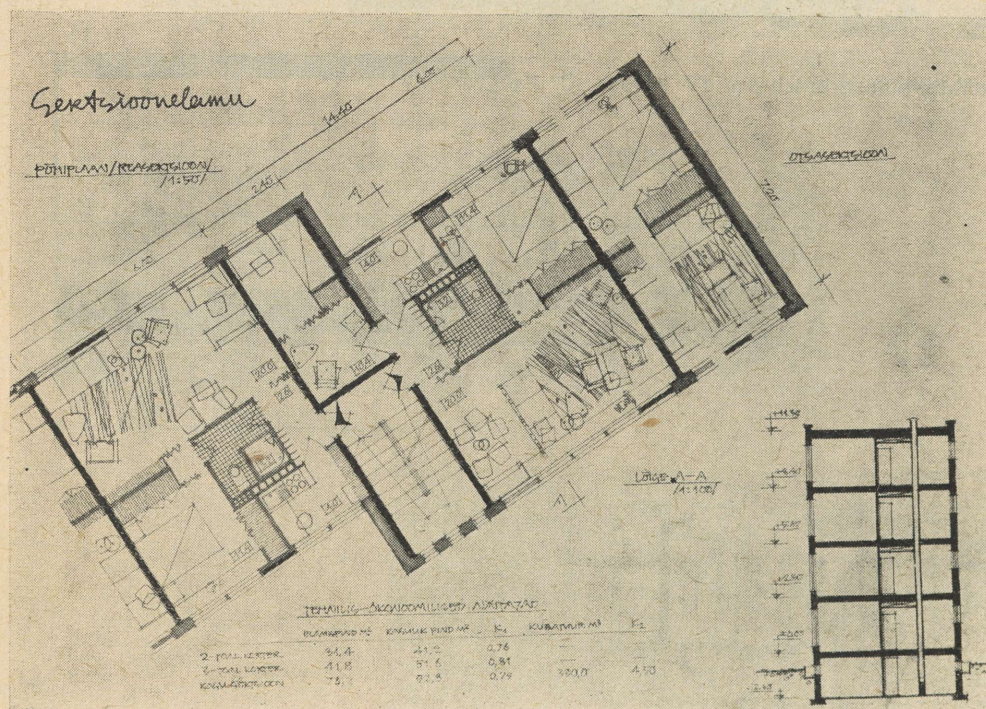
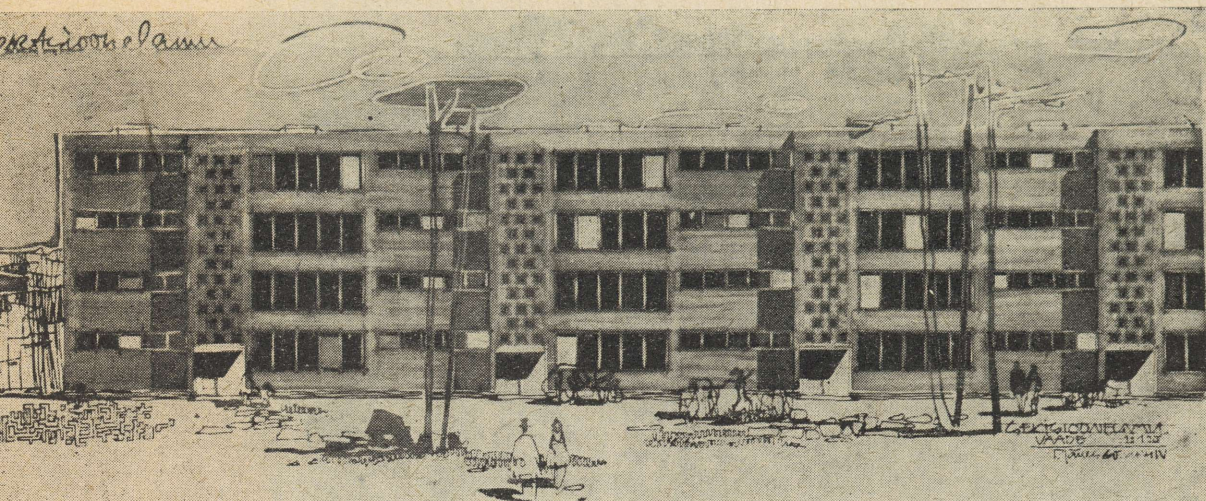
Завод электрооборудования в Турба
(ГПИ «Эстпромпроект»)

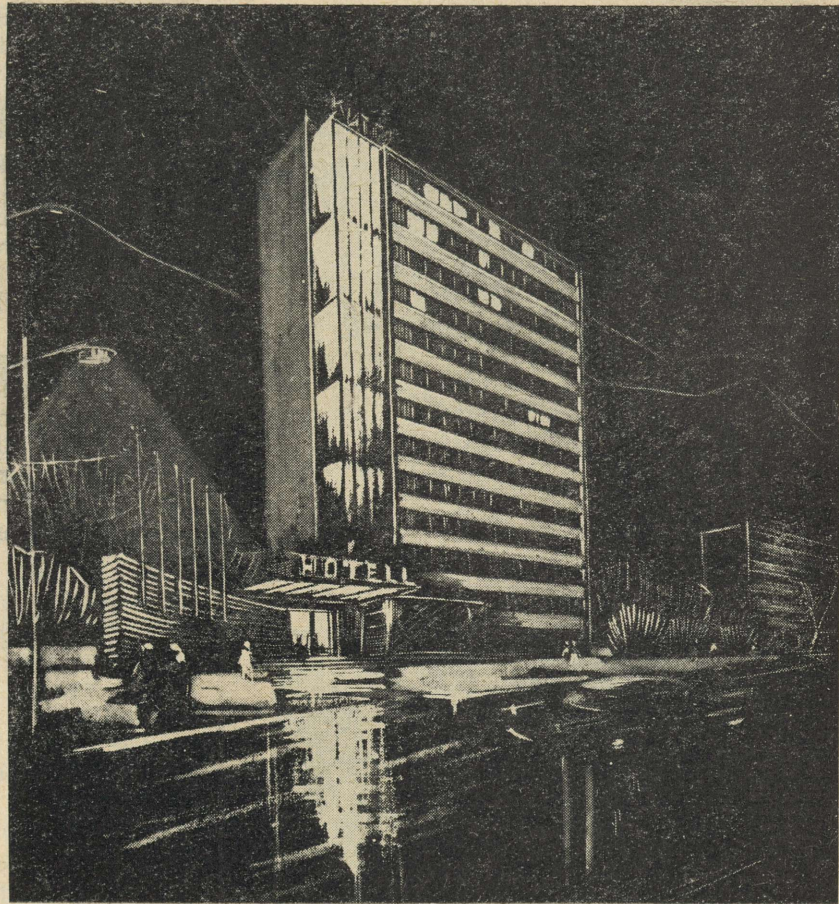
Sirgala linna näidis-planeerimiskava. IV kursus. Ü. Kulgver.

Ridaelamu. IV kursus. T. Loit.
Plaanid, lõige ja vaade.

Sektioonelamu. IV kursus. P. Jänes.
Piaan, lõige ja vaade.

Hotell. V kursus.
Ü. Kulgver.

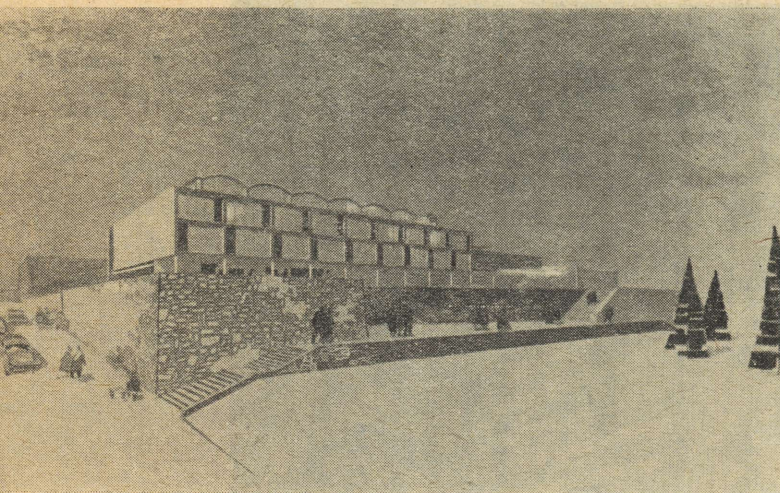
des ülesannete raskust ja mahtu jõutakse diplomitööks suurte ühiskondlike hoonete ning planeerimiskavadeni. Nii tutvutakse aastate jooksul kõigi põhiliste hoonete tüüpide ja lahendustega.

On püütud võimalust mööda siduda projekteerimisülesandeid konkreetse koha ja vajadusega — seda eriti diplomitööde puhul. Nii ongi diplomitöödena teostatud sellised projektid, nagu: Tartu Etnograafia- ja Kunstmuuseumi hoone, Tallinna Polütehnilise Instituudi uue ehituskompleksi peahoone, Pärnu «Endla» teatri uus-ehitus, Tallinna raudteejaam, Tallinna Lasnamäe uue elamisrajooni planeerimiskava ja teisi.

Arhitektuursete projektide kõrval teevad üliõpilased ka terve rea ehitustehnilisi projekte: raudbetoonkonstruktsioonide kohta, san.-tehniliste seadmete ja võrkude kohta jne.

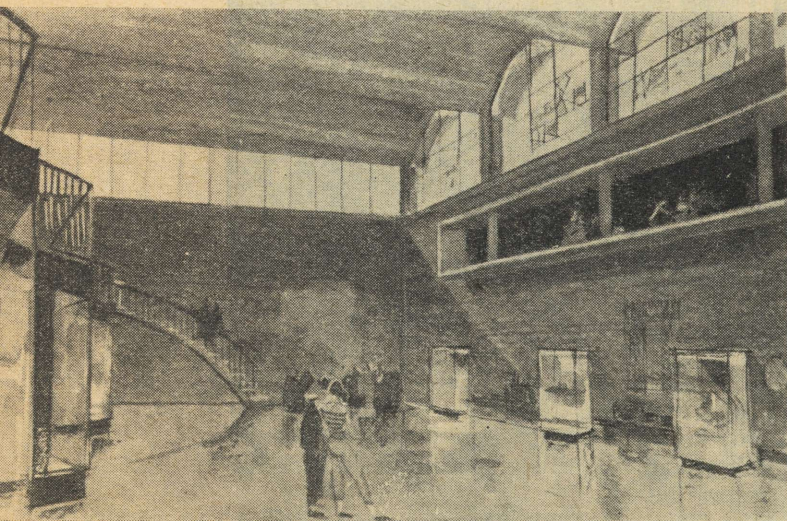
Suvel viibivad üliõpilased õppepraktikal, erandina võib siin märkida I ja V kursust, mil loengud toimuvad käsikäes ehitus- ja projekteerimispraktikaga ka talvel.

Õppetöö ruumikujunduse alal erineb mõnevõrra arhitektuuri haru omast. Ruumikujundajatel on märksa suurem koormus kunstilises ettevalmistuses. Projekteeerimisülesanded ei ole enam seotud niivõrd hoonete, kuivõrd mööbli ja ruumiga. Töö algab lihtsast istmest ja lõpeb

suurte ühiskondlike ruumide kujundamisega. Praktikad toimuvad valdavas enamikus puidu- ja mööblitööstustes. Olulist osa etendab Instituudi elus üliõpilaste Teaduslik Ühing, mille üritused aitavad süvendada õpitut ja arendada üliõpilastel oma huvialasid. Teadusliku Ühingu raamides uuritakse arhitektuuripärandit, korraldatakse vaidlusõhtuid. Toredaks traditsiooniks on saanud iga-aastased akvarellimis-, projekteerimise- ja fotovõistlused.

Lõpetades seega lühiülevaate Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi arhitektuuri teaduskonnast, loodab autor, et kirjutus koos näidetega üliõpilaste töödest värskendas ühtlasi muljeid Instituudi õppe- ja diplomitööde näitusest, mille raamides esines ka meie arhitektide järelkasv.

Tartu Etnograafia ja Kunsti muuseum.
Diplomitöö. 1959. a. M. Kase.
Välis- ja sisevaade.

РЕЗЮМЕ

Автор статьи, доцент архитектурного факультета, Государственного художественного института, рассказывает об учебе студентов, учебных планах факультета и работе научного общества студентов. Статья иллюстрируется лучшими работами студентов.

Архитектурный факультет института имеет отделы: дневной и вечерний. На дневном отделе учеба проводится в двух направлениях: архитектура и внутреннее архитектурное оформление. Продолжительность учебы в институте 6 лет.

Varia

400 aastat Arent Passeri sünnist (1560 — 1637)

U. Sisa

Nende väheste nimede hulgas, kellega seostame suhteliselt nappi renessansi-ajastu kunstitoodangut Eestis, pälvib erilist tähelepanu hollandi päritoluga kujur ja ehitusmees — Arent Passer.

Renessanss, mis arenes tõusva kodanluse kunstina, ei leidnud Baltikumis ees soodsat sotsiaal-majanduslikku baasi. Eesti ala kujutas sel ajal endast feodaal- ja koloniaalsõdades heitlevat mahajäänud provintsi. Sõjad ja majanduslik laostumine ei võimaldanud arendada ehitustegevust ega kujutavat kunsti. Tallinn vaesustus ja kaotas kaubanduslinnana oma senise positsiooni. Raad, gildid ja üksikud jõukad kaupmehed ei etendanud XVI sajandi II poolel linna kunstiajaloo enam kuigi tähtsat osa.

Tekkinud olukorras oli renessanskunsti levik pikaldane ja lünklik. Üksikute renessanskunsti sugemete sisseimbumist võis siiski märgata juba XVI saj. I poolel (Johannes Ballivi hauakivi aastast 1520; Tallinna vaekoda aastast 1554 jt.).

XVI sajandi lõpul, rootslaste peremehetsemise ajal, oli kõrgealil tavaks lahkunute isikuid, voorusi ja esivanemaid ülistada väärikate hauamonumentidega. See tõttu hoogustus ka Tallinnas, kuigi lühemaks ajaks, kiviplastika. Tallinna Toomkirik ja mitmed teised kirikud rikastusid

rea kunstiväärtuslike hauamälestistega tollal Rootsis läbilõõnud renessansstiilis. Nimetatud asjaoludega seostatakse ka Arent Passeri asumist Tallinna 1589. aastal. Tallinnas elas Passer kuni oma elu lõpuni. Tema elukäigust enne Tallinna asumist on teada kaunis vähe. Teatakse, et ta on sündinud 1560. aasta paiku Hollandis (Haagis), et ta elas mõnda aega oma vanematega Danzigis, kus ka abiellus.

Arent Passeri esimeseks suureks ja kõige tähtsamaks tööks Tallinnas oli Pontos De la Gardie hauamonument Tallinna Toomkirikus (valminud 1595. aastal). Monumenti ranget üldkuju pehmenavad dekoratiivsed ja voolavad raidvormid. Siin on vormikõneks renessanss, õigemini nn. hollandi manerism, mis avaldub siin vast kõige väljaarenenumana Madalmaade kunstnike loomingus väljaspool oma kodumaad piire.

Peale nimetatut on A. Passer loonud hulga hauamälestisi, milledest ta aga kahjuks ei küüni oma «esiklapse» kunstiväärtuseni.

Neist võiks nimetada: Caspar von Tiesenhäuseni ja Märta Oxenstierra hauamonumenti Tallinna Toomkirikus (aastast 1599) ja Evert Horni hauamälestusmärk Turu Toomkirikus Soomes (aastast 1616).

A. Passeri looming kujurina on vaid siiski

tema võimete üks külg. Nagu enamik Madalmaade kujureid oli ka A. Passer ehitusmeister. Nii oligi tema suuremaks tööks pärast Pontos De la Gardie hauamonumendi valmimist Tallinna all-linnas Mustpeade vennaskonna keskaegse hoone fassaadi ümberehitamine renessansi vaimus. Selle, Tallinnas ainulaadse renessanssfassaadi valmimise ajaks oli 1597. aasta. Leidub veel mitmeid dokumente ja viiteid kust näeme, et Mustpeade vennaskonna fassaad ei olnud erandiks tema ehitusalases tegevuses. Nii sai A. Passer koos paari teise kiviraiduriga 1598. aastal ülesande teostada järelvalvet Oleviste kiriku katuse ja torni katmistöödel. 1602. aastal mainitakse A. Passerit linna aruannetes isegi «linna ehitusmeistrina». Sel ajal töötas ta linna kaitsesüsteemi tugevdamisel ning tegi rea ettepanekuid vananenud kaitseehituste moderniseerimiseks. Aastail 1626—28. töötas A. Passer Haapsalus. 1631. aastal sai ta tellimuse varustada Jakob De la Gardie maja Tallinnas Viru tänaval «ilus viiluga». Toodud loetelu tõendab, et A. Passeri looming arhitektina oli märksa rikkalikum kui seda näitab A. Passeri töödest kaasajani jõudnute väike arv — ainukesena Mustpeade vennaskonna hoone fassaad. A. Passeri elu kohta Tallinnas ei ole ehk huvituseta märkida, et ta õige peatselt siirdus Toompealt all-linna elama. A. Passer oli Tallinna kiviraidurite tsunfti liikmeks, alates aastast 1599 aga tsunfti

vanemaks, saades hiljem isegi Oleviste gildi vanemaks.

On teada veel üks huvitav seik A. Passeri elust. Aastal 1619 kutsus Rootsi kuningas Gustav Adolf teda oma teenistusse Stockholm; millegipärast aga ei võtnud A. Passer seda meelitavat pakkumist vastu.

Tahtes anda A. Passeri tegevusele ja loomingule hinnangut tuleb eelkõige rõhutada tema tähtsust ja mõju XVI sajandi lõpu ja XVII sajandi I poole kunsti arengule Eestis, kusjuures on põhjust rääkida isegi teatavast passerlikust laadist Eesti renessanss-kunstis.

Kuigi Arent Passeri loomingus ja elus on hulga küsimärke, eriti perioodil enne Tallinna asumist, väärrib ta oma esimese tööga Tallinnas — Pontos De la Gardie hauamonumendiga kõrvutamist teiste nimekate madalmaade kunstnikega, kes teotsesid XVI sajandi lõpul Läänemere mail. Pontos De la Gardie haudmälestisega ja Mustpeade vennaskonna hoone fassaadiga kindlustas Arent Passer endale ühtlasi jäädava koha Tallinna ja Eesti kunstiajaloo.

KASUTATUD KIRJANDUS

- S. Karling. *Arent Passer*. Lisand Tallinna kunstiajaloole. Vana Tallinn, III. Tallinn, 1938. a.
- V. Vaga. Eesti kunst. Tartu 1940. a.
Eesti NSV ajalugu I. Tallinn, 1955. a.

РЕЗЮМЕ

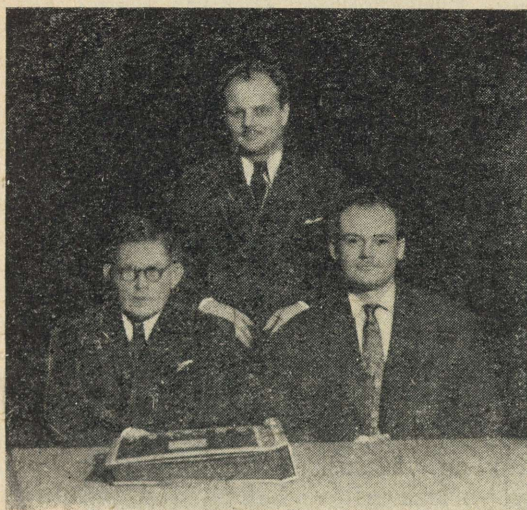
Арент Пассер (примерно 1560—1637 г.г.) по происхождению голландец был скульптором и зодчим. Он жил и работал в Таллине с 1589 до конца своей жизни.

Значение А. Пассера особенно велико как скульптора в период ренессанса. Своими важнейшими работами такими, как надгробный памятник Pontus De la Gardie в Вышгородской церкви (1595) и перестройка фасада здания братства Черноголовых в Таллине (1597), он обеспечил себе почетное место в истории искусства гор. Таллина и Эстонии.

SIIT JA SEALT

Foto kujutab meie arhitektide pere kolme teenekat liiget — kolme omamoodi tšempioni. Paremalt esimene, Eesti NSV Arhitektide Liidu juhatuse esimees — arhitekt Mart Port, on kutsetöö ja tubli organisatoorse tegevuse kõrval viljelenud ohtralt kirjatööd. Kus midagi logiseb või vajab esiletõstmist, seal on Mart Port sulega platsis ja seda mitte üksnes arhitektuuri küsimustes.

Käesolevasse numbrisegi on Mart Pordi sulg jätnud jälje.

Arhitektid Peeter Tarvas (seisab) ja vanameister August Volberg (istub) on võtnud osa lugematul arvul arhitektuursetest konkurssidest, kusjuures igat osavõttu on krooninud auhinnaline koht. Arhitekt Peeter Tarvas töötab praegu Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi arhitektuuri teaduskonnas. Arhitekt August Volberg on pensionil, kuid see ei sega teda hoogsalt kaasa löö-

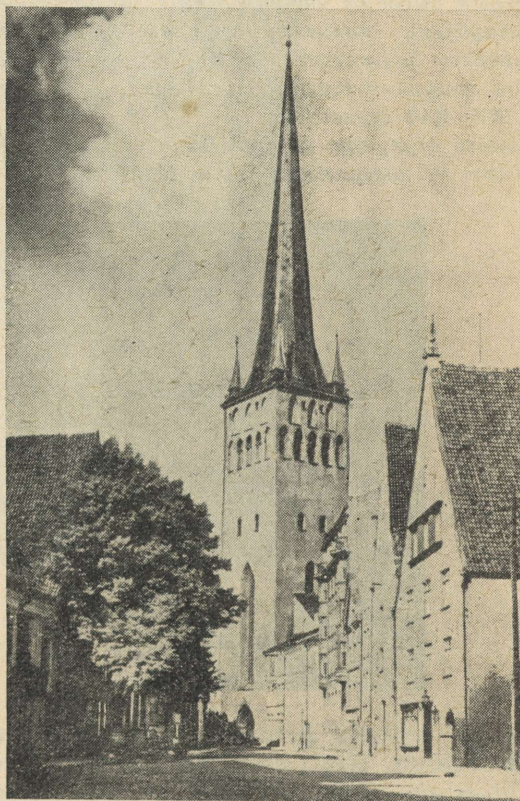
mast arhitektuursetel võistlustel, Eesti NSV Arhitektide Liidu juhatuses ja käesoleva väljaande toimetuse kolleegiumis.

Видные архитектора Республики:

Март Порт (первый справа), Пеетер Тарвас (стоит) и Август Волберг.

*

Kõrgeim hoone Eesti NSV-s on vabariigi pealinnas asuv Oleviste kirik. Kuna nii kodanlikus kui ka sõjajärgses kunsti- ja turismikirjanduses on hoone kõrguse kohta toodud andmed enamikel juhtudel

ebaõiged ja suurtes piirides kõikuvad (121 kuni 139 meetrit), siis on otstarbekohane tuua selgus sellesse küsimusse. Pärast Suurt Isamaasõda teostatud mõõtmiste kohaselt on:

Oleviste kirikü torni risti tipp maapinnast —
123,72 m

ja merepinnast 139,34 m

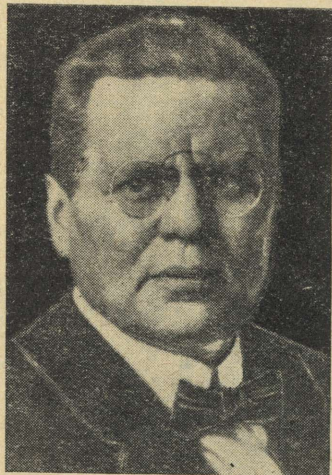
Risti kõrgus on 3,05 m

Risti all oleva muna läbimõõt 1,078 m ja maht 0,656 m³.

Tallinna Oleviste kirik on silmapaistvamaid keskaegseid gooti ehitismälestisi NSV Liidus. Ürikuis mainitakse kirikut juba XIII sajandi keskpaiku. Mitmete põlemiste tagajärjel, viimane 1820. aastal, on kirikut korduvalt ümber ehitatud. Praeguse monumentaalse kuju sai kirik XV—XVI sajandil.

Самым высоким зданием в столице Эстонской Республики является церковь «Олевисте» (впервые упоминается в 1267 году, теперешний монументальный облик церкви придан ей в XV—XVI столетии).

Высота верхушки креста башни церкви «Олевисте» от поверхности земли 123,72 м.

Soome arhitekt Armas Lindgreni nimega on seotud eesti esimeste teatrihoonete ehituslugu. Tema poolt on projekteeritud

Tartu «Vanemuine» (1906. a.) ja Tallinna «Estonia» teatrihoone koos arhitekt Vivi Lõnni'ga (1913. aastal).

Mõlemad teatrihooned hävisid II maailmasõjas. «Estonia» teater taastati pärast sõda üldjoontes esialgsel kujul arhitekt A. Kotli kavandi järgi, Tartu «Vanemuine» uuesti ehitamisega alustati möödunud aastal.

Armas Lindgren, sündinud 28. XI 1874. aastal ja surnud 3. X 1929. aastal, omab kindlat kohta soome arhitektuuri ajaloos. Alates 1921. aastast töötas ta Helsingi Tehnika ülikoolis professorina.

С именем финского архитектора Армас Линдрена (1874—1929) связана история строительства первых эстонских театров. А. Линдреном были запроектированы театры «Ванемуйне» в Тарту и «Эстония» в Таллине, законченные строительством соответственно в 1906 и 1913 годах.

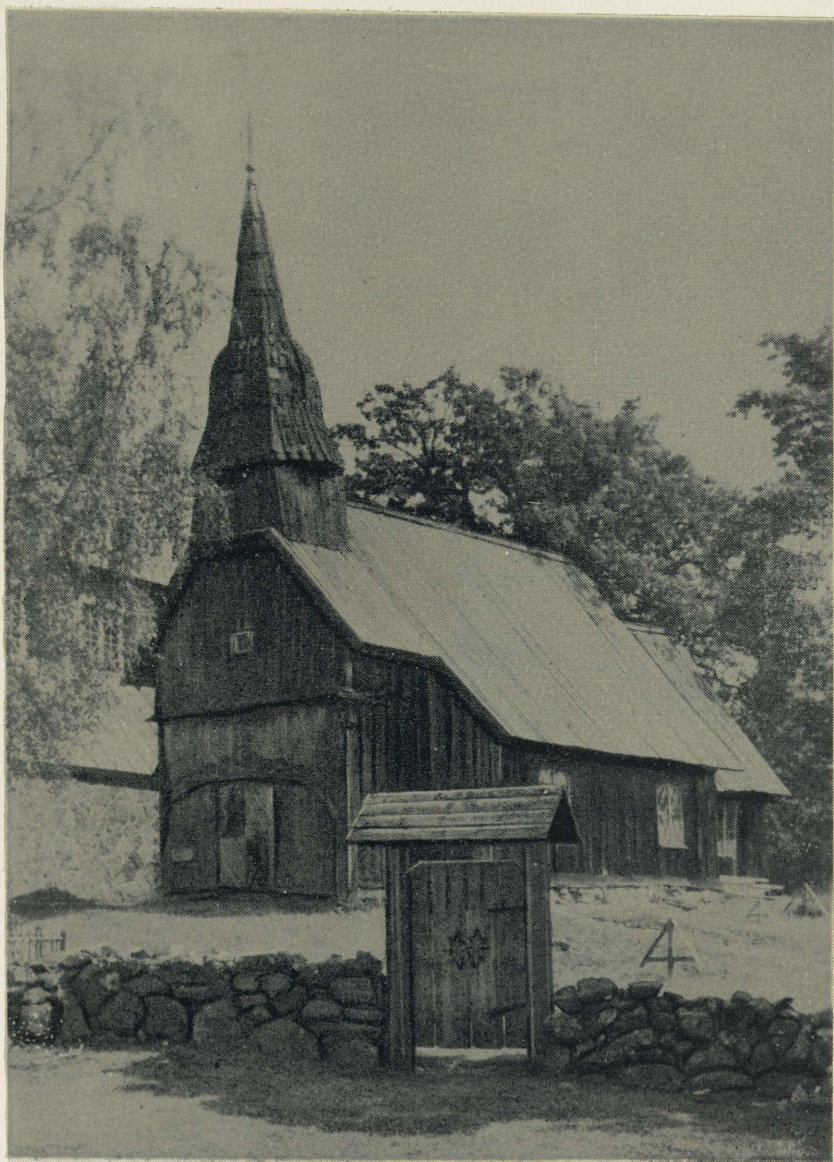
*

Ruhnu saare ainsa küla põhjaserval, väikesel liivakünkal, asetseb madala maa-kividest laotud taraga ümbritsetud väike puukirik. Kiriku sammeldunud katuse kohal kõigutab iidne tamm väärrikalt oma oksid. Kiriku ümbruses võib näha puust katusriste, millede välimus nagu kirikulgi räägib auväärsest east.

Ruhnu kirik on vanimaid säilinud puithooneid Eesti NSV-s. Kirik ehitati 1644. aastal. Kiriku vanus ja arhitektuurne väärtus on tinginud selle hoone võtmise riikliku kaitse alla kuuluvate arhitektuurimälestiste nimekirja.

Parema säilitamise ja arhitektuuripärandi tutvustamise huvides tuuakse Ruhnu kirik Eesti NSV Riiklikku Vabaõhumuuseumi Rocca al Mare'sse Tallinna juba lähematel aastatel.

Находящаяся на острове Рухну церковь Рухну является старейшей сохранившейся деревянной постройкой в Эстонской ССР. Церковь построена в 1644 году.

Ruhnu kirik

SISUKORD

Eesti NSV rahvamajanduse ja kultuurisaavutuste näituse ning lauluväljaku arhitektuurist

A. Kotli. Planeerimisprojektist	6
B. Mirov. Hoonestusest	11
H. Oruvee. Tallinna laululava akustika saamisloost	17
M. Pört. Paneelalamute projektide seeria	24
Arhitektuuripärandist	
O. Korzjukov. Vabaõhumuuseum	30
K. Tihase. Eesti taluarhitektuurist	36
D. Bruns. Tapiola	46
P. Tarvas. Arhitektide järelkasvust	51

Arhitekti töölaualt

Tallinna Polütehnilise Instituudi hoonete kompleks	I
Tartu Kaubamaja	II
«Eesti Tööstusprojekti» hoone	III
Maaelamute tüüpprojektide seeria	IV
6-müügikohaga toiduainetekauplus ja 100 istekohaga söökla-restaurant	V
Metsakorralduse kontori hoone	VI
Pimedate Ühingu õppe- ja tootmiskombinaat Tartus	VII
80/120 kohaga suverestoran	VIII
Türi väikeelektrimootorite tehas	IX
Turba kõrgepingeseadmete tehas	X

Varia

U. Sisa. 400 aastat Arent Passeri sünnist	61
Siit ja sealt	68

FOTODE JA REPRODUKTSIOONIDE AUTORID:

M. ZBANKOV, A. ALLA, D. BRUNS, B. MURD, J. GRÜNTAL, A. KOTLI, G. LOSS.

ÜMBRISKAAS: M. Žbankov (foto), A. Murdmaa (kiri).

65 kop.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00426274 9